

Razvojni potenciali Haloz

Spreminjanje rabe zemljišč v Halozah

**Haloško kmetijstvo
med preteklostjo in prihodnostjo**

Turizem v Halozah

**Haloze: manj razvito območje
Realnost ali le zaznava?**

Haloze pred izzivi prihodnosti

Haloze na razvojnem razpotju

Regionalni razvoj je odvisen od številnih dejavnikov, med katerimi so največkrat v ospredju položajni, naravnogeografski ter socioekonomski, v prostorskem pogledu pa segajo od lokalnih do globalnih. Z naraščanjem vpliva globalnih procesov se regionalno razvojne razlike večinoma poglobljajo, pa tudi spreminjajo. Nobena še tako razvita država nima svojega ozemlja razvitega enakomerno. Zato že desetletja govorimo in se v slovenski geografiji tudi ukvarjamo s koncentracijo in dekoncentracijo pojavov, pri prebivalstvu pa z depopulacijo. Tudi Slovenija ima zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, kar pa ni zmanjšalo koncentracije razvoja ob slovenskem razvojnem, cestnem in prebivalstvenem križu.

Med nerazvitimi slovenskimi pokrajinami izstopajo Haloze, ki so zaradi součinkovanja številnih razvojnih, žal omejitvenih dejavnikov posebnost. Kratek pogled v razvojno problematiko regije prikaže njeno pestrost. Oddaljena je le 30 km od Maribora, od Ptuja še manj. Površje je izrazito dinamično, zato se uvršča med območja z omejitvenimi dejavniki za dostopnost in moderno kmetijstvo (z izjemo vinogradništva in sadjarstva na vzhodu pokrajine ter govedoreje na zahodu). Haloze strukturno in funkcionalno delimo na dva dela: na višje in strmejšje Gozdnate ter na položnejše Vinorodne. Pestri socioekonomski odnosi so v preteklosti zavirali razvoj pokrajine, ki je doživljala kmetijsko specializacijo in komercializacijo, v današnjem času pa tudi ogozdovanje in opuščanje obdelovalnih zemljišč. Viničarstvo, ki je pred drugo svetovno vojno pomenilo popolno socialno degradacijo pokrajine, je zamenjala močna depopulacija: agrarno prenaseljenost je v novejšem času nadomestilo pomanjkanje delovne sile. Haloze so tako dolga leta relativno in absolutno razvojno zaostajale za državnim povprečjem.

Z razvojem prometne infrastrukture, prevrednotenjem kmetijske pridelave in vrednosti bivalnega okolja in ne nazadnje tudi zaradi sedmih novih občinskih središč, so se Haloz dotaknili novi razvojni procesi v kmetijski proizvodnji, infrastrukturni opremljenosti, urbanizaciji in turistični privlačnosti. Slednja ima v Halozah verjetno največ razvojnih možnosti. Ali so Haloze še vedno podpovprečno razvite ali se razvijajo relativno hitreje? Kakšni so razvojni procesi v kmetijstvu, v prebivalstvenem razvoju in urbanizaciji, v turizmu in v razvoju infrastrukture? Ali komercialno vinogradništvo ponovno prinaša "moderno viničarstvo", odtujevanje domače in slovenske zemlje? Ali se bo kmetijstvo usmerilo v ekološko pridelavo hrane? Ali se bodo Haloze prekomerno urbanizirale? Ali bodo postale bivališče petičnih Slovencev in celo Evropejcev sredi vedno bolj degradirane Evrope in ali bodo postale turistično ena najbolj zaželenih destinacij? Na ta in na številna druga vprašanja razvoja Haloz naj bi poskušala odgovoriti geografska proučevanja, ki so po tistih, ki jih je opravil Vladimir Bračič v šestdesetih letih preteklega stoletja, ponovno oživila ob Zborovanju slovenskih geografov na Ptujju leta 1996. V zadnjih letih, ko so okrepljeni razvojni procesi prinesli nove pozitivne in tudi negativne težnje in procese, se zanimanje slovenskih geografov nadaljuje s ciljem prispevati k čim bolj racionalnemu, skladnejšemu in hitrejšemu regionalnem razvoju, k večji prepoznavnosti Haloz v širšem prostoru in ne nazadnje k večjemu zanimanju gospodarstva za investiranje v pokrajino. V tej dvojni številki Geografskega obzornika je prikazan del teh prizadevanj.

Mirko Pak

GEOGRAFSKI OBZORNIK

strokovna revija za popularizacijo geografije

Izdajatelj: **Zveza geografov Slovenije,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Za izdajatelja: **dr. Stanko Pelc**

ISSN: **0016-7274**

Odgovorni urednik: **dr. Simon Kušar**

Uredniški odbor: **Maja Besednjak,**

dr. Dejan Cigale, Primož Gašperič, Mojca Ilc Klun,

dr. Drago Kladnik, Miha Koderman,

dr. Irena Mrak, mag. Miha Pavšek,

dr. Irma Potočnik Slavič, dr. Mimi Urbanc,

ddr. Ana Vovk Korže, dr. Igor Žiberna

Upravnik revije: **Primož Gašperič**

Lektoriranje: **Tea Erjavec, Drago Kladnik**

Elektronski naslov uredništva:

geografski.obzornik@gmail.com

Medmrežje: **<http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/>**

Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx

Tisk: **Tiskarna Oman**

Finančna podpora: **Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (razpis za sofinanciranje poljudno-znanstvenih periodičnih publikacij)**

Naklada: **1000 izvodov**

Cena: **2,7 €**

Transakcijski račun: **02010-0014166311**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana

Izhaja 4-krat letno kot enojna ali dvojna številka.

Geografski obzornik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

Uredništvo si pridružuje pravico do (ne)objave, krajsanja, delnega objavljanja prispevkov v skladu z uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Prispevke pošljite natisnjene in po elektronskem mediju na naslov in elektronsko pošto uredništva. Poslanih prispevkov ne vračamo. Revija je vključena v SCOPUS.

GEOGRAPHIC HORIZON

professional magazine for popularization of geography

Publisher: **Association of Slovenian Geographers,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

For the publisher: **Stanko Pelc**

ISSN: **0016-7274**

Editor: **Simon Kušar**

Editorial board: **Maja Besednjak, Dejan Cigale,**

Primož Gašperič, Mojca Ilc Klun, Drago Kladnik,

Miha Koderman, Irena Mrak, Miha Pavšek,

Irma Potočnik Slavič, Mimi Urbanc,

Ana Vovk Korže, Igor Žiberna

Administrator: **Primož Gašperič**

Lector: **Tea Erjavec, Drago Kladnik**

E-mail: **geografski.obzornik@gmail.com**

www: **<http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/>**

Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx

Print: **Oman**

Financial support: **Slovenian Book Agency**

Price: **2,7 €**

Number of copies printed: **1000 copies**

Bank account: **02010-0014166311**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

The magazine is indexed in SCOPUS.

Fotografija na naslovnici:
HALOZE – TRADICIJA
IN NOVI IZZIVI

Avtorica:
VLADIMIR KOROŠEC

Mirko Pak Razvojni potenciali Haloz _____	4
Igor Žiberna Spreminjanje rabe zemljišč v Halozah v obdobju med letoma 2000 - 2011 _____	12
Vladimir Korošec Haloško kmetijstvo med preteklostjo in prihodnostjo _____	20
Dejan Cigale Turizem v Halozah _____	27
Simon Kušar, Andrej Černe Haloze: manj razvito območje Realnost ali le zaznava? _____	36
Mirko Pak, Vladimir Korošec, Simon Kušar Haloze pred izzivi prihodnosti - ugotovitve, predlogi in pobude _____	44
Barbara Lampič, Irena Mrak, Irma Potočnik Slavič DERREG – Učinki globalizacije na razvoj evropskega podeželja _____	49
Miha Bajer, Irena Mrak, Marjan Luževič, Bojan Erhartič Poročila o delu geografskih društev v letu 2011 _____	50
Ana Vovk Korže Nova razvojna prizadevanja na območju Haloz in Dravinjske doline _____	53
Naja Marot Slovenija V _____	54
Lucija Lapuh Blaž Repe in Robert Brus, 2012: Kalifornija _____	55
Valentina Brečko Grubar, Janja Turk, Jerneja Križan Diplomanti geografije v letu 2011 _____	56

Razvojni potenciali Haloz

IZVLEČEK

Haloze spadajo med najmanj razvite pokrajine v Sloveniji. Na jugu se površje dviga poti hrvaški meji. Vzhodni, nižji del gričevja (Vinorodne Haloze) je eno najbolj kakovostnih vinorodnih območij v naši državi. Razmere za kmetijstvo so slabe, kar polovico površja pokriva gozd. Zaradi depopulacije v kmetijstvu primanjkuje delovne sile, dobri potenciali za razvoj pa se kažejo v turizmu. Zadnja leta je obrobje pokrajine, širše doline in sedem občinskih središč zajela urbanizacija.

Ključne besede: regionalni razvoj, nerazvitost, razvojni potenciali, Haloze.

ABSTRACT

Development potentials of Haloze hills
Haloze in north-eastern Slovenia is one of the least developed regions in Slovenia. In the south the surface stretches towards the Croatian border. The eastern lower part of the hills, (Vinorodne Haloze) is one of the best high-quality wine-growing regions in the country. Haloze is characterised by poor conditions for agriculture and one half of the area is covered by forests. Depopulation resulted in insufficient labour in agriculture. Haloze has also favourable conditions for tourism. In recent years, the outskirts, wider valleys and seven municipality centres have been experiencing urbanisation.

Key words: regional development, underdevelopment, development potentials, Haloze.

Avtor besedila:

MIRKO PAK, dr. geogr.

Pod vrbami 1, 1000 Ljubljana

E-pošta: mirko.pak@guest.arnes.si

Avtorji fotografij:

VLADIMIR KOROŠEC, SIMON KUŠAR, MIRKO PAK

COBISS 1.04 strokovni članek

//

Haloze so prijeten svet razgibanih goric, pokrajina žlahtnega vina, ki si je pridobila svetovni sloves, pa tudi predel naše ožje slovenske domovine, ki so mu specifične poteze v dosedanjem zgodovinskem in gospodarsko socialnem razvoju pustile nekaj samosvojega, kar ga kljub marsikateri sorodni potezi loči od ostalih vinorodnih območij" (1). Tako je Haloze predstavil njihov najplodnejši raziskovalec, domačin Vladimir Bračič v svoji doktorski disertaciji "Vinorodne Haloze".

Zaradi viničarskih odnosov so Haloze dolgo veljale za primer skrajne nerazvitosti in socialne degradacije. Kmetijstvo je temeljna gospodarska dejavnost v pokrajini, vendar naravne razmere omogočajo le intenzivno vinogradništvo, ki zahteva velika vlaganja, in sadjarstvo, ki doslej ni bilo ustrezno razvito. Nerazvitost je pospeševala nadaljnjo nerazvitost, tako da se pokrajina vso povojno obdobje ni mogla ustrezno razvijati brez zunanje pomoči. Doživljala je depopulacijo in deagrarizacijo.

Ali bo razvojno vlogo opravila najnovejša urbanizacija, ki s severa prodira v robna območja Haloz in se širi okrog občinskih središč?

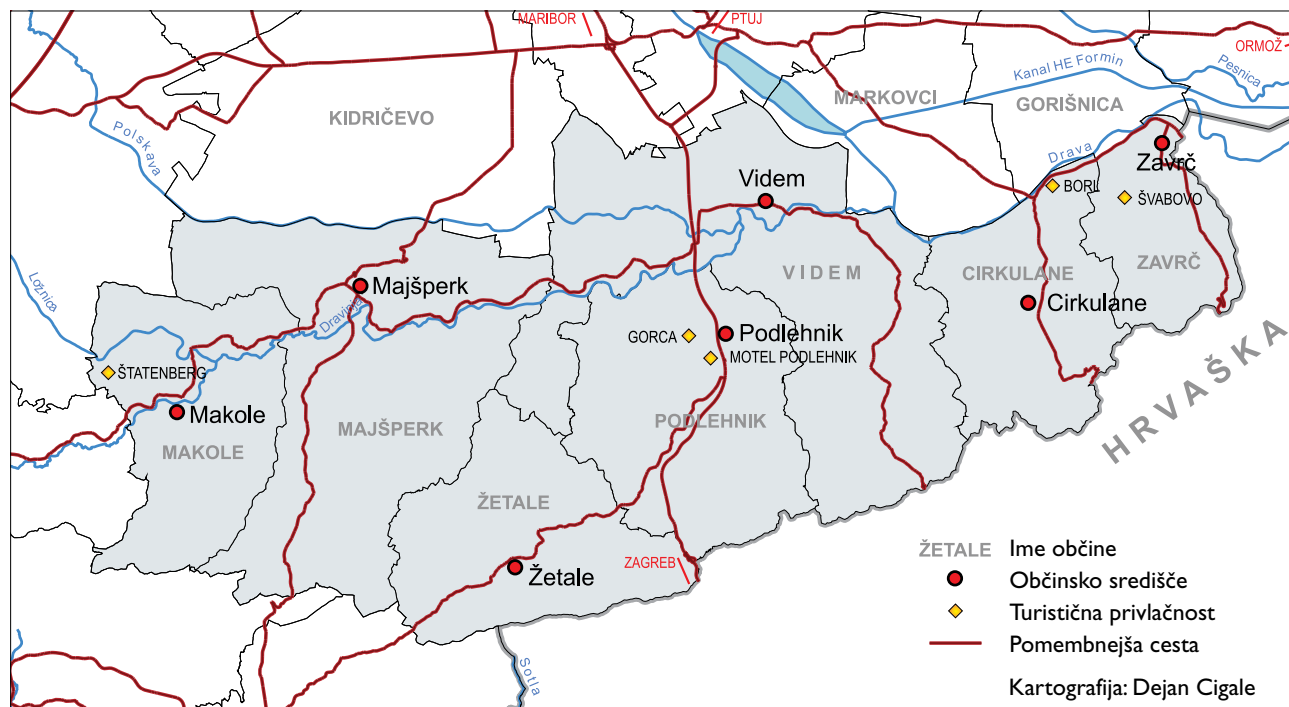
Razvojni dejavniki

Haloze so izredno raznolika pokrajina tako iz naravnega, kot tudi družbenega in gospodarskega vidika (6). Razprostirajo se od Makol in Jelovškega potoka na zahodu do Goričaka in Drenovca na vzhodu, na severu do Dravinje in Drave ter slovensko-hrvaške meje na jugu. Pokrajina, ki meri 241 km², je reliefno ena najbolj pestrih slovenskih pokrajin. Iz ravninskega sveta Dravskega in Ptujkega polja se dviga do 300 metrov nadmorske višine visoko gričevje. Prepreženo z globoko vrezanimi dolinami se vzpenja proti jugu do 460 m nad morjem. Tu se Haloze naslanjajo na mejno Bočko-Maceljsko hribovje. Od leta 1997 so Haloze razdeljene na sedem občin: Cirkulane, Majšperk, Makole, Podlehnik, Videm (delno), Zavrč in Žetale.

Razvejenost reliefa, strmine, težka prometna prehodnost, nekakovostne prsti in njihova erozija ter obrobni in obmejni položaj so temeljni dejavniki tradicionalne gospodarske ter socialne nerazvitosti pokrajine (5). Tržna pridelava visoko kakovostnih vin je že v 19. stoletju najboljše vinograde odtujila domačemu kmetu. Te so po različnih poteh prehajali v roke Nehaložanov: premožnejših kmetov s sosednjih ravnin, vinskih trgovcev, drugih meščanov s Ptuja in drugih bližnjih urbanih središč ter tujcev.

Nekdanji domači posestniki so postali agrarni delavci – viničarji, o čemer podrobneje piše Bračič v knjigi Vinorodne Haloze (1). Obsežna sklenjena vinogradniška zemljišča predvsem nedomačinov so po drugi svetovni vojni prešla v posest Kmetijskega kombinata Ptuj, ki je na večjih sklenjenih položnejših zemljiščih uredil terasne nasade. Ob odpravi družbenih kmetijskih posestev na začetku devetdesetih let so bili terasni vinogradi oddani v obdelavo različnim posameznikom. Zaradi pomanjkanja delovne sile in drugih gospodarskih razlogov je znaten del teh, v Halozah skoraj edinih intenzivno izkoriščenih kmetijskih zemljišč, v različnih fazah obdelave oziroma opuščanja. Pomemben delež zemljišč v Vinorodnih Halozah, še posebej vinogradov, prehaja z denacionalizacijo in nakupi ponovno v posest nedomačinov ali kupcev iz tujine, večinoma Avstrije. Tako se zlasti v primeru vinogradniških zemljišč ponavljajo sto let stari procesi in ponovno vzpostavljajo lastniški odnosi, ki so podobni nekdanjim. Takšne procese pospešuje pomanjkanje domače delovne sile, saj je odseljevanje v zaposlitvena središča pokrajino dodobra izpraznilo.

Kljub bližini manj kot 30 km oddaljenega regionalnega središča Ptuja, manjših regionalnih središč Slovenske Bistrice in Kidričevega ter nekoliko bolj oddaljenega makroregionalnega središča Maribora

Slika 1: Območje Haloz.

Slika 2: Haloze v šestdesetih letih 20. stoletja. Že takrat je bilo opazno zaraščanje kmetijskih zemljišč (foto: Mirko Pak).

se Haloze soočajo z ekstremnimi razvojnimi problemi (7). V razvitih delih Evrope je takšna oddaljenost od zaposlitvenih središč območje najbolj intenzivne dnevne migracije delovne sile. Kombinacija za kmetijstvo neugodnih naravnih in lastniškoposestnih razmer, odsotnost delovnih mest v pokrajini in na njenem obrobju, izredno neugodna kvalifikacijska sestava prebivalstva, pomanjkljiva komunalna in prometna infrastruktura ter nizka socialna raven prebivalstva na eni strani ter ustrezna delovna mesta, predvsem za nekvalificirano delovno silo v hitro se razvijajoči mariborski industriji in v novi Tovarni glinice in aluminija v Kidričevem na drugi, so že v petdesetih letih prejšnjega stoletja pospeševali depopulacijo.

Slika 3: Največji zaposlovalec na območju Haloz je podjetje ADK v Dolanah (foto: Vladimir Korošec).

Delovnih mest v Halozah in na obrobju skoraj ni bilo, skromna industrija v Majšperku je nazadovala, pa tudi redki drugi tovrstni poskusi niso uspeli. Izjema je podjetje ADK v Dolanah, ki ima več kot 100 zaposlenih. Od sredine prejšnjega stoletja je bila depopulacija tako močna, da se je gostota prebivalstva od 71 ljudi na kvadratni kilometer leta 1961 zmanjšala na 50 ljudi na kvadratni kilometer leta 2003, indeks gibanja števila prebivalcev pa je bil z izjemo občine Zavrc v vseh drugih haloških občinah negativen.

Razgiban relief z obsežnimi površinami vinogradov in gozdov postavlja Haloze med najlepše in s tem turistično najbolj privlačne slovenske pokrajine. Svoje turistične potenciale lahko povezujejo z bližnjimi kulturnozgodovinskimi točkami in objekti, predvsem s Ptujem in njegovimi termalnimi kopališči ter z drugimi turistično privlačnimi lokacijami. Ne nazadnje je turistično privlačna tudi bližina državne meje, torej stik različnih kultur, socialnih in fizičnih okolij.

Ob tem pa je turizem v Halozah zaradi različnih razlogov v velikem razvojnem zaostanku, predvsem zaradi splošne nerazvitosti regije same in širšega območja, pa tudi zaradi nerazvitosti obmejnih regij v sosednjih državah, od koder zato tudi v prihodnje ni pričakovati občutnejšega turističnega prometa. Zato ni naključje, da sta se že desetletja zaprtim, nekdanj najboljšim atrakcijskim in daleč naokrog znanim turističnim objektom, gradovoma Borl in Štatenberg ter Gorci pri

Podlehniku, v zadnjih desetletjih pridružila še gostišče Švabovo ter motel v Podlehniku. Glavna prometnica, ki iz Avstrije prek Maribora vodi proti Zagrebu in naprej v Dalmacijo ter v Jugovzhodno Evropo, je skozi Haloze speljana po dolini Rogatnice, vendar zaenkrat nima pomembnejšega vpliva na razvoj turistične infrastrukture v sami dolini, še manj pa na razvoj turizma v pokrajini.

Izredna naravnogeografska pestrost Haloz

Haloze se razprostirajo ob slovensko-hrvaški meji med Makolami na zahodu in Goričakom na vzhodu. So svet nizkih terciarnih goric v dolžini 31 km in v širini 10 km, proti zahodu pa se zožijo na okrog 6 km (1). Z ozkimi dolinami razrezan svet gričev in krajših slemen se na severu dviga od 280 do 380 m nad morjem, posamezni vrhovi tudi nad 400 m. Proti zahodu se pokrajina vzpne tudi prek 500 m nad morsko gladino, ko se Haloze naslonijo na Donačko goro, Resnik in Macelj. Najvišji vrh v Halozah so 624 m visoke Jelovice (2).

V Halozah med kamninami prevladujejo peščeni laporji, v njihovem zahodnem delu pa se pojavljajo tudi kremenovi peščenjaki. Višji deli Zahodnih Haloz so zgrajeni iz litotamnijskega apnenca, ki ga v največjem obsegu najdemo med Zavrčem in Borlom. Najlepše je viden po skali, na kateri je grad Borl (1). Na lapornatih apnencih je relief bolj strm, pobočja porašča gozd.

V Vzhodnih Halozah je relief najmočnejše oblikovalo dokaj gosto vodno omrežje. Vodotoki Rogatnica, Škrabca, Jesenica, Peklača, Psičina, Bela in Turški potok so ustvarili širše doline, v katerih so tudi tri občinska središča (Goričak – Občina Zavrč, Cirkulane, Podlehnik), zato so izpostavljena močnejši urbanizaciji (1). Za pokrajino med dolino Peklače in Jelovškim potokom na zahodu so značilna bolj strma pobočja, priostreni vrhovi, manjša slemena, ozke doline ter višje absolutne in relativne višine (2). Naravne razmere sicer omogočajo kmetijsko dejavnost, vendar le specializacija s tržno usmeritvijo v vinogradništvo, saj tudi tradicionalno sadjarstvo že dolga desetletja nima pomembnega tržnega deleža (7). Zaradi naklonov, ki so v Vzhodnih Halozah od 6 do 20° in v Zahodnih

Slika 4: Gorca pri Podlehniku bi bila lahko s svojo slikovito lokacijo eden od najprivlačnejših ponudnikov turističnih storitev v Halozah (foto: Simon Kušar).

od 12 do 30° (9), so bili številni vinogradi v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ob prehodu z motičnega na mehanizirano obdelavo in ob hkratni močni depopulaciji, opuščeni. Leta 2010 je bilo 4,7 % površine Haloz in okrog 10 % kmetijskih zemljišč poraščenih z vinsko trto, kar 46,9 % Haloz pa je poraščal gozd (6).

V naravnem in iz tega izhajajočem družbenogeografskem (socioekonomskem) pogledu kažejo Haloze izrazito pokrajinsko dvojnost s številnimi sorodnimi strukturnimi in razvojnimi problemi. Bračič jo je dokazal s tem, da je opravil dve temeljiti družbenogeografski študiji in ju izdal v dveh knjigah. Mejo med obema deloma Haloz, ki so jo pred tem postavljali v dolino Rogatnice, je Bračič glede na delež vinogradniških površin prestavil proti zahodu v dolino Peklače (2). Na območju gričevnatih Vinorodnih Haloz so leta 1963 vinogradi pokrivali 33 % obdelovalnih zemljišč (2), leta 2010 pa je bilo namenjeno vinogradom še 10 % kmetijskih zemljišč (6). Višje in strmejšje Zahodne Haloze so imele le 2,7 % kakovostnih vinogradov (6). Zahodno od Peklače ima pokrajina hribovit značaj (2).

Korošec (6) je v Halozah iz funkcionalnih razlogov in z njimi povezano rabo zemljišč opredelil naslednje štiri pokrajinske enote: doline haloških potokov, Vzhodne Haloze, Srednje Haloze in Zahodne Haloze. K Halozam je iz podobnih razlogov priključil še terciarni greben Savinsko med Dravinjo in Polskavo na severozahodnem robu pokrajine.

Večji haloški vodotoki so oblikovali dokaj široke **doline haloških potokov**, ki so zapolnjene z debelimi naplavinami. Strmec vodotokov je v spodnjem delu majhen, zato so tu okljuki in marsikje mokrotna območja, ob obilnejših padavinah tudi poplave. Danes je večina večjih vodotokov regulirana, kar je marsikje spremenilo rabo zemljišč in omogočilo razmeroma dobro prometno dostopnost ter prehodnost v smeri sever-jug in urbanizacijo (1).

Vzhodne Haloze imajo najboljše vinogradniške lege na vzhodu in jugu pokrajine na nižjih in daljših slemenih, razpotegnjenih v smeri vzhod-zahod. Leta 2008 so tukaj vinogradi pokrivali še 9,6 % vseh oziroma 15,7 % kmetijskih zemljišč.

Slika 5: Urbanizacija ni zajela samo občinskih središč in najbolj dostopnih naselij, ampak tudi slemena v njihovi okolici. Na njih pogosto prevladujejo počitniška bivališča, ki se postopoma preobražajo v stalna bivališča (foto: Vladimir Korošec).

Slika 6: Dna dolin so mokrotna in izpostavljena poplavam (foto: Vladimir Korošec).

K **Srednjim Halozam** štejemo nekoliko višji svet med Peklačo, osrednjim porečjem Rogatnice in zgornjim porečjem Psičine. So nekoliko višje in strmeješe od Vzhodnih Haloz, s krajšimi uravnjavami ter ožjimi in krajšimi dolinami. Podobno kot drugod v Halozah se tudi tukaj njive in vinogradi krčijo. Vinogradov je danes le še 13,2 % kmetijskih zemljišč, povečujeta se deleža gozdov in travnikov. Večje strmine so opuščene ali slabo izkoriščane.

Naslednja pokrajinska enota v Halozah so po mnenju Korošca **Zahodne Haloze**. Zahodne Haloze so izrazito gozdnato hribovje, ki sega tudi več kot 600 m nad morsko gladino. Med antiklinalo z visokimi kopastimi vrhovi Jelovice, Bolfenkom, Vildonom in Janškim vrhom ter drugim pasom visokih Haloz na jugu je sklenjeno podolje, ki v osredju prehaja v obsežno in razvejano Žetalsko kotlino. Gozd prekriva nad 60 % površja. Zaradi odseljavanja in posledičnega opuščanja obdelave zemlje se povečujeta deleža gozdov in travnikov. Sicer slikovita pokrajina je po Korošču za območje z omejenimi dejavniki za bivanje in gospodarsko dejavnost (6).

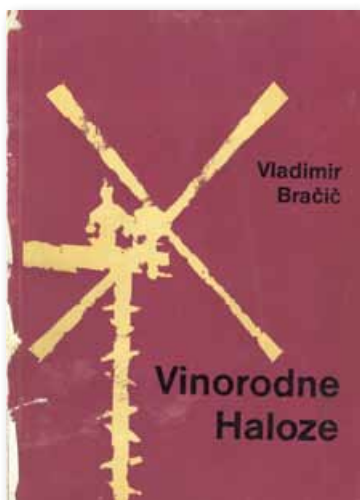
Haloze v ospredju geografskega zanimanja

Splošni prostorski razvojni procesi so v zadnjih letih močneje zajeli tudi Haloze. Prometna in druga infrastruktura je pokrajino približala bližnjim razvojnim središčem, vključno z Mariborom. Vprašanje kakovosti bivalnega okolja kot čedalje pomembnejšega razvojnega dejavnika zadnja leta vpliva tudi na živahno urbanizacijo obrobni predelov, širših dolin in sedmih občinskih središč. Najnovejše geografske raziskave so kljub nedvornemu razvojnemu zaostajanju Haloz opozorile na razvojno raznolikost pokrajine. Zastavlja se vprašanje o današnji razvitosti ali nerazvitosti pokrajine in njenih posameznih delov (7). Najnovejši regionalnorazvojni procesi so zato sprožili ponovno zanimanje za Haloze, za vrednotenje dejavnikov in možnosti za skladnejši regionalni razvoj ter vrednotenje pokrajine kot celote.

Že med svetovnimi vojnami so slabe socioekonomske razmere pritegnile sociologe, med katerimi je izstopal Franjo Žgeč. Njegov obsežen rokopis je bil osnova

Vladimirju Bračiču pri njegovi temeljiti analizi socio-ekonomskega stanja in razvoja regije, podprti z naravnogeografskimi in zgodovinskimi razvojnimi dejavniki. Knjigi *Vinorodne Haloze* (1965) in *Gozdne Haloze* (1982) sta zagotovo najbolj kompleksni regionalnogeografski študiji katere od slovenskih pokrajin. Bračič je prikazal spreminjanje in opuščanje rabe zemljišč, lastništva in posestne sestave ter prehajanje kmetijske zemlje, še posebej obdelovalnih zemljišč in vinogradov, v last tujcev. Pred sto leti so bili to kmetje z Dravskega in Ptujkega polja ter meščani iz sosednjih avstrijskih mest z Gradcem na čelu. Danes so lastniškoposestni procesi vse bolj podobni tistim pred sto leti. O tej problematiki, še posebej o najnovejših procesih, je Bračič pisal še v geografskih, drugih strokovnih in regionalnih zbornikih.

Bračičevo raziskovanje Haloz sovpada z ustanovitvijo Katedre za geografijo na Pedagoški akademiji v Mariboru. Tako se se mariborski geografi že takoj na začetku svojega institucionalnega višješolskega dela, ki je kmalu preraslo v visokošolsko, uspešno vključili v organizirano geografsko znanstvenoraziskovalno delo ne le v slovenskem, temveč tudi v mednarodnem prostoru, praviloma kot sodelavci ljubljanske socialnogeografske šole. Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani je tesno sodeloval z münchenskim socialnogeografskim inštitutom in z geografskim inštitutom poljske akademije znanosti iz Varšave. V Haloze, pa tudi Slovenske gorice, so prihajali vodilni evropski geografi. Tu so bile izvedene številne mednarodne raziskave, zato so se Haloze pojavile v evropski geografski literaturi.

Slika 7: Naslovnica znanstvene monografije *Vinorodne Haloze* avtorja Vladimirja Bračiča (1).

Slika 8: Naslovnica zbornika *Spodnje Podravje s Prlekijo* (9).

Kar 30 let je minilo do naslednjega temeljitejšega geografskega proučevanja Haloz, ko je pred zborovanjem slovenskih geografov na Ptuju leta 1996 kar 40 raziskovalcev izvajalo doslej največji geografski raziskovalni projekt "Možnosti regionalnega in prostorskega razvoja Spodnjega Podravja s Prlekijo". V zborniku *Spodnje Podravje s Prlekijo* (9) objavljeni rezultati so bili dobro sprejeti tako v strokovnih krogih kot v praksi, bili pa so tudi podlaga praktičnim odločitvam in posegom.

Tudi v najnovejših geografskih raziskovanjih Haloz je v ospredju razvojna dinamika. Haloze kot ena najmanj razvitih pokrajin Slovenije so bile s svojima občinama Zavrč in Podlehnik leta 2006 in 2007 predmet raziskovanja študentov in učiteljev Oddelka za geografijo ljubljanske Filozofske fakultete v okviru širšega meddisciplinarnega projekta "Strukturni problemi in razvojni izzivi slovenskega podeželja v evropski razsežnosti". Izsledki zelo zanimivih raziskav in primerjalnih analiz so objavljeni v znanstveni monografiji GeograFF 3 (3).

Najnovejše procese in razvojne možnosti v Spodnjem Podravju je v letih 2009 in 2010 s sodelovanjem študentov proučila ožja skupina sodelavcev ljubljanskega geografskega oddelka v okviru projekta "Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja". Rezultati so objavljeni v znanstveni monografiji GeograFF 9 (4).

Za ponovno oživitev geografskih proučevanj regionalnorazvojnih vprašanj Haloz je zaslužen predvsem Vladimir Korošec z magistrskim delom

Večfunkcionalna raba podeželja na primeru Haloz (1988), s prispevki o demografski, socioekonomski in kmetijski problematiki v *Geografskem vestniku* (2010) in *Delih* (2010), še posebej pa z zbornikom *Haloze, pokrajina, ljudje in vino*, ki ga je leta 2008 tudi uredil, ter s sodelovanjem pri terenskih vajah v okviru predmeta Geografsko terensko delo II (družbenogeografski del) Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Ker je hitrejši razvoj zajel tudi Haloze (kmetijstvo, še posebej vinogradništvo, turizem, prostorsko močno raznolika urbanizacija), potrebujejo Haloze stalno geografsko proučevanje.

Sklep

Sedanje raziskave o možnostih za skladnejši regionalni razvoj Haloz (3, 7) in raziskave, opravljene sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja, kažejo naslednje razvojne premike štirih težiščnih razvojnih dejavnikov:

- izboljšana prometna infrastruktura je bistveno izboljšala prehodnost, dostopnost in možnosti za dnevno migracijo;
- zmanjševanje površine vinogradov in njiv, povečanje površine travnikov in gozda, prehajanje zemlje v last nedomačinov in tujih državljanov, močno zmanjšanje in pomanjkanje kmetijske delovne sile in posledično priseljevanje delovne sile, lahko pripelje do spremembe narodnostne sestave haloškega prebivalstva;
- v turizmu z zaprtjem najpomembnejših turističnih točk o pomembnejšem napredku ne moremo govoriti;

- nova občinska središča so lokalna žarišča novih delovnih mest in šibke urbanizacije, ki je zajela nižje obrobje Haloz. Sredi devetdesetih let je bilo priseljevanje v Haloze še redkost, zdaj že lahko govorimo o urbanizaciji, ki, razen v doline in na obrobje pokrajine, sega že tudi na nekatera slemena.

Regionalni razvoj Haloz je bil vedno odvisen od naravne, predvsem reliefne raznolikosti. Spodbujanje hitrejšega razvoja pokrajine je zato občutljiva dejavnost. Za to delo je treba Haloze in Haložane dobro poznati. "Male" Haloze so pokrajinski biser v središču Evrope, v katerega bi bilo treba vložiti več tudi zato, da bo ostal v slovenskih rokah.

Slika 9: Dr. Vladimir Korošec na Švabovem maja 2011 | predstavlja študentom 2. letnika geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani geografske značilnosti Vinorodnih Haloz. Levo od dr. Korošca stoji prof. dr. Andrej Černe (foto: Simon Kušar).

Viri in literatura

1. Bračič, V. 1967: Vinorodne Haloze. Maribor.
2. Bračič, V. 1982: Gozdnate Haloze. Maribor.
3. Klemenčič, M., Lampič, B., Potočnik Slavič, I. 2008: Življenjska (ne)moč obrobnihih podeželskih območij v Sloveniji. GeograFF 3. Ljubljana.
4. Lampič, B., Rebernik, D. (ur.) 2011: Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja. GeograFF 9. Ljubljana.
5. Korošec, V. 2008: Raznolikost razvojnih priložnosti na območju Haloz. Haloze – pokrajina, ljudje in vino. Ptuj.
6. Korošec, V., Pak, M. 2010: Razvojna problematika Haloz na primerih katastrskih občin Gorca in Slatina. Dela 34. Ljubljana.
7. Perko, D., Orožen Adamič, M. (ur.) 1998: Slovenija – pokrajina in ljudje. Ljubljana.
8. Pak, M. 1996 (ur.): Spodnje Podravje s Prlekijo. Možnosti regionalnega in prostorskega razvoja. Ljubljana.

Spreminjanje rabe zemljišč v Halozah

v obdobju med letoma
2000 in 2011

IZVLEČEK

Haloze sodijo med prebivalstveno najbolj ogrožene slovenske pokrajine, neugodna prebivalstveni in gospodarski razvoj pa se zrcalita tudi v spremenjeni rabi zemljišč. Procesi spreminjanja rabe zemljišč v zadnjem desetletju kažejo na ekstenzifikacijo kmetijske pridelave zaradi izrazitega procesa ozelenjevanja in ogozdovanja. V članku so predstavljene spremembe v rabi zemljišč v obdobju med letoma 2000 in 2011.

Ključne besede: Haloze, raba zemljišč, lege.

ABSTRACT

Changes in land use in Haloze between 2000 and 2011

Haloze belongs among the Slovenian demographically most endangered areas. Unfavorable demographic and economic development are also reflected in changes in land use. Processes of changes in land use over the last decade show extensification of agricultural production because of the distinctive afforestation and grassing over process. The paper presents changes in land use between 2000 and 2011.

Key words: Haloze, land use, positions.

Avtor besedila in kart:

IGOR ŽIBERNA, dr. geogr.

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,

Koroška cesta 160, 2000 Maribor

E-pošta: igor.ziberna@uni-mb.si

Avtor fotografij:

VLADIMIR KOROŠEC

COBISS I.04 strokovni članek

Haloze sodijo med tipične gričevnate obpanonske pokrajine severovzhodne Slovenije, kljub temu pa so zanje značilne naravno- in družbenogeografske posebnosti.

Med naravnimi dejavniki je treba izpostaviti nadpovprečno razgibanost reliefa, saj imajo pobočja Halož med vsemi gričevnatimi pokrajinami v severovzhodni Sloveniji največje naklone, relativne višinske razlike pa so v primerjavi z ostalimi gričevji obpanonskih pokrajin daleč največje. Po morfoloških kriterijih tako nekatera območja v Zahodnih Halozah sodijo med nizko hribovje.

Haloze so poseljene že od najstarejših obdobj, vendar so bile pogosto obrobno območje selitvenih tokov (2). Posebnost družbenogospodarskega razvoja Halož je prav gotovo viničarski odnos, ki se je oblikoval že v fevdalizmu.

V času po drugi svetovni vojni so Haloze zaznamovali procesi deagrarizacije, depopulacije, ozelenjevanja in ogozdovanja. Prav zadnja dva procesa se v zadnjem desetletju zaradi sovpadanja nekaterih neugodnih okoliščin le še stopnjujeta.

Metodologija dela

V članku so obravnavane spremembe rabe zemljišč med letoma 2000 in 2011. Podatke o rabi zemljišč smo povzeli po Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP), ki podatke o kmetijski rabi zemljišč letno objavlja v shp formatu (7). Vektorske podatke smo za vsako kategorijo spremenili v rastrske z velikostjo celice 25 x 25 m. Metodologija zajemanja rabe zemljišč se je vmes spremenila, tako da so vse oblike rabe zemljišč za leto 2000 uvrščene v 21 kategorij, za leto 2011 pa v 25. Z združevanjem razredov smo ustvarili enajst primerljivih kategorij rabe zemljišč:

1. njive in vrtovi
2. vinogradi
3. sadovnjaki
4. ostali trajni nasadi
5. travniki
6. zemljišča v zaraščanju
7. mešana raba zemljišč
8. gozd
9. pozidana in sorodna zemljišča
10. ostalo
11. vode.

Podatke o rabi zemljišč smo primerjali s podatki o legah (nadmorskih višinah, naklonih in ekspozicijah pobočij) ter globalnem sončnem obsevanju. Podatke o legah smo prikazali s pomočjo digitalnega modela

nadmorskih višin z velikostjo celice 25 x 25 m (1), podatke o globalnem sončnem obsevanju pa smo za vsako celico modelirali s pomočjo programa ArcGIS. Pri omejitvi Haloz smo se naslonili na Bračičevo regionalizacijo (3,4).

Podatke o rabi zemljišč za leti 2000 in 2011 smo medsebojno primerjali in ugotavljali smeri spreminjanja rabe, intenzivnost teh sprememb ter njihovo povezanost z legami. Pri tem smo posebno pozornost namenili intenzivnejšim oblikam rabe zemljišč, predvsem njivam in vrtovom, vinogradom ter sadovnjakom.

Spremembe rabe zemljišč na območju Haloz od srede 19. do konca 20. stoletja

Prvotna poselitev Haloz je bila omejena na pleistocenske terase v dolinah. Danes značilna razložena poselitev po slemenih je posledica kolonizacije v 18. in 19. stoletju (2). Zelo razčlenjen relief v Halozah nikoli ni dopuščal velikih sklenjenih kmetijskih zemljišč. Ta so bila zato oblikovana v celkih, na prisojnih pobočjih pa so nastale vinogradniške grude. Večji vinogradniški kompleksi so bili predvsem v Vinorodnih Halozah na vzhodu, medtem ko so v reliefno bolj razgibanih Gozdnatih Halozah na zahodu obstajali le na območju Janškega Vrha.

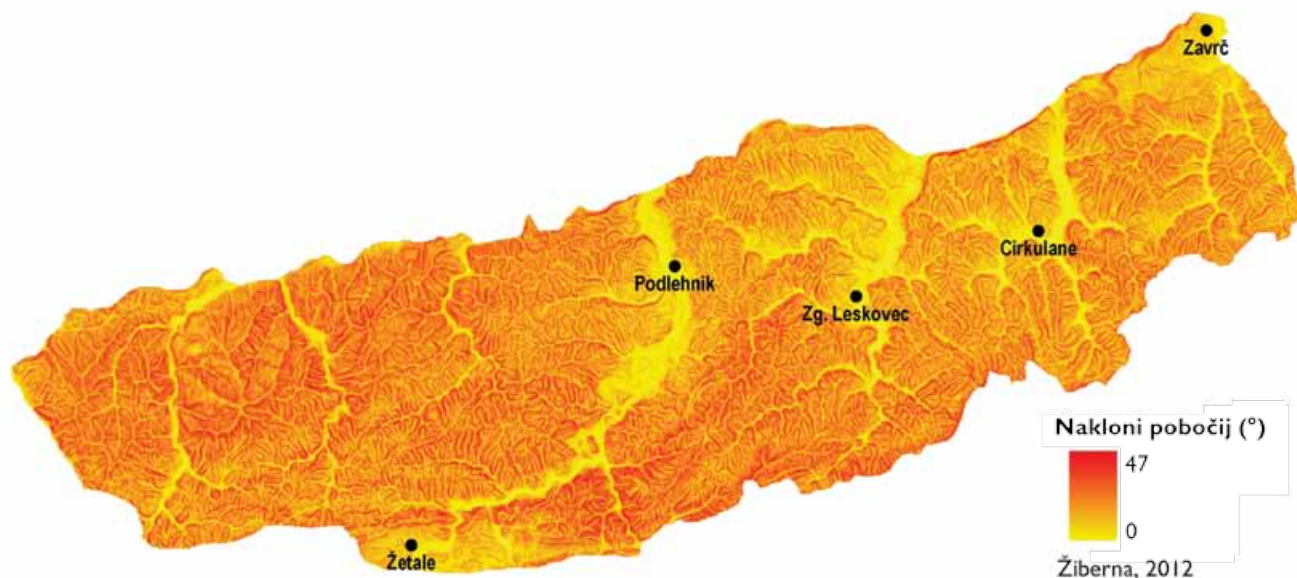
Slika 1: Nadmorske višine na območju Haloz. Morfologija Haloz kaže dvojni značaj. Zahodni del (Gozdnate Haloze) ima na območju Jelovic zaradi velikih absolutnih in relativnih višin že značaj nizkega hribovja. Vzhodne Haloze (tudi Vinorodne Haloze) so nižje, manj razčlenjene in primernejše za vinogradništvo.

O prvih vinogradih na območju Haloz lahko z veliko zanesljivostjo govorimo že v času antike. Rimska kronista Strabo in Dio Cassius navajata, "da v Panoniji uspeva vino, ki je sicer slabo", na nagrobni svetilki v Hajdini pri Ptujju pa najdemo napis "Hrano revežev sestavljajo kruh, redkev in vino". Najdene vinske amfore, vinske kleti in delavnice za vinske sode na Ptujju nakazujejo, da je bilo v bližnjih Halozah in Slovenskih goricah veliko vinogradov (3).

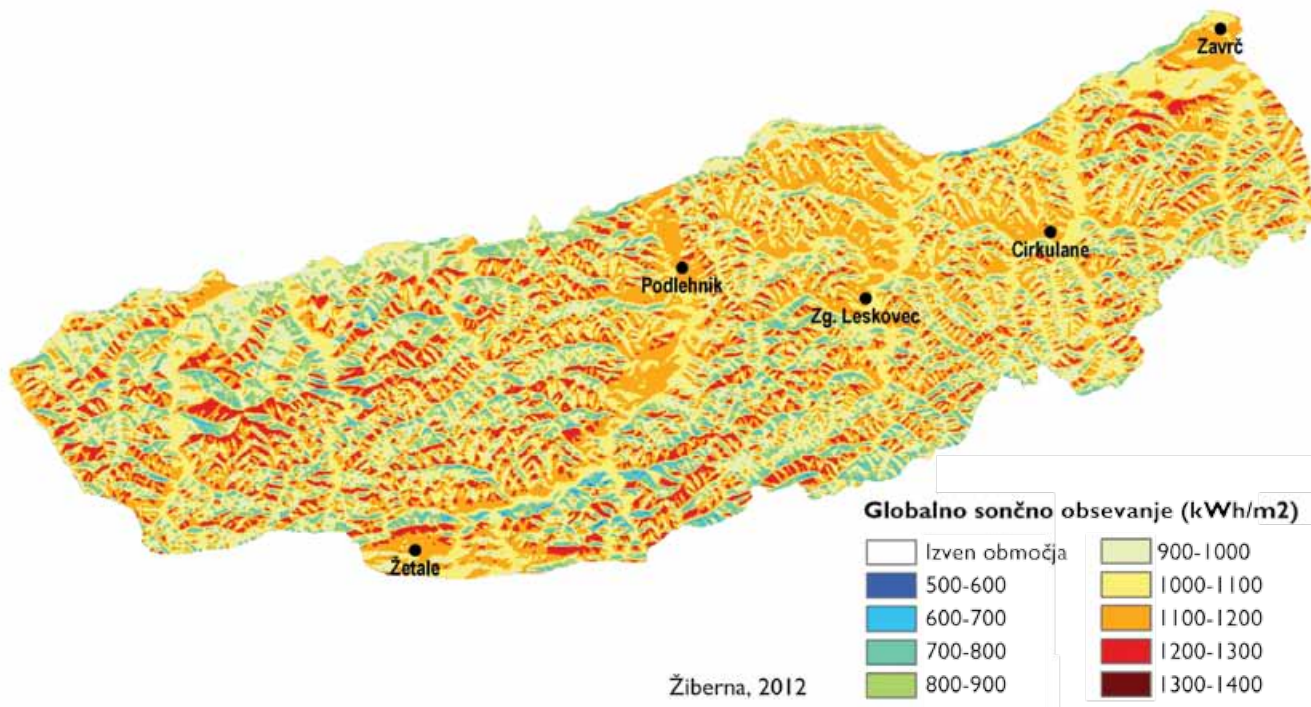
O rabi zemljišč v času fevdalizma lahko sklepamo zgolj na podlagi urbarjev in imenjskih cenitev. Bolj zanesljive podatke o rabi zemljišč daje jožefinski kataster s konca 18. stoletja, ki na zemljevidih v merilu 1 : 28.800 kaže razširjenost njiv, vinogradov, pašnikov in gozdov. Bogat vir podatkov o rabi zemljišč dajejo tudi opisi krajev v posameznih sekcijah (9). Še natančnejše podatke nam nudita franciscejski kataster iz dvajsetih let 19. stoletja in Schmutzov statistični leksikon (10). Iz franciscejskega katastra lahko ugotovimo, da je bilo leta 1824 na območju Haloz 3824 ha njiv (15,2 % ozemlja), 2244 ha vinogradov (8,9 %), 105 ha sadovnjakov (0,4 %) in 3068 ha travnikov (12,2 %). Velik del najboljših vinogradniških leg so imeli v lasti nedomačini – večinoma meščani ter kmetje s Ptujškega in z Dravskega polja (3). V Halozah se je takrat že pojavljala velika razslojenost. Stanje se je poslabšalo po zemljiški odvezi, ki je podložnikom sicer prinesla osebno svobodo, a so bili po novem obvezani do denarnih dajatev in odplačevanja zemlje. Temu so se pridružile še slabe

letine in gospodarska kriza med letoma 1875 in 1893, ki so prehajanje zemljišč v roke nedomačinov le še pospešile. Vinogradništvu je veliko škode naredil pojav boleznii oidija, peronospore in na koncu še trtne uši, ki se je v Halozah prvič pojavila leta 1886 in je v desetletju zatem okužila 70 %, povsem uničila pa 25 % haloških vinogradov. Obdobje na prehodu v 20. stoletje je zaznamovala obnova vinogradov, pri čemer so zaradi bolj občutljive ameriške podlage vinograde ohranili praviloma le na bolj kakovostnih legah. Kljub temu je površina vinogradov leta 1900 dosegla največji obseg. V Halozah so pokrivali 3168 ha, od tega v Vinorodnih Halozah 2279 ha (16,3 % vsega površja), v Gozdnatih pa 889 ha (8 %). Od takrat naprej se je njihova površina zmanjševala, vendar je ta proces le del širšega procesa opuščanja intenzivnih oblik kmetijskega gospodarjenja. Temu se v zadnjih desetletjih pridružujeta še ozelenjevanje in ogozdovanje. Do začetka devetdesetih let 20. stoletja se je na območju Haloz površina njiv zmanjšala za 1709 ha, vinogradov za 1026 ha, travnikov in gozdov pa se je povečala; prvih za 1978 ha, drugih pa za 210 ha (2). Površina vinogradov se je v večjem delu 20. stoletja torej zmanjševala z dinamiko 210 ha na vsakih deset let.

Čas po osamosvojitvi je z denacionalizacijo dodal novo komponento v razvoju Haloz. Zaradi razmaha gradnje počitniških bivališč v šestdesetih in sedemdesetih letih že od prej veliko lastnikov vinogradov in sadovnjakov ni prihajalo iz Haloz oziroma se s to pokrajino

Slika 2: Nakloni pobočij na območju Haloz. Haloze so med vsemi gričevnatimi pokrajinami severovzhodne Slovenije najbolj strme. Veliki nakloni pobočij so predvsem na območju Gozdnatih Haloz, kjer so doline ožje, gostota slemen pa večja.

Slika 3: Globalno sončno obsevanje na območju Haloz (v kWh/m²). Zaradi velikih strmin je letna količina globalnega sončnega obsevanja sorazmerno velika, kar je primerno predvsem za vinogradništvo in sadjarstvo. K ugodnemu topoklimatskemu potencialu botruje tudi dejstvo, da so relativne višine velike, kar vpliva na velik delež površja v termalnem pasu.

ni posebjalo. Mnogi ljubiteljski vinogradniki opuščajo pridelavo in prodajajo zemljišča. Po denacionalizaciji in vstopu Slovenije v Evropsko unijo so prav tujci postali lastniki kakovostnih vinogradov. S tem se – v času krize še toliko bolj – že nakazujejo nekateri neugodni procesi, ki so bili značilni že v času pred drugo svetovno vojno (6).

Spremembe rabe zemljišč na območju Haloz v obdobju med letoma 2000 in 2011

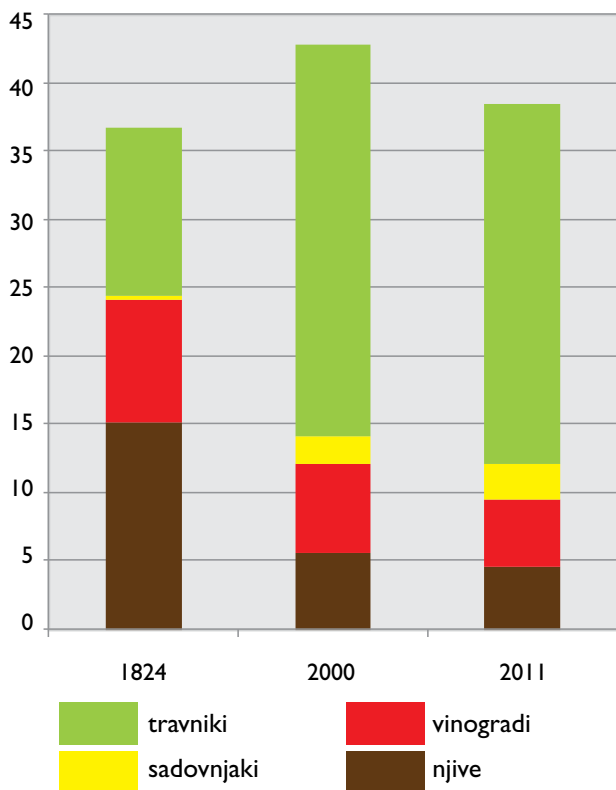
Po podatkih MKGP je bilo leta 2000 na območju Haloz 1209,6 ha njiv in vrtov (5,7 % ozemlja), vinogradov 1389,2 ha (6,5 %), sadovnjakov pa 427,7 ha (2,0 %). Kar 48,7 % Haloz so pokrivali gozdovi, 28,6 % pa travniki. Pozidanih in ostalih sorodnih zemljišč je bilo 1038,2 ha (4,9 %).

Leta 2011 so na območju Haloz njive in vrtovi pokrivali 996,8 ha vsega površja (4,7 %), vinogradi 1022,9 ha (4,8 %), sadovnjaki 582,4 ha (2,7 %), travniki 5598,3 ha (26,3 %), zemljišča v zaraščanju 864,0 ha (4,1 %) in gozd 11.196,1 ha (52,7 %).

Do leta 2011 so se površine njiv in vrtov zmanjšale za 212,8 ha (ali za slabih 18 %), vinogradov za 366,3 ha (za 26,4 %), medtem ko so se zemljišča v zaraščanju povečala za 385,9 ha (ali za 80,7 ha), površina gozdov pa za 850,7 ha (za 8,2 %). Zanimivo je, da so se sadovnjaki povečali za 154,8 ha ali za 36,2 %. Podatki torej nakazujejo splošno težnjo ozelenjevanja in zaraščanja ter ekstenzifikacije kmetijske pridelave. Z vidika obremenjevanja okolja bi to sicer lahko ocenili za pozitivno okoliščino, vendar pa se za tem skrivajo predvsem neugodni prebivalstveni in gospodarski procesi.

Najpogostejše kombinacije sprememb rabe zemljišč v obdobju med letoma 2000 in 2011 na območju Haloz so bile: travniki v gozd (671,6 ha), travniki v zemljišča v zaraščanju (535,7 ha), njive v travnike (445,4 ha), zemljišča v zaraščanju v gozd (285,1 ha), travniki v njive (!) (256,6 ha), vinogradi v travnike (245,8 ha), travniki v sadovnjake (242,8 ha), gozdovi v travnike (215,3 ha), sadovnjaki v travnike (166,7 ha), mešana raba zemljišč v gozdove (132,4 ha) in travniki v pozidana zemljišča (109,4 ha).

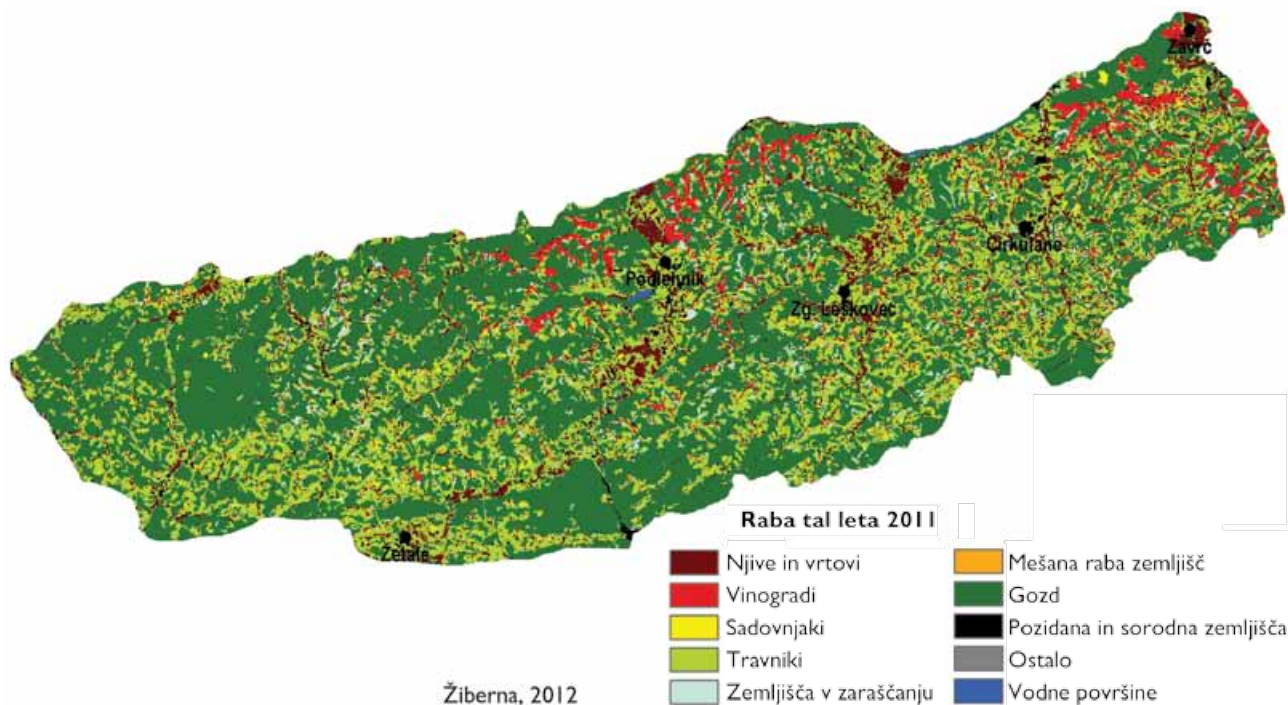
Njive in vrtovi so v zadnjem desetletju prehajali zlasti v travnike (445,4 ha) ter v zemljišča v zaraščanju (23,3 ha), po 19,9 ha pa je prešlo v gozd oziroma

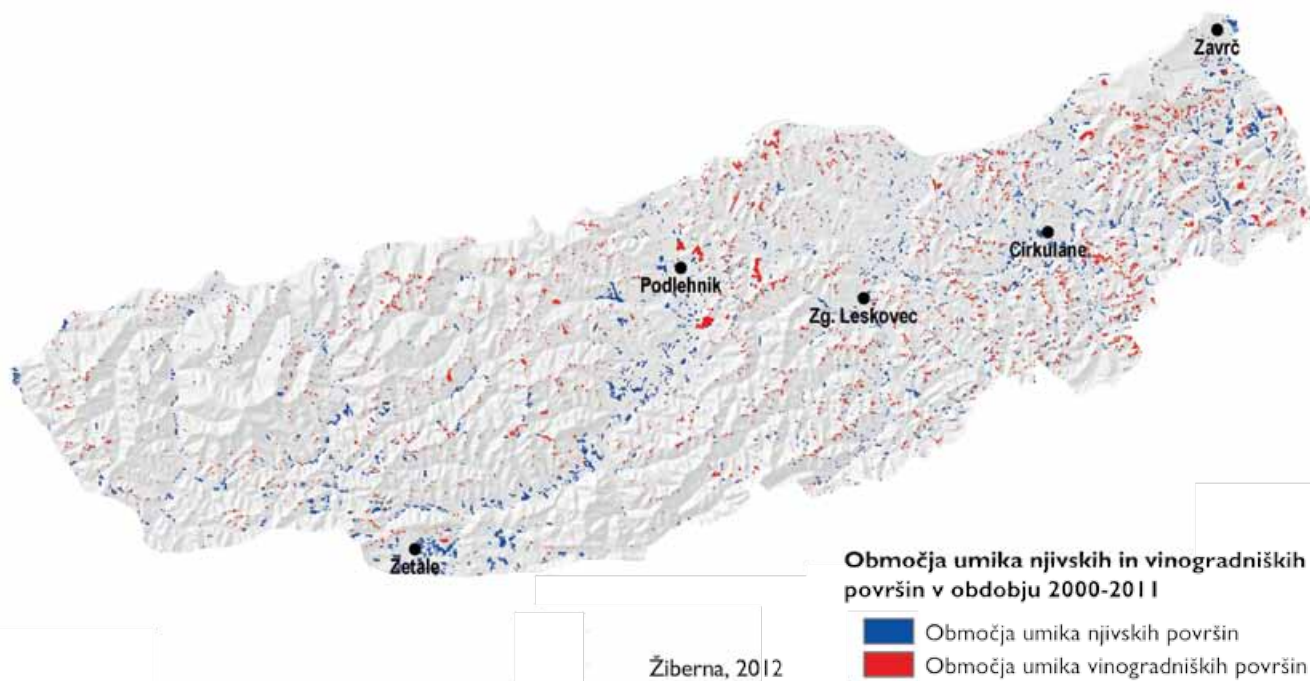
Slika 4: Struktura obdelovalnih zemljišč v Halozah leta 1824, 2000 in 2011 v %.

v pozidana zemljišča. Njive so v travnike prehajale predvsem na dnu dolin in na spodnjih delih pobočij, to je na nadmorskih višinah do 350 m, višje je bil prehod manj izrazit. Proces prehajanja njiv v travnike je bil najizrazitejši na položnejših legah, torej tam, kjer so razmere za poljedelstvo ugodnejše. Kar 151 ha ali 33,9 % vseh prehodov njiv v travnike se je izvršil na naklonih pod 5°, nadaljnjih 120,8 ha (ali 27,1 %) pa na naklonih med 5° in 10°. Podobno lahko ugotavljamo za prehode njiv v gozd. Ekspozicije na intenzivnost zmanjševanja njiv niso imele pomembnega vpliva, nekoliko manj intenzivno je bilo njihovo zmanjševanje v severovzhodnih in severozahodnih legah. Najbolj izrazito krčenje njiv je bilo na sorazmerno dobro obsevanih legah, in sicer takšnih z od 1000 do 1200 kWh/m². Prostorsko najbolj opazen je umik njiv v dolini Rogatnice in v okolici Žetale. Izginotje njiv je mogoče zaznati tudi na dnu dolin Psičine, Bele in Turškega ter Kojuhovskega potoka. V Gozdnatih Halozah je umik njiv najbolj opazen v zgornjem delu doline Jesenice ter na območju med Planjskim in Kočicami.

Vinogradi so v omenjenem obdobju najpogosteje prehajali v travnike (245,8 ha), zemljišča v zaraščanju (96,4 ha) in sadovnjake (30,5 ha). 28,3 ha vinogradov

Slika 5: Raba zemljišč na območju Haloz leta 2011. Opazimo lahko nasprotje med Zahodnimi Halozami, kjer je večji delež gozdnih zemljišč, in Vzhodnimi Halozami, kjer je večji delež vinogradniških zemljišč. Njive so v večjih sklenjenih kompleksih predvsem na dnu širših dolin.

Slika 6: Zmanjševanje površin njiv je najočitnejše na dnu doline Rogatnice in nekaterih širših dolin predvsem v Vzhodnih Halozah. Površina vinogradov se je v obdobju med letoma 2010 in 2011 najbolj zmanjšala na območju Vinorodnih Haloz.

je prešlo v gozd, 26,7 ha pa se je umaknilo pozidanim zemljiščem. Najizraziteje so se vinogradi umikali v nižjem delu termalnega pasu (med 250 in 300 oziroma med 300 in 350 m nadmorske višine). Umik vinogradniških leg na najbolj strmih (a dobro obsevanih) legah po drugi svetovni vojni smo običajno interpretirali z oteženo uporabo mehanizacije na velikih naklonih in s tem povezanimi višjimi stroški pridelave. V zadnjem desetletju pa so se vinogradi umikali predvsem na manj strmih do zmerno strmih legah z naklonom do 25° , ki vsaj še pogojno omogočajo strojno obdelavo. Najbolj izrazito nazadovanje vinogradov je bilo na jugovzhodnih, južnih in jugozahodnih legah. Prav zato ne preseneča dejstvo, da je bil delež umika vinogradov najintenzivnejši na najbolj obsevanih legah, ki prejemajo več kot 1000 kWh/m^2 . Če so se vinogradi od začetka 20. stoletja do devetdesetih let umikali z dinamiko 209,6 ha na desetletje, potem se je v zadnjem obdobju njihovo krčenje intenziviralo, saj se je povečalo na kar 333 ha na desetletje.

Prostorsko je umik vinogradov opaznejši na območju Vinorodnih Haloz. V večjih strnjenih kompleksih so se vinogradi umaknili predvsem na območju Sedlaška, na pobočjih vzhodno od Podlehnik, Strmca, Dravinjskega Vrha, Gradišč, Belskega Vrha, Gruškovca in Turškega Vrha.

Med intenzivnejšimi oblikami rabe zemljišč v zadnjem desetletju niso nazadovali le sadovnjaki, saj se je njihova površina skupno povečala za 154,8 ha. Najpogosteje so v sadovnjake prehajali travniki in gozdovi, po drugi strani pa so se tudi sadovnjaki spreminjali v travnike, gozd in zemljišča v zaraščanju. Površina travnikov se je v obravnavanem obdobju zmanjšala za 486,6 ha (ali za 8 %). Najpogosteje so prehajali v gozd, zemljišča v zaraščanju, njive in sadovnjake. Travniki so se najbolj umikali na nadmorskih

Slika 7: Zaraščanje kmetijskih zemljišč je najpomembnejši proces spreminjanja rabe zemljišč v Halozah (foto: Vladimir Korošec).

višinah med 250 in 400 m, torej na pobočjih, in sicer predvsem na večjih naklonih. Kar 27,2 % travnikov je prešlo v gozd na naklonih med 20° in 25°, nadaljnjih 26,2 % na naklonih med 15° in 20°, 18,8 % pa na naklonih med 25° in 30°. Ta proces je najintenzivneje potekal na vzhodnih in zahodnih legah. Na območju Haloz se je tako v obdobju med letoma 2000 in 2011 najbolj povečala površina gozdov (za 850,7 ha ali za 8,2 %) in zemljišč v zaraščanju (385,9 ha ali 80,7 %).

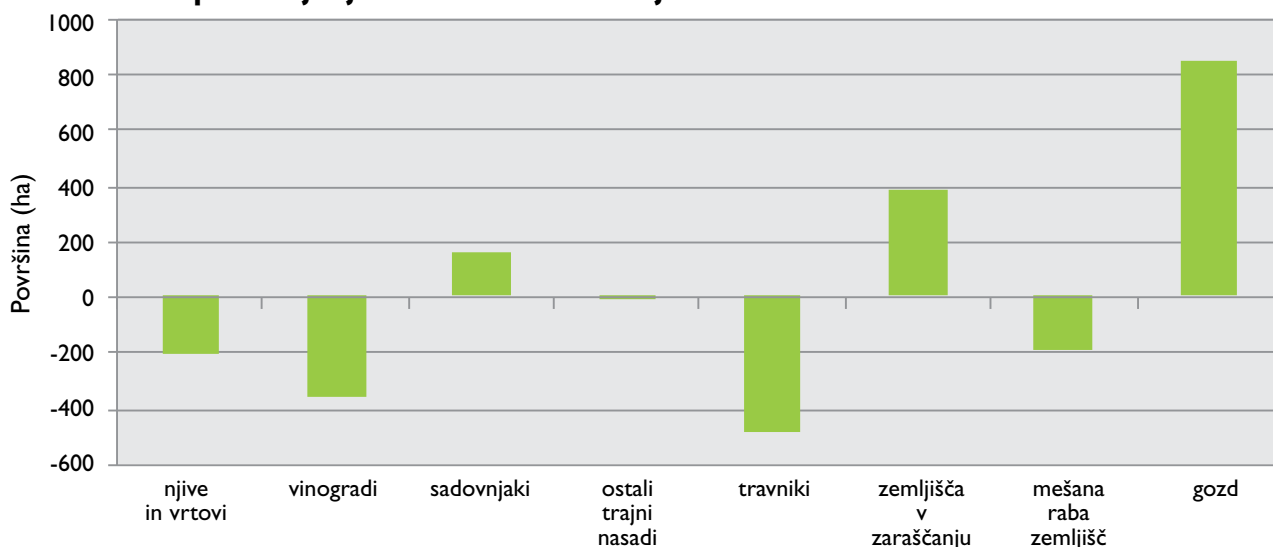
Spreminjanje rabe zemljišč v smeri ekstenzifikacije zveni še bolj neugodno, če upoštevamo naravni potencial za nekatere oblike rabe zemljišč, ki so v preteklosti tu našle svoj domicil in so Halozam prinašale ne le pomemben del dohodka, ampak so tej pokrajini vtisnile tudi identiteto. Vinogradništvo je v takih naravnih razmerah najbrž edina kmetijska dejavnost, ki daje pomemben dohodek (5). Izkoriščenost ugodnih leg za vinogradništvo je daleč pod možnostmi. Primerjava med rabo zemljišč leta 2011 in prvorazrednimi topoklimatskimi legami (tistimi v termalnem pasu, to je med 300 in 450 m, ter z nad 1200 kWh/m² globalnega sončnega obsevanja) kaže, da je v Halozah izkoriščenost kakovostnih vinogradniških leg majhna. Le 14,3 % prvorazrednih topoklimatskih leg pokrivajo vinogradi, večina teh leg pa je pod gozdom (37,9 %) ali travniki (33,4 %). 7,5 % prvorazrednih leg se zarašča, 3,7 % je zasajenih s sadovnjaki. Seveda bi bilo pri načrtovanju prihodnjih vinogradniških leg treba upoštevati še druge dejavnike

(prst, dostopnost). Neugodna okoliščina za prihodnji razvoj vinogradništva je tudi dejstvo, da so vinogradi v Podravju sorazmerno stari. V štajerskem vinorodnem okolišju je obnova vinogradov v obdobju med letoma 2007 in 2011 dosegla manj kot polovico enostavne reprodukcije, pri čemer je stanje najslabše prav v Halozah. Vinogradov, starih od 5 do 25 let, je v Sloveniji 58 %, v Halozah pa 64 %, vinogradov, starih več kot 25 let, je v Sloveniji 58 % in v Halozah 35 % (8). Druga težava haloškega vinogradništva je velika razdrobljenost vinogradniških zemljišč. Leta 2004 je bila povprečna velikost vinograda v Halozah 0,73 ha (5), medtem ko je bila v primorskem vinorodnem okolišju 1,42 ha (11).

Sklep

Haloze so bile v preteklosti znane predvsem po odličnih vinogradniških legah. Zlasti Vinorodnim Halozam je vinogradništvo v povezavi s sadjarstvom znotraj kmetijske dejavnosti po eni strani prinašalo večji del dohodka, po drugi pa gradilo identiteto in prispevalo k zunanji prepoznavnosti pokrajine. Ozelenjevanje in ogozdovanje te pokrajine, ki sta se začela že po 2. svetovni vojni, sta se v zadnjem desetletju še stopnjevala. Kljub prometni odmaknjenosti, neugodnim prebivalstvenim procesom in razdrobljenosti posesti pa naravne razmere omogočajo kakovostno vinogradništvo, ki bi skupaj s sadjarstvom lahko omogočala večji dohodek domačemu prebivalstvu.

Spreminjanje rabe tal na območju Haloz med leti 2000 in 2011

Slika 8: Spremembe v rabi zemljišč v zadnjem desetletju je zaznamovalo nazadovanje površin njiv, vinogradov in travnikov ter povečanje površin zemljišč v zaraščanju in gozda.

Intenzivnejše oblike pridelave ne kaže razumeti v smislu konvencionalnega kmetijstva. Nasprotno, v času, ko zdrava hrana pridobiva pomen in ceno, bi ekološko pridelovanje lahko predstavljalo eno od možnosti prihodnjega razvoja Halož. Deklarativno ugotavljanje, da se samooskrbnost s kmetijskimi pridelki in pridelki v Sloveniji zmanjšuje in da je treba zaustaviti prehajanje obdelovalnih zemljišč

v pozidane ali ekstenzivnejše oblike njihove rabe, zagotovo ne bo dovolj. V tem pogledu Haloze predstavljajo morda najbolj jasno prisposodbo za procese, ki jih lahko spremljamo v ostalih delih Slovenije. Velika škoda bi bila, če bi čez nekaj desetletij ugotovili, da so bile Haloze zamujena priložnost za to, da trajnostno naravnemu kmetijstvu damo veljavo, ki bi jo moralo imeti.

Slika 9: Dna dolin prekrivajo predvsem travniki (foto: Vladimir Korošec).

Viri in literatura

1. Arhiv Geodetske uprave Republike Slovenije 2011.
2. Belec, B. 1994: Haloze. Gradivo za Regionalno geografsko monografijo Slovenije. Elaborat. Maribor.
3. Bračič, V. 1967: Vinorodne Haloze. Maribor.
4. Bračič, V. 1982: Gozdnate Haloze. Maribor.
5. Korošec, V. 2008: Raznolikost razvojnih priložnosti na območju Halož. Haloze – pokrajina, ljudje in vino. Ptuj.
6. Korošec, V., Pak, M. 2010: Razvojna problematika Halož na primerih katastrskih občin Gorca in Slatina. Dela 34. Ljubljana.
7. Medmrežje: <http://rkg.gov.si/GERK/>.
8. Rajher, Z. 2008: Vinogradništvo v Halozah na prelomnici. Haloze – pokrajina, ljudje in vino. Ptuj.
9. Rajšp, V. 2000: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. 6. zvezek. Ljubljana.
10. Schmutz, C. 1822–23: Historisch-Topographisches Lexicon I–IV. Graz.
11. Željan, K. 2012: Skoraj polovica vinogradov izumira. Delo.

Haloško kmetijstvo med preteklostjo in prihodnostjo

IZVLEČEK

Za haloško kmetijstvo je značilna velikostna, parcelna in lastniška razdrobljenost, skromna tržna usmerjenost ter neustrezna starostna in izobrazbena sestava kmetijske delovne sile. Kmetijstvo ne daje le dohodka domačinom, temveč ohranja poseljenost, preprečuje zaraščanje, varuje kulturno pokrajino in spodbuja razvoj nekmetijskih dejavnosti. Prispevek pojasnjuje pomen kmetijstva za prebivalstveni, gospodarski in okoljski razvoj Haloz.

Ključne besede: Haloze, kmetijstvo, vinogradništvo, kmetije, zaraščanje, dopolnilne dejavnosti na kmetijah, regionalni razvoj.

ABSTRACT

Agriculture in Haloze between the past and the future
The characteristic of agriculture in Haloze is land fragmentation as regards the size, plot, the ownership, as well as low market orientation. From the development point of view the characteristics are also an inadequate age and educational structure of the farm owners. Agriculture does not only provide the source of income for the local population but also preserves settling, prevents overgrowing, protects cultural landscape and encourages the development of non-agricultural activities.

Key words: Haloze, agriculture, winegrowing, farms, overgrowing, supplementary activities on farms, regional development.

Avtor besedila in fotografij:
VLADIMIR KOROŠEC, dr. geogr.
Proletarska ulica 14, 2325 Kidričevo
E-pošta: vladimir.korosec@guest.arnes.si

COBISS I.04 strokovni članek

Haloze so tradicionalna kmetijska pokrajina, ki jo po mnenju nekaterih raziskovalcev in zgodovinarjev celo ime povezuje z najpomembnejšo kmetijsko dejavnostjo, vinogradništvom (1). Tradicionalnost haloškega kmetijstva se kaže v današnji socioekonomski sestavi ter v videzu kulturne pokrajine. Haloško kmetijstvo v veliki meri določajo naravne razmere, ki so posredno sooblikovale specifične socialne razmere, zemljiško posestno sestavo, pridelovalno usmerjenost in danes vse bolj obremenjujejo pridelavo z visokimi stroški ter zahtevnimi tehnološkimi postopki.

Z donosnostjo kmetijske pridelave v Halozah se je ukvarjal že Bračič v študiji Vinorodne Haloze (1), v kateri ugotavlja, da med vsemi pokrajinskimi enotami ptujske občine haloške kmetije dosegajo najnižjo vrednost. Po vrednosti kmetijske pridelave so Haloze še vedno pod slovenskim povprečjem in v primerjavi z ostalimi primerljivimi vinogradniškimi območji v izrazito slabem položaju. Iz Vrišerjeve ocene vrednosti kmetijske pridelave iz leta 2005 ugotovimo, da je bila njena vrednost v državi v primerjavi s Halozami višja za 15 %, v Slovenskih goricah za 38 % in na Dravskem ter Ptujem polju skoraj za 65 % (14).

Razvoj kmetijstva je pomemben cilj lokalnih in regijskih razvojnih programov. Vzhodnih Haloz si brez vinogradništva namreč ne moremo predstavljati, v zahodnem delu pa izstopa mešani agrarni sistem s prevladujočo živinorejo, v katerem ima pomembno dopolnilno vlogo tudi vinogradništvo.

Naravni in družbeni pogoji za razvoj kmetijstva

Na haloško vinogradništvo in kmetijstvo vplivajo številni kompleksni naravni in družbeni dejavniki, katerih učinki se kažejo v dinamičnih in prepletenih socioekonomskih, prebivalstvenih, prostorskih in okoljskih procesih. Posledice njihovega delovanja na celotno regionalno zgradbo se od sredine preteklega stoletja zaradi neučinkovitih lokalnih in nacionalnih ukrepov za preprečevanje in odpravljanje slabosti v kmetijstvu niso bistveno spremenile.

Za Haloze je značilna močna navpična in vodoravna razčlenjenost površja s številnimi ozkimi in strmimi erozijskimi grapami, zato je značilno intenzivno površinsko izpiranje ter pojavljanje usadov in zemeljskih plazov. V primerjavi s Slovenskimi gorami so v Halozah pobočja zelo razčlenjena in strma, slemena pa ožja in manj uravnana (3). Kmetijsko rabo najbolj omejujejo razmeroma velike strmine, saj v Vzhodnih Halozah prevladujejo nakloni med 10 in 20°, medtem ko v Zahodnih pogosto presegajo 20°. Kmetijsko rabo omejuje tudi ekspozicija, saj je v Halozah severnih leg dvakrat toliko kot južnih, v občini Majšperk pa ima tako usmeritev pobočja četrtnina vseh zemljišč (4). V večini jih prekriva gozd.

Na prisojnih in razmeroma strmih pobočjih se v kombinaciji z optimalnimi temperaturnimi, padavinskimi ter talnimi razmerami oblikuje nadvse ugodno okolje za gojenje vinske trte, ki zahteva zadostno količino padavin v rastni dobi, manjšo v dobi cvetenja in zorenja, predvsem pa daljše sončno obsevanje. Bračič uvršča Vzhodne Haloze med 5 % območij z najugodnejšimi ekološkimi pogoji za vinogradništvo na svetu (1), haloška vina pa se lahko kosajo z vrhunskimi vini, ki jih pridelujejo v nekaterih najbolj znanih vinorodnih območjih (11). Večina vinogradov je danes v optimalnih vinogradniških legah, saj je od druge polovice preteklega stoletja opuščanje obsežnih vinogradov povezano tudi z naravnimi omejitvami (strmina, ekspozicija, višina termalnega

pasu). Kljub tehnološko zahtevni in dragi pridelavi pa naravne razmere niso odločilen dejavnik stagnacije ali celo opuščanja vinogradništva.

Kot je ugotavljal že Bračič (1), haloško kmetijstvo tudi danes obremenjujejo parcelna in lastniška razdrobljenost, spreminjanje zemljišč in opuščanje obdelave kmetijskih zemljišč, šibka tržna usmerjenost kmetij, odseljevanje prebivalcev, drobitev zemljišč in spreminjanje lastništva (8). Naravni dejavniki so odločilni za socioekonomsko sestavo in usmeritev kmetijstva, vendar je za pridelovalno uspešnost ter usmeritev najpomembnejša vloga ljudi, kmetov (9), ki kljub omejenim dejavnikom za kmetijsko pridelavo v takšnem okolju odkrijejo gospodarske in osebne razvojne priložnosti.

Skladno s slovensko in evropsko kmetijsko zakonodajo so Haloze uvrščene v skupino hribovskih in gorskih območij, kjer je zaradi precejšnje nadmorske višine in strmine površja raba zemljišč močno omejena ter se uporablja dražja, specializirana mehanizacija. Na podlagi te razporeditve so kmetije na območjih z omejitvenimi dejavniki upravičene do višjih subvencij za obdelavo in drugih ukrepov kmetijske politike. Neposredna plačila sicer preprečujejo zaraščanje in spreminjanje rabe zemljišč ter prispevajo k izboljšanju gospodarnosti pridelave, vendar v haloškem kmetijstvu temeljnih razvojnih problemov dolgoročno ne rešujejo.

Slika 1: Drobnost lastništva vinogradov na Velikem Vrhu (foto: Vladimir Korošec).

Socioekonomske in pridelovalne spremembe v kmetijstvu

Socialna in prebivalstvena sestava. Za Haloze je značilna velikostna, parcelna in lastniška razdrobljenost, šibka tržna usmerjenost ter z razvojnega pogleda neustrezna starostna in izobrazbena sestava lastnikov kmetij. To dejstvo se od sredine prejšnjega stoletja do danes ni bistveno spremenilo. Prav tako se niso spremenili ključni dejavniki, ki vplivajo na gospodarsko učinkovitost kmetijstva in na videz kulturne pokrajine. Razvojne procese je zaznamovala depopulacija, ki je povzročila pomanjkanje delovne sile v tej dejavnosti, spreminjanje rabe in zaraščanje zemljišč ter drobitev zemljišč in spremembe lastništva (8).

Večina kazalcev razvoja prebivalstva med letoma 1981 in 2010 ne kaže bistvenega izboljšanja. V ospredju so pomanjkanje ustrezno usposobljene in motivirane delovne sile v kmetijstvu, ostarelo prebivalstvo, premalo delovnih mest zunaj kmetijstva, neodziven razvojni potencial za spremembe, premalo mladih v kmetijski dejavnosti ter napredujoča depopulacija v obrobni in težje dostopni naseljih. Za Haložane je bilo kmetijstvo v preteklosti temeljni vir preživetja, danes pa je za večino predvsem način življenja, ki ustvari premalo dohodka celo za kmečka gospodinjstva, kar sili prebivalce k iskanju zaposlitve v nekmetijskih dejavnostih. Sedanje razmere v kmetijstvu kažejo, da po letu 1991 nekoliko okrepljeni socialni kapital za uveljavljanje organizacijskih in proizvodnih novosti ne prispeva bistveno k večji motiviranosti prebivalcev. Razvoj kmetijstva, zlasti vinogradništva, spodbujajo vinogradniška in turistična društva, ki so v zadnjem obdobju okrepila svojo dejavnost in opravljajo pomembno izobraževalno funkcijo.

Spreminjanje rabe zemljišč. Haloška kmetijska zemljišča so od druge polovice preteklega stoletja najbolj izpostavljena zaraščanju in ogozdovanju. Proces spreminjanja ni zajel zgolj reliefno bolj razgibanih in za kmetijstvo manj primernih Zahodnih Haloz, temveč zaradi različnih razlogov tudi zemljišča z dobrimi razmerami za intenzivno kmetijsko pridelavo. V obdobju med letoma 1963 in 2010 se je najbolj, skoraj za 40 % oziroma za 1194 ha, zmanjšala površina njiv, manj je tudi vinogradov, in sicer za 357 ha, ter sadovnjakov, za 106 ha. Zastarele travniške nasade sadnega drevja so lastniki bodisi izsekali ali opustili, zato sadjarstvo nima

realne pridelovalne vrednosti. V Vzhodnih Halozah se je v primerjavi z Zahodnimi raba zemljišč zaradi agrarne prenaseljenosti, drobne parcelne sestave in, razen vinogradništva, izrazito ekstenzivnega ter samooskrbnega kmetijstva hitreje spreminjala. Danes je raba zemljišč v obeh delih Haloz razmeroma podobna. Razlike so le v deležih vinogradniških zemljišč, ki jih je v vzhodnem delu 7,2 %, v zahodnem pa le 1,5 %.

Preglednica 1: Raba zemljišč v Halozah po zemljiških kategorijah v letih 1963, 1997 in 2010 (1).

leto	njive	sadovnjaki	vinogradi	travniki	pašniki	neplo-dno	gozd
1963	12,5	3,1	6,1	16,3	13,7	3,3	45,0
1997	9,6	2,7	4,8	18,8	14,0	4,2	45,9
2010	7,8	2,6	4,7	18,7	14,7	4,6	46,9

Pričakovati je, da se bodo v prihodnje najbolj krčila vinogradniška zemljišča malih vinogradnikov in lastnikov vikendov, ki obdelujejo skoraj 20 % vseh vinogradov. Njihova obdelava je nadvse zahtevna in v večini primerov ekonomsko neracionalna. Lastniki teh vinogradov nimajo ne potreb ne motivov za ohranjanje pridelave.

Spreminjanje rabe zemljišč in celo opuščanje pridelave napovedujejo tudi podatki o velikostni sestavi kmetij, parcelni razdrobljenosti in starostni sestavi lastnikov. Leta 2007 je bilo v Halozah 57 % kmetij manjših od 5 ha (9), ob popisu kmetijskih gospodarstev leta 2000 celo 68 % (6). V odročnih in slemen-skih naseljih se hitro spreminjata socialna in starostna sestava gospodinjstev. Leta 2010 je bilo v naseljih Gorca in Slatina 46 % prebivalstveno neperspektivnih gospodinjstev, med katera uvrščamo ostarela in starejša gospodinjstva ter gospodinjstva s starejšo

Slika 2: Zaraščanje kmetijskih zemljišč v Halozah (foto: Vladimir Korošec).

srednjo generacijo (8). Ker so opuščena zemljišča običajno za obdelavo manj primerna, jih le redko najemajo ali odkupijo proizvodno uspešne kmetije oziroma republiški sklad kmetijskih zemljišč.

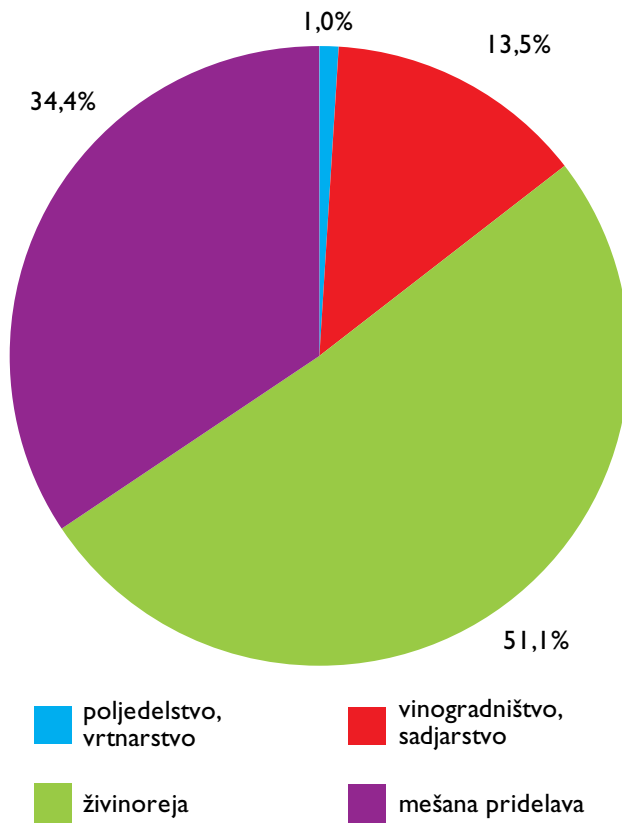
Pridelovalne in organizacijske spremembe v kmetijstvu. Na spreminjanje rabe kmetijskih zemljišč v Halozah je poleg depopulacije od konca sedemdesetih let preteklega stoletja vplivala z razvojem prometnih sredstev naraščajoča dnevna migracija domačinov v bližnja zaposlitvena središča. Tudi zaradi tega se je ohranjal in celo krepil tip mešane pridelave, ki je zaradi naravnih dejavnikov in zemljiškoposestne sestave že od nekdaj prevladujoča oblika kmetijstva v Halozah. Dobrih 50 % haloških kmetij se ukvarja z živinorejo. Prevladujejo govedorejske kmetije, največ jih je na območju Žetal, Stoperc in Majšperka, medtem ko je v Vzhodnih Halozah živinoreja skoraj povsem izginila, ponekod jo nadomešča perutninarstvo. Vinogradništvo je najbolj razširjena kmetijska dejavnost, saj ima skoraj vsaka kmetija lasten vinograd. S specializiranim vinogradništvom se je leta 2000 ukvarjalo okrog 13 % kmetij, v Vzhodnih Halozah 18 %, v občini Zavrč pa celo 35 % (6).

V Halozah lahko okrog 40 % kmetij še vedno opredelimo za kmečke, kar kaže na močno povezanost prebivalcev s kmetijstvom in odvisnost posameznih socialnih skupin od pridelave lastne hrane. Velika večina kmetij je samooskrbnih in ne ustvarja tržnih viškov. Kar 82 % kmetij ustvari manj kot četrtno dohodka iz kmetijstva (9). Možnost pridelave hrane za lastne potrebe je eden od pglavitnih motivov, ki ljudi spodbuja, da ostajajo na podeželju in na ta način ohranjajo minimalno raven gospodarske aktivnosti.

Med Vzhodnimi in Zahodnimi Halozami se kot posledica naravnih dejavnikov in dosedanjega

Preglednica 2: Primerjava nekaterih kazalcev kmetijske dejavnosti med Vzhodnimi in Zahodnimi Halozami (12).

Izbrani kazalci	Vzhodne Haloze	Zahodne Haloze
pridelovalna usmeritev območja	1 – vinogradništvo 2 – mešana pridelava	1 – živinoreja 2 – mešana pridelava
poprečna velikost kmetije leta 2000 (KZU)	6,2	8,9
poprečna velikost parcel v ha	0,305	0,438
kmečka gospodinjstva leta 2000 (%)	36,5	47,5
lastniki kmetij brez kmetijske izobrazbe leta 2000 (%)	63,5	65,0
delovna mesta v odnosu do aktivnih prebivalcev leta 2007 (%)	7,8	21,3

Slika 3: Družinske kmetije v Halozah po tipu kmetovanja leta 2000 (v %) (12).

socioekonomskega razvoja v strukturi kmetijstva kažejo velike razlike. Ne samo, da se je v Vzhodnih Halozah za razliko od Zahodnih, kjer prevladuje živinoreja, kot prevladujoča dejavnost uveljavilo vinogradništvo, ampak se obe območji razlikujeta tudi po velikosti in parcelni razdrobljenosti kmetij ter predvsem po njihovi gospodarski sestavi in razvojni usmerjenosti. Po ocenah kmetijskih svetovalcev in domačinov so razlike rezultat razmeroma stabilnih zemljiškoposestnih razmer v Zahodnih Halozah, ki se z denacionalizacijo niso bistveno spremenile, in nedvomno tudi v zadnjem desetletju nekoliko ugodnejših gospodarskih razmer v govedoreji ter stabilne pridelave in prodaje živali ter mleka. Vinogradništvo v Vzhodnih Halozah obremenjujejo visoki stroški pridelave, prevelika odvisnost vinogradnikov od prodaje grozdja, razdrobljeno lastništvo vinogradov in nepovezano ter neorganizirano trženje. Položaj vinogradništva je dodatno oslabila denacionalizacija. Vinograde so namreč pridobili tudi lastniki, ki se z vinogradništvom ne ukvarjajo, zato je veliko prvovrstnih vinogradniških zemljišč izpostavljenih zaraščanju ali pa so jih lastniki prodali tujcem oziroma

posameznikom, ki jim nakup zemljišč predstavlja zgolj finančno naložbo. S tako sproščenimi zemljišči se niso okrepili niti domači vinogradniki niti sklad kmetijskih zemljišč. Pozitivne spremembe v vinogradniško pridelavo vnašajo leta 2010 uvedena plačila za obdelavo strmih vinogradov, kar bo dolgoročno gospodarsko uspešnost vinogradništva na območjih z omejenimi naravnimi dejavniki vsaj delno izboljšalo.

Kadrovski potenciali v kmetijstvu. Razvoj kmetijstva, zlasti uveljavljanje pridelovalnih in organizacijskih sprememb, je odvisen od znanja in usposobljenosti gospodarjev kmetij. Leta 2000 je bilo brez kmetijske izobrazbe okrog 75 % gospodarjev haloških kmetij, le manj kot desetina pa jih je imela eno izmed oblik kmetijske izobrazbe (12). V zadnjem desetletju se sicer izobrazbena sestava gospodarjev kmetij izboljšuje, vendar Haloze na tem področju v primerjavi z ostalimi pokrajinami v regiji še vedno zaostajajo (9).

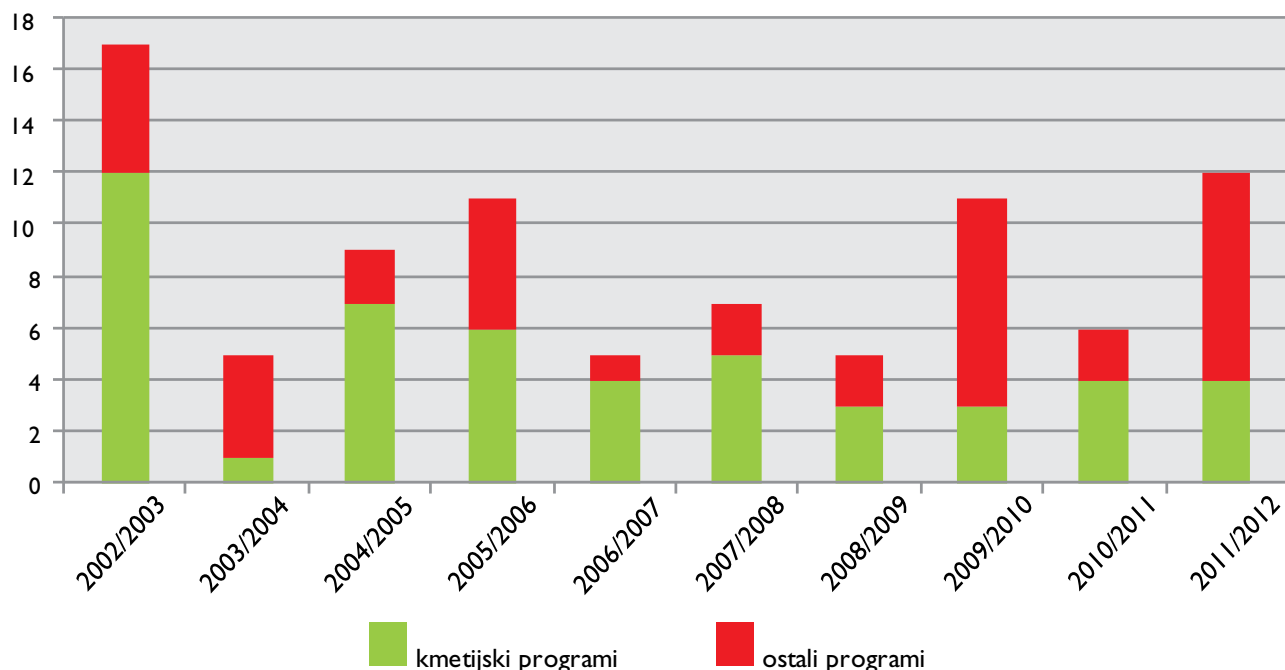
O položaju kmetijstva v pokrajini in prihodnosti te gospodarske dejavnosti govorijo tudi namere mladih za pridobitev kmetijskih poklicev. V ptujsko biotehniško šolo se vsako leto vpiše povprečno devet haloških otrok, od tega le pet v poklicne in srednje strokovne programe: pomočnik v biotehniko in oskrbi, gospodar na podeželju, vrtnar in kmetijsko podjetniški tehnik (15).

S trenutnimi poklicnimi namerami haloških otrok se izobrazbena sestava gospodarjev kmetij dolgoročno ne bo izboljšala. Ob predpostavki, da imajo kmetijsko izobrazbo le gospodarji tržno usmerjenih kmetij, bi se moralo v srednješolske kmetijske programe vsako leto vpisati osem do deset prihodnjih kmetovalcev. Ocenjujemo, da je v Halozah okrog 1200 kmetij, od tega jih je več kot 300 specializiranih za kmetijsko pridelavo ali usmerjenih v dopolnilne dejavnosti.

Haloško kmetijstvo pred izzivi prihodnosti

Kmetijstvo ni zgolj gospodarska dejavnost, temveč nenadomestljiv dejavnik trajnostnega razvoja podeželskih območij. Slednje je še posebej pomembno v Halozah, ki so zaradi težjih pridelovalnih razmer izpostavljene socialni in okoljski degradaciji. Obsto in nadaljnji razvoj kmetijstva ni odvisen le od kmetov in njihove pripravljenosti za spremembe, temveč je potrebno vzpostaviti regionalno usklajen razvojni model, ki poleg kmetov vključuje občine, državne organizacije, razvojne agencije, strokovne ustanove, društva in številne posameznike.

Govorimo o ciljno usmerjenih sistemskih ukrepih, usklajenih na lokalni, regionalni ali državni ravni. Gre za usklajevanje zakonodaje z razvojnimi cilji,

Slika 4: Vpis haloških otrok v prvi letnik ptujske biotehniške šole v obdobju med letoma 2002 in 2011 (15).

spodbujanje investicij na področju infrastrukture, kmetijske pridelave, predelave in trženja, davčne olajšave, višja neposredna plačila, odpravljanje administrativnih ovir, spodbujanje povezovanja med kmetovalci, enotno promocijo območja in druge ukrepe. Dosedanji ukrepi regionalne politike so bili neuspešni tudi zaradi neusklajenega delovanja različnih sektorjev na področjih kmetijstva, okolja in gospodarstva, kar se med drugim kaže pri sprejemanju prostorskih načrtov. Ob tem je potrebno izpostaviti nujnost sodelovanja med haloškimi občinami pri oblikovanju in uresničevanju skupnih razvojnih pobud na področjih kmetijstva, turizma in drugih dejavnosti.

Ker je kmetijstvo kompleksna dejavnost, zahtevajo razvojni ukrepi interdisciplinarni pristop, usklajevanje med različnimi dejavniki in dejavnostmi na podeželju ter predvsem sodelovanje pri uresničevanju skupnih razvojnih ciljev. Uveljavljanje sprememb in novih idej v kmetijski pridelavi ter predelavi je povezano z velikimi finančnimi sredstvi, ki jih haloško kmetijstvo iz lastne akumulacije ne more zagotoviti. Za doseganje višje kakovosti in gospodarske učinkovitosti so nujna vlaganja v obnovo zastarelih vinogradov, predelavo grozdja in opremo vinskih kleti, izgradnjo hlevov za govedorejo ter obsežna vlaganja v različne dopolnilne dejavnosti. Velikopotezni in finančno zahtevni načrti so uresničljivi le s sistematičnim in načrtnim črpanjem sredstev iz evropskih skladov, predvsem pa s preišljenimi finančnimi in davčnimi ukrepi, ki spodbujajo razvojne investicije na različnih področjih.

Slika 5: Novi vinogradi na Goričaku pri Zavrču. (foto: Vladimir Korošec).

Za prihodnji razvoj haloškega kmetijstva bodo odločilni družbeni dejavniki, kot so pomanjkanje delovne sile, šibka motiviranost prebivalcev za spremembe, popolna odsotnost strokovnega in poslovnega povezovanja med kmetovalci ter neorganizirano in nepovezано trženje. Prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov je razen pogodbeno vezane prodaje grozdja v ptujsko klet, čeprav v zadnjem obdobju veliko grozdja odkupijo tuji, povsem naključna. Sistemsko neučinkovita prodaja povečuje pridelovalne stroške posamezne kmetije, ne zagotavlja gospodarske stabilnosti in ne spodbuja specializacije ali širitve pridelave.

Sklep

Natančnejši vpogled v najnovejše strukturne, organizacijske in proizvodne spremembe v haloškem kmetijstvu bodo omogočili šele objavljeni statistični podatki, zbrani v popisu kmetijskih gospodarstev leta 2010. Kljub trenutno nepopolnim podatkom lahko na podlagi spremljanja nekaterih procesov zaznamo nadaljnje slabšanje ekonomskega položaja kmetovalcev, zlasti vinogradnikov, zmanjševanje pridelave grozdja, opuščanje vinogradniških in za obdelavo manj primernih zemljišč, zmanjševanje števila kmetij ter staranje kmečkega prebivalstva. Med pozitivne spremembe lahko uvrstimo skromno povečanje velikosti kmetij in v povprečju nekoliko izboljšano izobrazbo njihovih lastnikov.

V Halozah se je v zadnjem obdobju še dodatno spremenilo lastništvo zemljišč. Poleg maloštevilnih velikih kmetij, ki so se pridelovalno in gospodarsko nekoliko okrepile, obvladujejo kmetijska zemljišča kot najemniki vinogradov tudi nekdanji delavci Kmetijskega kombinata Ptuj, tuji lastniki vinogradov, ki so vinograde najpogosteje pridobili z nakupom, velika skupina lastnikov počitniških bivališč in manjših vinogradov, še vedno številni mali kmetje ali polkmetje ter lastniki zemljišč in gozdov, vrnjenih po denacionalizaciji.

Velika verjetnost je, da se bo v prihodnje lastniška sestava haloških kmetijskih zemljišč zaradi spremenjenega socialnega položaja in različnih interesov lastnikov dodatno spreminjala. Povsem negotova je usoda obsežnih terasnih vinogradov, ki so v državni lasti in jih obdelujejo nekdanji delavci Kmetijskega kombinata Ptuj. Mnogi bodo verjetno po zaključku delovne dobe v večini dotrajane vinograde vrnil v

Slika 6: Najpomembnejša kmetijska dejavnost v Vinorodnih Halozah je vinogradništvo. To se izraža tudi v krajinski podobi pokrajine (foto: Vladimir Korošec).

državni sklad, saj vsi najemniki niso razvili družinske tradicije vinogradništva. Vinogradniško in kmetijsko pridelavo bodo zmanjševali tudi lastniki počitniških bivališč in malih kmetij, ki imajo v lasti razmeroma

veliko kmetijskih zemljišč, njihova kmetijska raba pa je zaradi staranja lastnikov, visokih stroškov in nizke produktivnosti močno ogrožena. Zaraščanju so izpostavljene tudi obsežna vinogradniška in druga kmetijska zemljišča, ki so jih lastniki dobili vrnjena v postopku denacionalizacije, vendar jih zaradi različnih razlogov ne obdelujejo, njihova prihodnja raba pa je prav tako negotova. Zaradi takšnih razmer se zmanjšujejo obnove vinogradov in druge naložbe v kmetijstvu. V zadnjih desetih letih je večjo površino vinogradov obnovil le eden izmed tujih lastnikov, ki s sajenjem trte na ozkih terasah, odkupom grozdja od okoliških vinogradnikov in načrtovano gradnjo vinske kleti v tradicionalno haloško vinogradništvo vnaša nekatere tehnološke in organizacijske novosti.

Na haloških kmetijah se zelo počasi uveljavljajo dopolnilne dejavnosti, novosti in intenzivne oblike kmetovanja, kot so ekološko kmetovanje, zelenjadarstvo, čebelarstvo in druge oblike obdelave, za katere so ugodne naravne razmere. Prav tako še vedno ni ustrezno ovrednoten in izkoriščen gozd. Zaradi preprečevanja zaraščanja se je močneje razvila le reja drobnice.

Haloško kmetijstvo je v vseh pogledih slabotno in ne kaže stabilnih razvojnih teženj. Uvajanje novosti, pridelovalnih in organizacijskih sprememb je zahteven in dolgotrajen proces, njegova uspešnost pa je odvisna od učinkovitega usklajevanja različnih interesov ter predvsem od sodelovanja vseh ključnih nosilcev razvoja, ki so zavezani načelom trajnostnega razvoja.

Viri in literatura

1. Bračič, V. 1967: Vinorodne Haloze. Maribor.
2. Bračič, V. 1982: Gozdnate Haloze. Maribor.
3. Brečko, V. in ostali 1996: Ranljivost okolja. Spodnje Podravje s Prlekijo. Ljubljana.
4. Fridl, J. in ostali 1996: Tipi pokrajin in naravne nesreče. Spodnje Podravje s Prlekijo. Ljubljana.
5. Korošec, V. 1988: Večfunkcionalna raba podeželja na primeru Haloz. Magistrsko delo, Sveučilište Univerze v Zagrebu. Zagreb.
6. Korošec, V. 2008: Raznolikost razvojnih priložnosti na območju Haloz. Haloze – pokrajina, ljudje in vino. Ptuj.
7. Korošec, V. 2010: Demografski razvoj Haloz po letu 1991 in možnosti regionalnega razvoja. Geografski vestnik 82-1. Ljubljana.
8. Korošec, V., Pak, M. 2010: Razvojni problemi Haloz na primerih katastrskih občin Gorca in Slatina. Dela 34. Ljubljana.
9. Lampič, B. 2011: Sedanjost in prihodnost kmetijstva. Spodnje Podravje pred izzivi trajnostnega razvoja. GeograFF 9. Ljubljana.
10. Potočnik Slavič, I. 2009: Socialni kapital na slovenskem podeželju. Dela 31. Ljubljana.
11. Rajher, Z., 2008: Vinogradništvo v Halozah na prelomnici. Haloze – pokrajina, ljudje in vino. Ptuj.

Turizem v Halozah

IZVLEČEK

Haloze so privlačna in slikovita gričevnata pokrajina z raznovrstnimi turističnimi potenciali. Kljub temu sodijo med turistično najmanj razvite slovenske pokrajine. Na voljo je le malo nastanitvenih zmogljivosti, skromen pa je tudi turistični obisk. Znane so predvsem po vinskem turizmu in turistični ponudbi, namenjeni bolj aktivnim turistom. V zadnjem obdobju je prišlo do številnih pozitivnih premikov, na pozitiven odnos do turizma pa kažejo tudi stališča lokalnega prebivalstva, kar predstavlja dober obet za razvoj turizma v prihodnje.

Ključne besede: Haloze, turizem, rekreacija, turistična ponudba.

ABSTRACT

Tourism in Haloze

Haloze is an attractive and picturesque hilly region with heterogeneous tourism potentials. Despite this it is among the least developed tourist areas in Slovenia. There are only a few accommodations and numbers of tourists are very modest. The region is well-known as a wine tourism destination but it offers also opportunities for more active tourists. In the last decades some positive trends can be observed and also the attitude of local population towards tourism development is positive. This shows a good promise for future tourism development.

Key words: Haloze, tourism, recreation, tourism supply.

Avtor besedila:

DEJAN CIGALE, dr. geogr.

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: dejan.cigale@ff.uni-lj.si

Avtorja fotografij:

DEJAN CIGALE, VLADIMIR KOROŠEC

COBISS 1.04 strokovni članek

Leta 1963 je velik poznavalec Haloz Vladimir Bračič o tej gričevnati obmejni pokrajini zapisal naslednje (1): "Turizem si v te kraje kljub izredno prijetni pokrajini le s težavo utira pot zaradi prometne odrezanosti in sorazmerne oddaljenosti od večjih mestnih naselij. Turistično pomembnejši je le grad Borl, zgrajen na pečini tik nad Dravo. Med NOB-jem so ga nacisti spremenili v koncentracijsko taborišče, sedaj pa je priljubljeno letovišče in izletišče z manjšim kopalnim bazenom. V zasnovi je nekaj manjših turističnih postojank (Hrastovec, Vel. Okič, Podlehnik)." Čeprav je vmes minilo skoraj pol stoletja, današnja podoba razvoja turizma ni bistveno drugačna. Razlogov za njegovo skromno razvitost ni več mogoče iskati samo v omenjeni prometni odrezanosti temveč imajo pri tem pomembno vlogo tudi številni drugi dejavniki, kot na primer neugodni demografski procesi, zaposlovanje domačega prebivalstva v zaposlitvenih središčih zunaj Haloz in podobno.

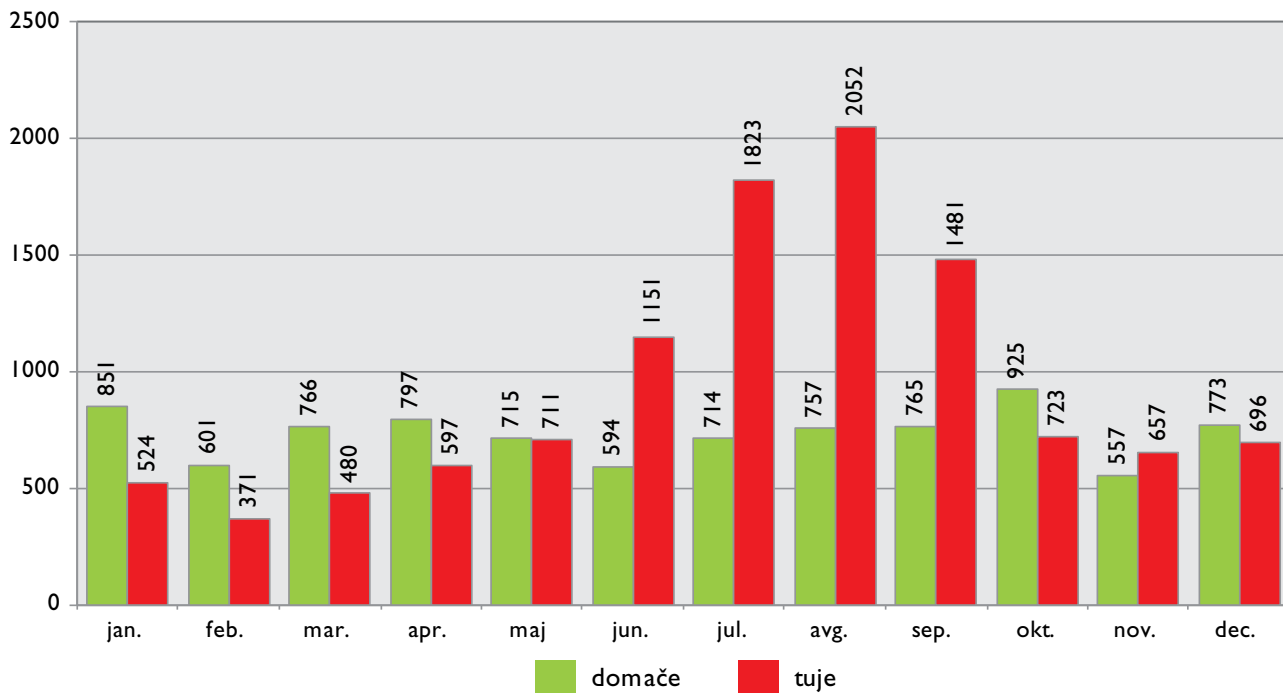
Jeršič (7) je precejšen del Zahodnih Haloz uvrstil med pokrajinska območja, posebej ustrezna za planinstvo in izletništvo, večino Haloz pa označil kot "pokrajinska območja vinskih turističnih cest". Vinogradništvo je namreč dejavnost, ki že na

zunaj daje pokrajini izrazit pečat in hkrati predstavlja precejšnjo (potencialno) turistično privlačnost za številne turiste. Zaradi razgibanosti in pokrajinske slikovitosti je območje Haloz lahko turistično privlačno tudi za turiste, ki jih z vinom povezana ponudba ne pritegne. Čeprav podatki o turističnih zmogljivostih in turističnem obisku pričajo o zelo skromni razvitosti turizma, vidijo domačini v turizmu eno večjih razvojnih priložnosti tega območja (8). Tudi v okviru anketiranja, ki so ga spomladi 2011 izvajali študenti geografije, je več kot četrtina anketiranih domačinov menila, da so možnosti za razvoj turizma v Halozah dokaj ugodne. Kot največje potencialne turistične privlačnosti območja so izpostavili vinogradništvo, naravo, okolje in mir, pohodništvo, posamezne naravne znamenitosti, kulinariko oziroma domačo hrano ter kulturno dediščino. Pri tem so najpogosteje omenjali ravno vinogradništvo. Že navedbe anketiranih Haložanov zelo dobro opozarjajo na raznolike turistične potenciale območja, ki pa so le deloma izkoriščeni.

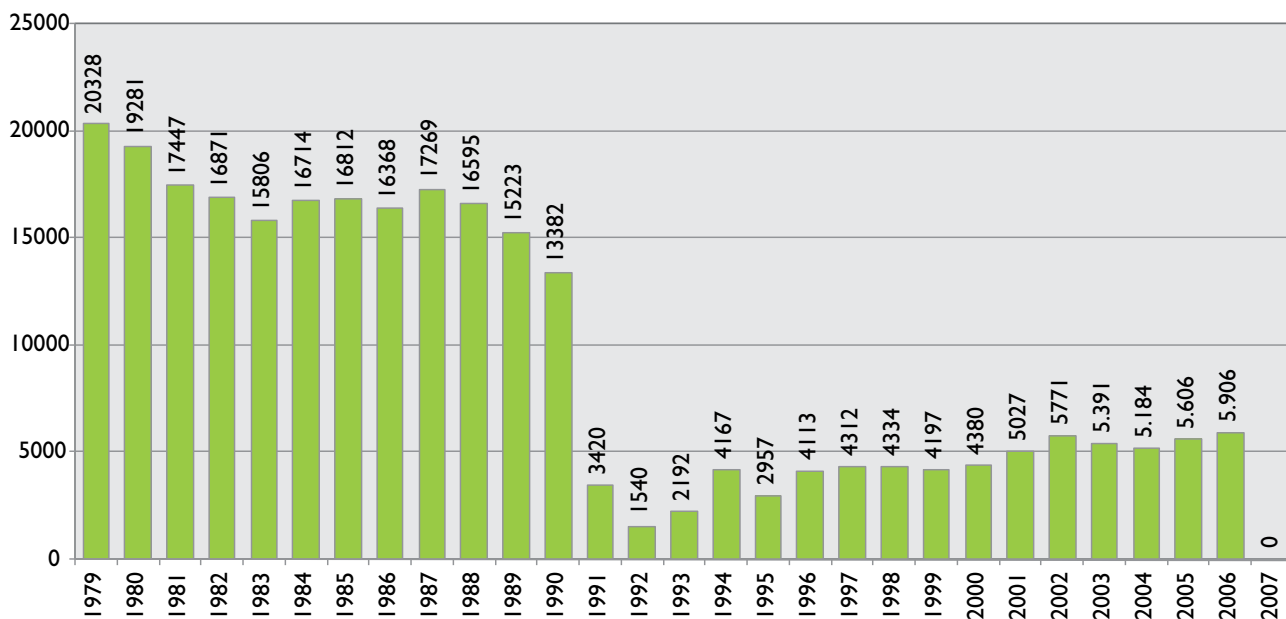
V nadaljevanju bo obravnavan turizem na območju šestih haloških občin (Cirkulane, Majšperk, Podlehnik, Videm, Zavrč, Žetale). Čeprav se tako opredeljeno območje ne ujema povsem z obsegom Haloz (2), omogoča uporabo statističnih podatkov s področja turizma.

Nastanitvene zmogljivosti in turistični obisk

Če bi kot merilo razvitosti turizma na območju Haloz vzeli podatke Statističnega urada Republike Slovenije (SURS), bi lahko prišli do sklepa, da turizma v Halozah skorajda ni. Edini kraj z območja Haloz, za katerega obstaja daljši podatkovni niz s področja turizma, je Podlehnik, in sicer po zaslugi tamkajšnjega motela, ki pa je zdaj že nekaj časa zaprt. SURS je objavljal podatke o turističnem obisku tega kraja od leta 1979 do leta 2006. Motel je izkoriščal ugodno prometno lego ob cesti proti sosednji Hrvaški. V njem so prenočevali tranzitni gosti, ki pa se na tem območju niso zadrževali, zato motel k razvoju turizma v Halozah ni prispeval skoraj ničesar. Vseeno je bil edini večji nastanitveni objekt v okolici. O značilnostih njegovega turističnega obiska največ pove povprečna doba bivanja, ki je bila na primer leta 1980 le en dan (natančneje 1,04 dneva). Značilen je bil izrazit višek turističnega obiska v poletnih mesecih, povezan s povečanim obsegom prometnih tokov proti Hrvaški, le-ti pa so bili v veliki meri pogojeni s turizmom na hrvaški obali. Tako je bilo leta 1980 v dveh poletnih mesecih (julij, avgust) zabeleženih 26,6 % vseh prenočitev in kar 34,4 % prenočitev tujih turistov. Sezonska razporeditev obiska (tedanjih) domačih turistov, ki so bili sicer v manjšini,

Slika 1: Prenočitve turistov v naselju Podlehnik po mesecih leta 1980 (11).

Slika 2: Število prihodov turistov v naselju Podlehnik v obdobju 1979–2007 (11, 16).

je bila precej bolj enakomerna, saj so bili pristočni motivi pri njih zastopani v bistveno manjši meri. Dolgoročni trend obsega turističnega obiska je nakazoval stagnacijo oziroma rahlo upadanje. Od leta 1979 do leta 1990 je število prihodov turistov z 20.328 nazadovalo na 13.383. Po osamosvojitvi Slovenije se je turistični obisk bistveno zmanjšal (leta 1992 je bilo zabeleženih le 1640 prihodov) in se ni nikoli več niti približal vrednostim iz časa Jugoslavije, čeprav je kasneje številka spet presegla 5000 prihodov (5908 leta 2006).

Po zaprtju motela v Podlehniku so ostale na območju šestih haloških občin zelo skromne nastanitvene zmogljivosti. Po podatkih SURS-a naj bi bile na primer leta 2007 nastanitvene zmogljivosti na voljo le v občini Zavrč (devet ležišč). Z letom 2010 je SURS začel predstavljati podatke po novi metodologiji (za obdobje od leta 2008 naprej), ki je zagotovila nekoliko boljše zajetje podatkov o obstoječih zmogljivostih in turističnega obiska. Na manjšo zanesljivost starejših podatkov opozorijo navedbe za leto 2009, za katero so na voljo tako podatki stare kot nove metodologije. Prvi govorijo o 72, drugi pa o kar 132 ležiščih. Ta so bila zastopana v vseh haloških občinah z izjemo Žetale. Glede na podatke za leto 2010 je bilo v petih haloških občinah 98 ležišč, kar kaže na njihovo upadanje. Tako je bila v tem letu med 177 slovenskimi občinami z nastanitvenimi zmogljivostmi občina Podlehnik po številu ležišč na 141. mestu, ostale haloške občine pa so bile še bolj v ozadju.

Preglednica 1: Število ležišč v haloških občinah v obdobju 2008–2010 (nova metodologija) (17).

občina	2008	2009	2010
Cirkulane	31	31	15
Majšperk	12	12	12
Podlehnik	41	36	36
Videm	14	43	25
Zavrč	11	10	10
Žetale	-	-	-
SKUPAJ	109	132	98

Zelo skromen je tudi turistični obisk. Zaradi majhnega števila ponudnikov SURS podatkov o turističnem obisku za večino občin niti ne objavlja (po Zakonu o državni statistiki je SURS individualne podatke dolžan varovati), zato ni mogoče dobiti vpogleda v trende ali druge osnovne značilnosti turističnega obiska, kot sta na primer sezonska razporeditev obiska ali državni izvor turistov. Podatki za obdobje 2008–2010 so tako objavljeni le za občino Videm in še to samo za leto 2009, ko je bilo zabeleženih 47 prihodov turistov in 94 prenočitev. Tega leta je bila torej povprečna doba bivanja natančno dva dneva, kar je precej pod slovenskim povprečjem (leta 2009 3,02 dni).

Preglednica 2: Prihodi in prenočitve turistov v haloških občinah v obdobju 2006–2009 (stara metodologija) (16).

občina	2006		2007		2008		2009	
	prihodi turistov	število prenočitev	prihodi turistov	število prenočitev	prihodi turistov	število prenočitev	prihodi turistov	število prenočitev
Cirkulane	-	-	37	79	37	93	4	8
Majšperk	-	-	-	-	-	-	-	-
Podlehnik	6114	6237	123	152	110	122	216	216
Videm	-	-	-	-	4	18	5	7
Zavrč	16	62	38	73	31	83	11	18
Žetale	-	-	-	-	-	-	-	-
SKUPAJ	6130	6299	161	225	145	223	232	241

Podatki, zbrani po stari metodologiji, so sicer na voljo za več občin (glej preglednico 2), a le do leta 2009. Ti podatki kažejo na največji turistični obisk v občini Podlehnik, torej v občini, ki je razpolagala (in razpolaga še danes) tudi z največjim številom turističnih ležišč.

Predstavljene navedbe za občino Videm opozarjajo na veliko podcenjenost starejših podatkov. Tako ti v primeru občine Videm govorijo le o sedmih prenočitvah v letu 2009, po podatkih nove metodologije pa jih je bilo 94. Potemtakem ni na razpolago podatkov, ki bi omogočili bolj zanesljiv vpogled v dejanski turistični obisk, v vsakem primeru pa so številke razmeroma skromne, na kar je mogoče sklepati že iz majhnega števila ležišč.

Turistične kmetije kot pomembna sestavina haloške turistične ponudbe

Po zaprtju motela v Podlehniku na območju Halož delujejo le še manjši nastanitveni objekti. Še največji je gostišče in penzion "Ob ribniku" v občini Podlehnik. Med maloštevilnimi turističnimi objekti kaže posebej omeniti turistične kmetije, čeprav le tri med njimi ponujajo tudi prenočišča.

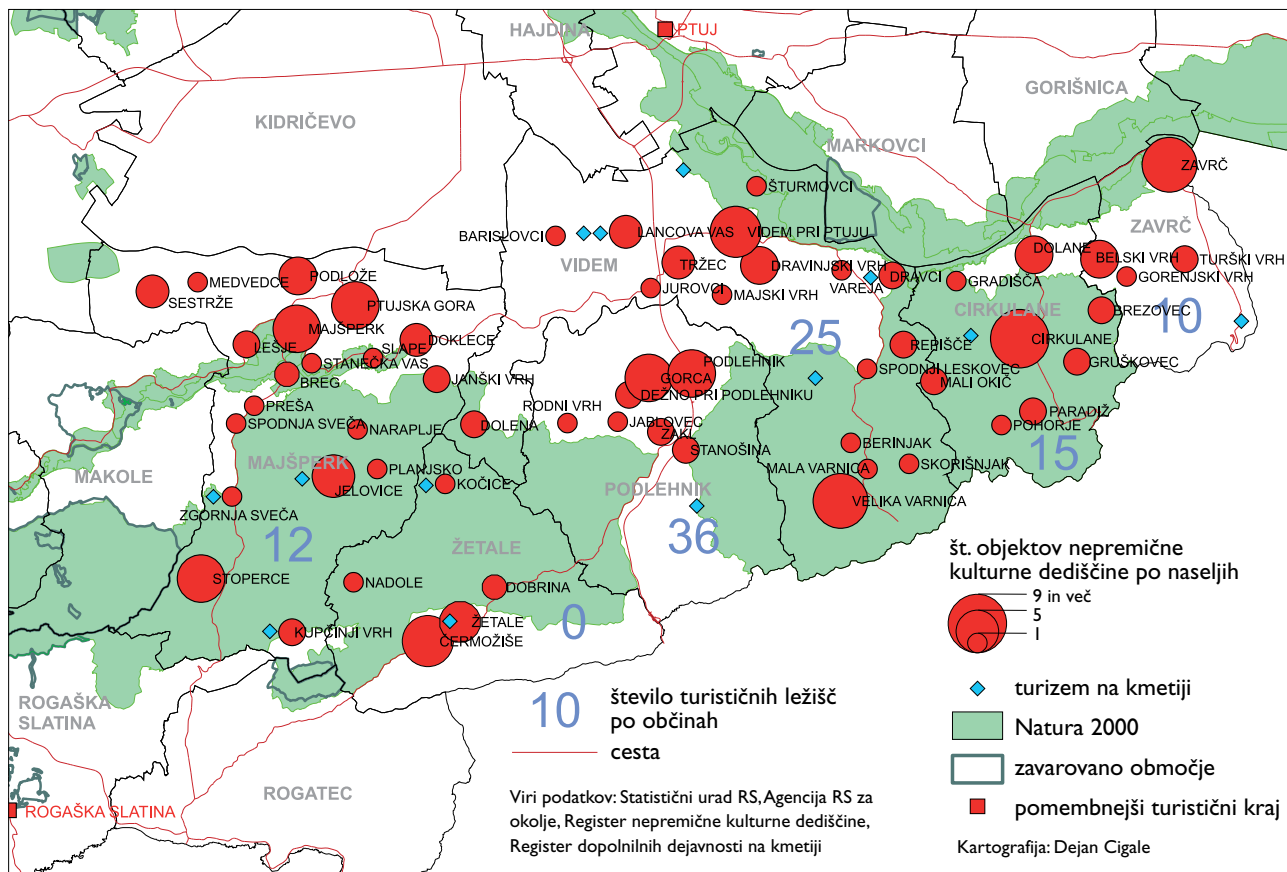
Po podatkih registra dopolnilnih dejavnosti je bilo spomladi 2011 v šestih haloških občinah 13 kmetij, ki imajo kot dopolnilno dejavnost na kmetiji registriran turizem. Največ jih je bilo v občini Videm, in sicer kar pet. Izrazito prevladuje gostinska dejavnost, ki je zastopana na devetih kmetijah. Kot že omenjeno, ponujajo nastanitev le na treh kmetijah, na štirih pa imajo registrirano negostinsko turistično dopolnilno

dejavnost (ogled kmetije, njenih značilnosti in okolice, oddaja površin za piknike, prikaz značilnih kmetijskih in gozdarskih opravil, ježa živali, izposoja športnih rekvizitov). V nekaterih primerih se dejavnost turizma na kmetiji dopolnjuje tudi s predelavo kmetijskih pridelkov. Slednja lahko za obiskovalce turistične kmetije predstavlja tudi dodatno turistično ponudbo.

Čeprav je število turističnih kmetij razmeroma skromno, so pomemben segment turistične ponudbe, saj jih najdemo tudi na območjih, ki so bolj oddaljena od glavnih prometnih poti in kjer drugače ni (ali skoraj ni) druge turistične ponudbe. S tega vidika si zaslužijo večjo pozornost kot bi lahko sklepali na podlagi skromnih absolutnih števil.

Leta 2011 je bilo na sedmih turističnih kmetijah (kmetijah, ki so opravljale turistično oziroma s turizmom povezano dopolnilno dejavnost) izvedeno anketiranje (6). Anketirani so bili nosilci dopolnilne dejavnosti. Ankete so bile opravljene na treh vinotocih, dveh izletniških kmetijah, na eni kmetiji s prenočitvenimi zmogljivostmi in na kmetiji, kjer prodajajo domače pridelke in izdelke. Anketa je pokazala, da so se za opravljanje turistične dopolnilne dejavnosti na kmetiji odločali predvsem iz gospodarskih razlogov (zaradi možnosti dodatnega zaslužka, izgube službe), nekateri pa so to dejavnost začeli opravljati zaradi veselja do takšnega dela. Kot pomemben dejavnik odločanja za tovrstno dejavnost so trije anketiranci navedli tudi predhodne izkušnje s turizmom, in sicer delo v gostinstvu. Pri izvajanju dopolnilne dejavnosti sodelujejo le člani matičnega gospodinjstva.

Anketa je opozorila tudi na temeljne značilnosti turističnega obiska na turističnih kmetijah. Tako po izjavah anketirancev največ gostov spada v starostno

Slika 3: Turistični potenciali in ponudba v Halozah.

skupino srednjih let. Večina jih prihaja v skupinah, med katerimi so tudi družine. Največji obisk kmetij je ob koncu tedna, saj jih je večina med delovnim tednom zaprta. Na takšne rezultate je seveda vplivala struktura anketiranih kmetij, med katerimi je bila le ena, ki je ponujala tudi nastanitve. Večina ponujene hrane in pijače pri vseh izprašanih je domače, kar je skladno z zakonsko predpisanim minimumom, po katerem mora lastna kmetijska dejavnost zagotavljati najmanj 30 % vrednosti uporabljenih surovin (21). Povpraševanje je čez leto enakomerno razporejeno, le pozimi je gostov nekoliko manj. Na edini anketirani kmetiji z nastanitvijo gostje ostajajo povprečno od tri do pet dni.

Druga turistična ponudba Haloz

Ker so Haloze (tudi) vinogradniška pokrajina, je na vinogradništvo vezan pomemben del turistične ponudbe. Vinorodni podokoliš Haloze je del vinorodnega okoliša Štajerska Slovenija. Čez območje poteka

vinso turistična cesta - VTC 11. Kljub temu turistična ponudba ne temelji zgolj na vinogradništvu, ampak so se vinskemu turizmu pridružile še različne druge oblike, usmerjene tako v športno rekreacijo kot tudi (v manjši meri) v ponudbo kulturne dediščine območja.

Razgibana pokrajina, ki ponuja obsežne razglede, je zelo primerna za pohodništvo, kar je še posebej pomembno zato, ker v severovzhodni Sloveniji ni veliko območij s primerljivimi razmerami. Poleg tega nizke nadmorske višine omogočajo nadpovprečno dolgo planinsko oziroma pohodniško sezono. Na območju med drugim najdemo Haloško planinsko pot, Evropsko pešpot E7 in Bračičevo planinsko pot, poimenovano po geografu Vladimirju Bračiču (1919-1996). Na planinsko privlačnost območja vpliva tudi bližina Donačke gore (884 m) kot enega privlačnejših planinskih ciljev v vzhodni Sloveniji. Na območju ni planinskih koč, je pa v neposredni bližini Rudijev dom na Donački gori (590 m). Obiskovalci planin lahko prenočijo na turističnih kmetijah in v drugih nastanitvenih objektih.

Slika 4: Stoperška planinska pot je ena izmed označenih poti, ki vodijo obiskovalce po razgibanem svetu Haloz (foto: Dejan Cigale).

Na obravnavanem območju se je uveljavilo tudi kolesarjenje. O pomenu Haloz za to športnorekreacijsko dejavnost med drugim priča tudi vključitev kolesarskih tur s tega območja v različne kolesarske vodnike (npr. 10, 12). Prednost Haloz je razgiban relief, saj omogoča doživljajsko privlačno kolesarjenje, ki je zanimivo tudi s športnega vidika. Pozitivna okoliščina je tudi le zmerena obremenjenost cest z avtomobilskim prometom.

Med preostalimi rekreacijskimi dejavnostmi lahko omenimo še ribolov, lovski turizem, jadralno padalstvo in nabiranje gob.

Območje je privlačno tudi zaradi naravnih vrednot in kulturne dediščine. Med prvimi kaže omeniti pragozdni rezervat na Donački gori (Rogaški) in Reseniku, ki sega na območje občine Majšperk, pa tudi obsežna območja Nature 2000 (Boč-Haloze-Donačka gora, Dravinjska dolina, Vinorodne Haloze, Drava), ki obsegajo večinske dele občin Majšperk, Žetale in Cirkulane ter znatne dele ostalih treh občin. Res pa med temi naravnimi vrednotami ni takšnih, ki bi po svoji turistični privlačnosti izrazito izstopale v širšem prostoru.

Pomemben turistični potencial je tudi prisotnost kulturne dediščine. Na območju šestih obravnavanih občin je po registru nepremične kulturne dediščine (15) skoraj 200 enot. Največ jih je v občinah Majšperk (55) in Videm (48). Podobno kot pri naravnih vrednotah je tudi pri kulturni dediščini mogoče ugotoviti, da je le malo res izstopajočih oziroma

turistično nadpovprečno privlačnih enot. Izjema je predvsem grad Borl, ki pa žal zaenkrat ne izkorišča teh potencialov. Med tistimi, ki z vidika turizma imajo (ali pa bi lahko imele) pomembnejšo vlogo, je treba kot izjemno pomemben romarski cilj omeniti zlasti Ptujsko Goro (občina Majšperk), podobno, čeprav manj pomembno vlogo, pa ima tudi cerkev svete Ane v Velikem Vrhu blizu Cirkulan. Številni ostali objekti so zanimivi predvsem kot drugotne turistične privlačne točke, saj po svojem pomenu v širšem prostoru ne izstopajo. Čeprav so sami po sebi le zmerno privlačni, je v številnih primerih precej bolj privlačna celotna pokrajina, saj pri mnogih objektih za slikovito "kuliso" poskrbi razgibano haloško gričevje.

V zadnjih letih je bilo veliko storjenega prav na področju vključevanja kulturne dediščine v turistično ponudbo. To je bilo v veliki meri povezano z izvajanjem nekaterih projektov, ki so bili sofinancirani tudi s strani Evropske unije. Med rezultati tovrstnih projektov je mogoče omeniti obnovo Vukove domačije v Žetalah in Vinogradniškega muzeja v Veliki Varnici, ureditev Pohodne ekološke poti Žetale in več drugih.

Z vidika razvoja turizma v Halozah je pomembna bližina nekaterih dobro obiskanih turističnih krajev, zlasti Ptuja in Rogaške Slatine. Turisti v teh turističnih središčih so lahko potencialni enodnevni obiskovalci Haloz. Na drugi strani je mogoče povezati bivanje

Slika 5: Etnografski muzej v Veliki Varnici je bil razširjen tudi s pomočjo sredstev EU v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Sosedskega programa Slovenija-Madžarska-Hrvaška 2004-2006 (foto: Dejan Cigale).

Slika 6: V Vukovi Domačiji pri Žetalah je prikazan način življenja Haložanov v 19. stoletju. Ob domačiji stoji najobširnejša turistično informativna tabla turistične cone Haloze-Zagorje (foto: Vladimir Korošec).

v Halozah z obiskom teh turističnih krajev (na primer kopanje v termalni vodi, igranje golfa na Ptujju in podobno), kar privlačnost bivanja na območju Haloz še povečuje.

Sklep

Območje Haloz ima raznovrstne turistične potencialne. Kljub temu sodi med turistično najmanj razvite slovenske pokrajine. Znano je predvsem po vinskem turizmu, ki pa je razmeroma skromno razvit. Poleg tega je na širšem območju severovzhodne Slovenije na tem področju velika konkurenca. Zaradi slabše gospodarske razvitosti kot v osrednji Sloveniji je kupna moč prebivalstva manjša, kar vpliva na manjše lokalno povpraševanje. Pomemben segment bi lahko predstavljali obiskovalci iz nekoliko bolj oddaljenih urbanih območij (Zagreb, Gradec) ali stacionarni turisti, nastanjeni na območju Haloz in v njihovi okolici, vendar zaenkrat njihovega večjega obiska ni mogoče zaznati. Problem ostaja slabša

dostopnost oziroma manj kakovostna cestna infrastruktura, ki je za vinski turizem praviloma še bolj pomembna kot pri drugih vrstah turizma. Na drugi strani je, v nasprotju z večino drugih vinogradniških območij v Sloveniji in soseščini, večji doživljajski potencial pokrajine izrazita prednost Haloz.

Drugo obetavno področje je ponudba za turiste, katerih motivi so predvsem športnorekreacijski. Pri tem slabša cestna infrastruktura za pohodnike in kolesarje ni moteča, vpliva pa tudi na manjši avtomobilski promet, kar je dobrodošlo za oboje. Čeprav v okviru severovzhodne Slovenije Haloze nedvomno sodijo med območja z najboljšimi možnostmi za razvoj športnorekreacijskega turizma, do zdaj ni prišlo do razvoja "kritične mase" tovrstne ponudbe, ki bi vplivala na večjo prepoznavnost med to skupino turistov. Gostinska ponudba takšnim obiskovalcem ni posebej prilagojena, čeprav povpraševanje bolj aktivnih turistov ni enako povpraševanju "vinskih" turistov, katerim sta uživanje vina in hrane glavna motiva za obisk.

Slika 7: "Dolina Winettu" je priljubljen cilj obiskovalcev, ki si zaželijo ribjih jedi (foto: Dejan Cigale).

Med slabostmi Haloz na področju turizma za stacionarne turiste je mogoče omeniti malo nastanitvenih zmogljivosti, pa tudi njihovo precej enostransko strukturo. Manjka tudi nadpovprečno privlačnih točk, ki bi lahko prispevale k večji turistični prepoznavnosti območja. Nekatere izrazito privlačne lokacije (Borl, Gorca ...) ostajajo premalo izkoriščene ali pa sploh neizkoriščene, kar je z vidika razvoja turizma na celotnem območju negativno. Kot sta opozorila Korošec in Pak (9), ostaja turistično prometni koridor proti Balkanu neizkoriščen. S tranzitnim prometom je bilo povezano delovanje motela v Podlehniku, ki pa je zdaj že nekaj let zaprt.

Številni domačini vidijo turizem kot eno bolj perspektivnih razvojnih možnosti območja. Takšnega mnenja so bili tudi ustvarjalci Območnega razvojnega programa Spodnje Podravje za obdobje 2007–2013 (13), ki je turizmu namenil precejšnjo pozornost. Med ukrepe je vključil tudi tiste s področja turizma. Pri tem je bilo na območju Haloz predvidenih več razvoj-

nih projektov, ki so jih oblikovalci programa večinoma uvrstili med lokalne projekte. Njihovo vsebinsko težišče je zlasti na uporabi lokalne kulturne dediščine kot turističnega potenciala, pa tudi na turizmu v povezavi z vinogradništvom (na primer izgradnja in obnova vinskih turističnih cest).

Uspešnost razvojnih prizadevanj na podeželju je v veliki meri odvisna od angažiranosti lokalnega prebivalstva in od njegovih znanj, sposobnosti ter pripravljenosti za povezovanje. Haloze sodijo med tiste slovenske pokrajine, ki so v preteklosti doživljale negativne demografske procese, deloma pa so ti prisotni še danes. Prebivalci so se že tradicionalno zaposlovali v bližnjih urbanih središčih (8). To z vidika nadaljnega razvoja turizma ni ugodno, saj mnoga haloška naselja postajajo predvsem spalna naselja za prebivalce, zaposlene drugod. Kljub temu mnenja lokalnega prebivalstva kažejo na pozitiven odnos do turizma, v zadnjem obdobju pa je prišlo tudi do številnih pozitivnih premikov.

Na področju turistične organiziranosti je treba omeniti pomembno vlogo Lokalne razvojne agencije Halo iz Cirkulan, ki skrbi za trženje Haloz kot turistične destinacije. Halo predstavlja pomembno gonilo razvoja na področju turizma, sodelovala pa je tudi v nekaj projektih, ki so pripomogli k obogatitvi turistične ponudbe Haloz. Opazna sta pozitivna trenda na področju razvoja turizma na kmetiji in vključevanja kulturne dediščine v turistično ponudbo. Slednje prispeva h krepitvi identitete območja tudi v očeh

turistov. Stanje se je izboljšalo tudi glede razpoložljivosti ustreznih informacij za (potencialne) turiste. Tako so zdaj poleg tiskanih vodnikov (na primer 3, 4) na voljo tudi številne spletne strani, ki predstavljajo turistično ponudbo Haloz (na primer 5, 14, 18, 19, 20). Vse to v povezavi z naravnimi in kulturnimi potenciali ni slaba popotnica za prihodnji razvoj turizma, ki bi bil dobrodošel tudi zaradi pomanjkanja delovnih mest na območju Haloz in bližnjih večjih zaposlitvenih središč.

Viri in literatura

1. Bračič, V. 1963: Turistična geografija. Maribor.
2. Bračič, V. 1967: Vinorodne Haloze. Maribor.
3. Čehok, D., Milošič, F. 2007: Haloze-Zagorje : turistična cona. Cirkulane. Medmrežje: http://www.haloze-zagorje.eu/_pdf/haloze-vodnik-pomanjsano.pdf (5. 1. 2012).
4. Golub, Z. 2010: Vodnik po občini Podlehnik. Grosuplje.
5. Haloze.net. Medmrežje: <http://haloze.net/> (5. 1. 2012).
6. Jerebic, M. 2011: Turizem na kmetijah na območju Haloz: seminarska naloga. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
7. Jeršič, M. 1999: Prostorsko planiranje rekreacije na prostem. Ljubljana.
8. Korošec, V. 2010: Demografski razvoj Haloz po letu 1991 in možnosti regionalnega razvoja. Geografski vestnik 82-1.
9. Korošec, V., Pak, M. 2010: Razvojna problematika Haloz na primerih katastrskih občin Gorca in Slatina. Dela 34.
10. Krajnc, P. 2002: Štajerska in Koroška. Kolesarski vodnik. Ljubljana.
11. Letni pregledi turizma 1979–2002. Ljubljana.
12. Maher, I. 1996: Veliki kolesarski vodnik po Sloveniji. Ljubljana.
13. Območni razvojni program Spodnje Podravje za obdobje 2007–2013: Strateški in programski del, 2006. Medmrežje: http://www.bistra.si/pdf/GRP_spodnje_podravje.pdf (5. 1. 2012).
14. Poslovni center Halo, Turistični programi. Medmrežje: http://www.halo.si/turisticni_programi (5. 1. 2012).
15. Register nepremične kulturne dediščine. Medmrežje: <http://rkd.situla.org/> (5. 1. 2012).
16. Statistični urad RS: Nastanitvena statistika po vrstah turističnih krajev – stara metodologija. Statistični urad RS. Medmrežje: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/90_nastanitev_arhiv/02_21182_nastanitev_kraji_stara/02_21182_nastanitev_kraji_stara.asp (5. 1. 2012).
17. Statistični urad RS: Nastanitvena statistika, letni podatki – vsi objekti. Medmrežje: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/02_21645_nastanitev_letno/02_21645_nastanitev_letno.asp (5. 1. 2012).
18. Turistična cona Haloze – Zagorje. Medmrežje: <http://www.haloze-zagorje.eu/> (5. 1. 2012).
19. Turistično društvo Podlehnik. Medmrežje: <http://www.td-podlehnik.nevladna.org/domov/> (5. 1. 2012).
20. Turistično društvo Žetale. Medmrežje: <http://www.td-zetale.net/> (5. 1. 2012).
21. Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Uradni list RS, št. 61/2005. Ljubljana.

Haloze: manj razvito območje

IZVLEČEK

Haloze so bile zaradi svoje nerazvitosti v okviru koncepta pomoči manj razvitim območjem deležne razvojnih spodbud države. Analiza statističnih podatkov in rezultati anketiranja kažejo, da na nekaterih območjih Haloz prihaja do pozitivnih razvojnih premikov.

Ključne besede: Slovenija, Haloze, socioekonomska struktura, manj razvito območje, regionalno planiranje.

ABSTRACT

Haloze: less developed area
Due to its developmental challenges, Haloze has been declared as less developed area by the national regional policy. The analysis of statistical data and of the questionnaires showed that some parts of Haloze are experiencing positive development shifts.

Key words: Slovenia, Haloze, socioeconomic structure, less developed area, regional planning.

Avtorja besedila:

SIMON KUŠAR, dr. geogr.

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: simon.kusar@ff.uni-lj.si

ANDREJ ČERNE, dr. geogr.

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: andrej.cerne@ff.uni-lj.si

Avtorja fotografij:

SIMON KUŠAR, VLADIMIR KOROŠEC

COBISS I.04 strokovni članek

Realnost ali le zaznava?

Haloze so vsakemu slovenskemu razumniku sinonim za revščino, zaostalost, nerazsvetljenost, alkoholizem, za Ljubljančana so nekje na robu zemlje, zunaj cest in železnic." Takšno splošno mnenje o Halozah in Haložanih je v uvodu potopisa o "romanju" od Majšperka do Svetih gor zapisal Taras Kermauner (2). S svojimi kolegi je želel preveriti, če to drži. V pristnem stiku s pokrajino in njenimi ljudmi je ugotovil, da so bili bistveni dejavniki, ki so vodili do razvojnega zaostajanja Haloz, socioposestna struktura, vrednote prebivalcev, nerazvita temeljna infrastruktura in neugodne naravne razmere. Od sedemdesetih let 20. stoletja so bile Haloze poleg drugih manj razvitih območij v Sloveniji deležne posebne pozornosti republiške oblasti. Čeprav so prek koncepta spodbujanja manj razvitih območij tudi Haložani okusili sladkosti modernizacije, so Haloze ostale manj razvita pokrajina.

V članku so poleg kratke analize pomoči manj razvitim območjem v okviru regionalne politike prikazani tudi najpomembnejši razvojni dejavniki, ki so omejevali hitrejši razvoj Haloz: obmejna lega, odseljevanje prebivalcev, pomanjkanje delovnih mest in slaba oskrba s temeljnimi življenjskimi potrebščinami ter

storitvami. V zadnjih nekaj letih je prišlo do nekaterih pozitivnih razvojnih premikov, kar pomeni, da manj razvite Haloze mogoče kmalu ne bodo več sinonim za revščino.

Razvojna pomoč Halozam: Haloze kot prednostno območje delovanja slovenske regionalne politike

Knjiga Siti in lačni Slovenci (2), iz katere je uvodni citat, je pomenila enega od ključnih korakov za oblikovanje posebne razvojne politike za manj razvita območja v Sloveniji. Do konca šestdesetih let 20. stoletja je veljalo prepričanje, da obstajajo manj razvita območja samo na ravni jugoslovanske federacije. Razvojna pomoč je bila zato usmerjena predvsem v republike v južnem delu skupne države. Toda knjiga Siti in lačni Slovenci je razkrila, da obstajajo velike razvojne razlike tudi znotraj Slovenije in da povojna industrializacija ni prinesla blaginje vsem slovenskim pokrajinam.

Kot odgovor na številne ugotovljene razvojne izzive je bil leta 1971 sprejet prvi v nizu zakonov, namenjenih razreševanju problematike velikih razvojnih razlik v Sloveniji. Manj razvita območja so bila opredeljena predvsem v severovzhodni Sloveniji. Že takrat so se Haloze skupaj s celotno občino Ptuj uvrstile med manj razvita območja (6).

Regionalna politika obsega ukrepe države, namenjene spodbujanju razvoja v regijah.

Zakon o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja iz leta 1975 je, ob upoštevanju večjega števila meril, kljub bližini Ptuja Haloze opredelil kot manj razvito območje. Čeprav so se merila za določitev manj razvitih območij v letih 1980 in 1985 spremenila, so Haloze ostale manj razvito območje (6).

V obdobju spodbujanja razvoja demografsko ogroženih območij (1991–1999) so bile Haloze uvrščene med demografsko ogrožena obmejna območja, kamor so spadali vse krajevne skupnosti in območja naselij, ki so izkazovali negativne prebivalstvene težnje, opredeljene s kazalnikoma gibanje števila prebivalcev in staranje prebivalstva. Obmejnost je bila prepoznana kot omejitveni razvojni dejavnik, kar je veljalo še zlasti za območja ob meji z Republiko Hrvaško. Med obmejne krajevne skupnosti so se uvrstile tiste, ki so bile v 10-kilometerskem obmejnem pasu. Konec devetdesetih let 20. stoletja med demografsko ogrožena obmejna območja niso spadale celotne Haloze. Iz sistema manj razvitih območij so bila izvzeta naselja z boljšo prometno dostopnostjo, posebno ob glavni cesti med Mariborom in Zagrebom (6).

Leta 1999 se je na področju spodbujanja regionalnega razvoja zgodil pomemben preobrat. S sprejemom Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja

Preglednica 1: Spodbujanje razvoja manj razvitih območij v Sloveniji v letih 1971–2011 (7).

leto	zakon	tipi manj razvitih območij
1971	Zakon o ukrepih za pospeševanje razvoja manj razvitih območij	manj razvita območja
1975	Zakon o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v SR Sloveniji	manj razvita območja; manj razvita obmejna območja (1981–1990); območja v prehodnem obdobju (1981–1990);
1990	Zakon o spodbujanju razvoja demografsko ogroženih območij v Republiki Sloveniji	demografsko ogrožena območja; demografsko ogrožena obmejna območja; gorsko-višinska območja; območja v prehodnem obdobju (1991–1997);
1999	Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR)	območja s posebnimi razvojnimi problemi in ekonomsko šibka območja; območja s strukturnimi problemi in visoko brezposelnostjo; razvojno omejevana obmejna in območja z omejitvenimi dejavniki;
2005	Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-1)	/
2011	Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-2)	obmejna problemska območja; problemska območja z visoko brezposelnostjo (začasni ukrep).

se je spodbujanje razvoja z manj razvitih območij preneslo na vse razvojne (statistične) regije. Kljub temu je zakon za spodbujanje razvoja problemskih območij (manj razvitih, v strukturni krizi) predvidel območja s posebnimi razvojnimi problemi. Opredeljeni so bili trije tipi: ekonomsko šibka območja, območja s strukturnimi problemi in visoko brezposelnostjo ter razvojno omejevana obmejna in območja z omejitvenimi dejavniki. Haloške občine so se uvrščale med ekonomsko šibka območja, območja s strukturnimi problemi zaradi visoke stopnje brezposelnosti, visokega deleža aktivnih prebivalcev, zaposlenih v kmetijstvu, in obmejne lege (6).

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja je bil leta 2005 spremenjen in ni predvideval prednostnih območij delovanja regionalne politike. Leta 2011 je bil sprejet nov zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, ki ponovno opredeljuje manj razvita obmejna območja. Mednje se zaradi obmejne lege spet uvrščajo tudi vse haloške občine (občina Majšperk zaradi visokega deleža Nature 2000).

In učinki izvajanja razvojnih ukrepov? Ker sistema spodbujanja skladnega regionalnega razvoja ni spremljal sistem spremljanja in vrednotenja in ker v ta namen ni bila izvedena posebna raziskava, na to vprašanje ni mogoče odgovoriti neposredno. Učinke lahko ocenimo le posredno, s pomočjo analize regionalne strukture.

Haloze so bile tako kot druga manj razvita območja v Sloveniji deležna modernizacije. Zgrajena je bila temeljna infrastruktura (vodovod, elektrika, telefon),

Slika 1: Ceste v Halozah so zaradi strmega reliefa in neodpornih kamnin večinoma neprimerne za tovornjake in avtobuse, kar otežuje gospodarski razvoj Haloz (foto: Simon Kušar).

Haloze: V središču, a na robu

Študenti 2. letnika ljubljanskega Oddelka za geografijo (enopredmetni in dvodisciplinarni študij) so v okviru terenskih vaj iz Družbene geografije (predmet Geografsko terensko delo 2) 24. maja 2011 na območju sedmih haloških naselij (Stoperce, Kočice, Sedlašek, Velika Varnica, Veliki Vrh, Drenovec, Goričak) izvedli anketo z naslovom "Haloze: V središču, a na robu". Oblikovali so jo prof. dr. Andrej Černe, doc. dr. Dejan Cigale, dr. Vladimir Korošec, doc. dr. Simon Kušar in prof. dr. Mirko Pak. Z njo so zbrali veliko podatkov o značilnostih poselitve, odnosu domačinov do meje in turizma, veliko vprašanj pa je bilo namenjenih preučitvi temeljnih značilnosti kmetijskih gospodarstev v Halozah. V anketi je sodelovalo 138 domačinov.

spodbujal se je gospodarski razvoj v središčnih naseljih nižje stopnje na obrobju pokrajine (Majšperk). Skupaj z okolico Ptuja so se od sedemdesetih let 20. stoletja zlasti na področju gospodarske infrastrukture razvijale hitreje kot nekatere druge pokrajine v Sloveniji. Kljub temu se razvojni zaostanek ni zmanjšal. Haloze so se uvrščale med manj razvita območja v vseh obdobjih spodbujanja njihovega razvoja (7). Razvojnega preboja glede na opredelitev manj razvitih območij v Sloveniji torej niso doživele.

Razvojni problemi Haloz: mnenja domačinov

Manj razvita območja se soočajo s številnimi izzivi, ki otežujejo kakovostno življenje in uspešno gospodarjenje. Kateri so največji problemi, s katerimi se srečujejo domačini v Halozah? Njihovo mnenje smo preverili z anketo "Haloze: V središču, a na robu" (1). V njej je sodelovalo 138 domačinov. Anketiranci so lahko izbrali tri izmed 11 ponujenih odgovorov, imeli pa so tudi možnost, da še sami dodajo odgovor, ki ga anketa ni vključevala.

Prebivalci Haloz so kot tri največje probleme opredelili staranje in odseljevanje prebivalcev (54 odgovorov), pomanjkanje delovnih mest (48 odgovorov) in slabe ceste (45 odgovorov). Glede na majhne razlike pri treh največkrat omenjenih problemih (vsi odgovori so bili izbrani okrog 50-krat) lahko sklepamo, da v Halozah ne prevladuje specifičen razvojni problem, ampak prihaja do medsebojnega součinkovanja različnih razvojnih problemov, ki so pogosto med seboj povezani ali celo odvisni. Slabe ceste in pomanjkanje delovnih mest na primer spodbujajo depopulacijo, kar pa vpliva na hitro staranje prebivalstva. Med pogostejše izbranimi odgovori sta tudi neustrezna politika do manj razvitih območij (40 odgovorov) in oteženo kmetijstvo (38 odgovorov). Slednje je posledica naravnogeografskih značilnosti pokrajine, medtem ko kritičnost do pomoči manj razvitim območjem problematizira dosedanje sisteme spodbujanja razvoja manj razvitih območij.

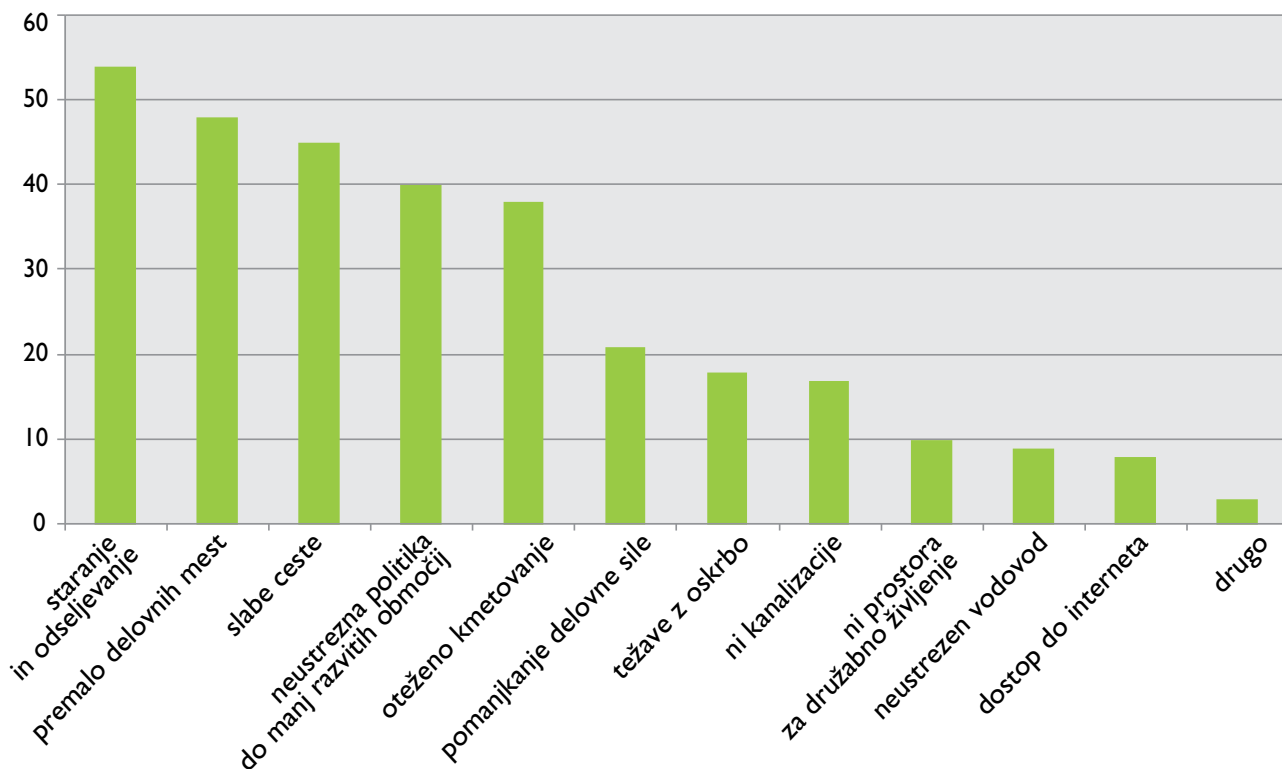
Kar 21 odgovorov se je nanašalo na pomanjkanje delovne sile v Halozah. Takšen odgovor je po eni strani pričakovan, saj zaradi odseljevanja mladega prebivalstva ustrezne delovne sile najbrž ni več. Po drugi strani so v Halozah potenciali za zaposlitev, ki niso izkoriščeni.

Opremljenost z infrastrukturo (vodovod, kanalizacija, internet) z izjemo slabih cest med opredeljenimi razvojnimi problemi v Halozah ni posebej izstopala, kar kaže na uspešnost opremljanja naselij s temeljno infrastrukturo (voda, elektrika), pa tudi na manjše povpraševanje po okoljski in telekomunikacijski infrastrukturi v pokrajini.

Obmejna lega kot razvojna priložnost?

Eden izmed ključnih razvojnih dejavnikov v Halozah je obmejna lega. Ta namreč deloma onemogoča stike, saj so ti bolj ali manj omejeni izključno na posebne točke, kjer je prehod meje mogoč.

Meja med Slovenijo in Hrvaško na območju Haloz se uvršča med stare meje, ki so se izoblikovale med 12. in 14. stoletjem. Večinoma ne poteka po slemenih, ampak prečka površje goric, kjer se menjavajo kmetijska zemljišča (ponekod v zaraščanju), gozd in razložena naselja, zato je njen potek v pokrajini komaj viden. Na območju Haloz ceste prečkajo mejo kar 52-krat, oziroma na vsakih 650 m. To kaže na stare povezave med območjem Haloz in sosednjo pokrajino na Hrvaškem (11).

Slika 2: Največji problemi v Halozah po mnenju anketiranih domačinov (1).

Slika 3: "Pozor! Državna meja". V Haložah je to pogost znak, ki opozarja na obmejno lego pokrajine (foto: Vladimir Korošec).

Meja z Republiko Hrvaško je zunanja meja Evropske unije in hkrati meja držav, ki so podpisnice Schengenskega sporazuma. Potovanje znotraj "šengena" je mogoče brez ovir (pregledov potnih listin), medtem ko je za prestop schengenske meje treba opraviti stroge mejne formalnosti. Na območju Halož sta dva mejna prehoda za mednarodni promet (Gruškovje, Zavrč), mejni prehod za meddržavni promet pa je v Zgornjem Leskovcu. Na območju Halož sta tudi mejna prehoda za obmejni promet (Drenovec, Meje) (9).

Ob osamosvojitvi Slovenije 25. junija 1991 Haložani na vzpostavitev formalne državne meje niso bili pripravljeni. Največje težave imajo lastniki zemljišč, ki imajo posamezne zemljiške parcele tudi na drugi strani meje. Ob meji je stalen policijski in carinski nadzor (11).

Kakšne izkušnje imajo z mejo in obmejno lego, smo povprašali tudi prebivalce Halož. O (ob)mejni problematiki so bili najbolj zgovorni prebivalci Vinorodnih Halož, ki jih v večji meri zaznamuje bolj neposredna obmejna lega.

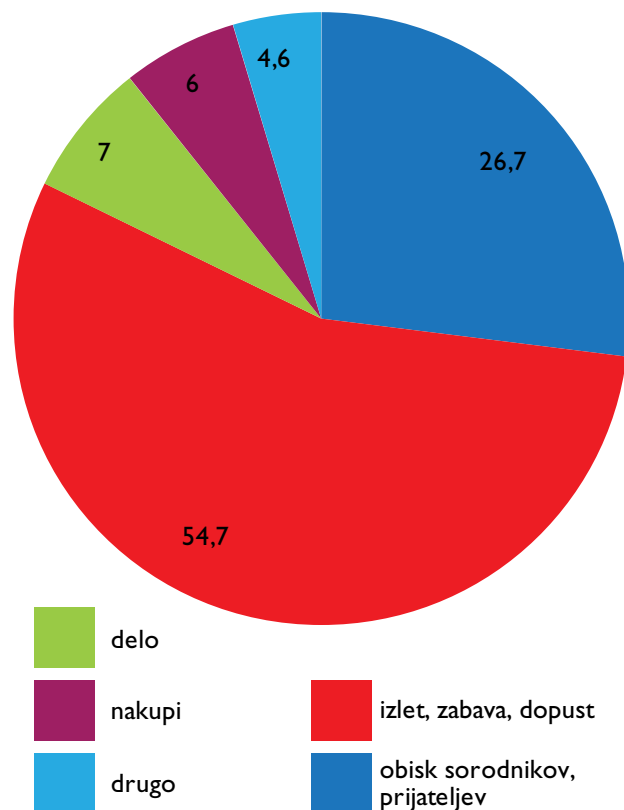
Večina od 138 anketiranih (54,7 %) Haložanov obišče Hrvaško zaradi izleta, zabave in dopusta. Zaradi obdelovanja zemljišč, zaposlitve ali druge vrste poslovnih obveznosti obiskuje Hrvaško le 7 % anketiranih Haložanov. Pomemben motiv je še obisk sorodnikov in prijateljev, kar je kot razlog navedlo 26,7 % vprašanih. 40,9 % anketiranih na Hrvaško sploh ne gre.

Na Hrvaško gre vsak dan le 3 % anketiranih prebivalcev Halož. Najpogostejši motiv za vsakodnevno pre-

stopanje meje je obdelava zemljišč. Vsaj enkrat na teden gre na Hrvaško 9,8 % domačinov, pri čemer kot motiv prevladuje obisk sorodnikov in prijateljev. Anketiranci, ki gredo v sosednjo državo ponavadi le enkrat na mesec (6,1 %), to izkoristijo predvsem za nakupe v Zagrebu, Krapini in Cvetlinu. Največ Haložanov (40,9 %) gre na Hrvaško le enkrat ali največ nekajkrat na leto in to večinoma na izlet ali dopust.

Stiki Haložanov s sosednjo Republiko Hrvaško so torej razmeroma skromni. Le desetina anketiranih ima pogostejše stike, medtem ko velika večina omejuje te stike na dopust ali pa na Hrvaško sploh ne hodi.

Na vprašanje, kako schengenska meja vpliva na delo in življenje ljudi, je večina anketirancev podala oceno, da nanje strog mejni režim ne vpliva. Ostali so omenili le večjo prisotnost policije. Podobno redkobeledni so bili tudi pri vprašanju, katere so prednosti in priložnosti obmejnega položaja Halož. Večina se je strinjala, da meja nima pomembnejših pozitivnih vplivov. Kot potencial omenjajo možnosti za razvoj turizma in mirno okolje, saj so Haloze odmaknjene od

Slika 4: Najpogostejši razlog za obisk Republike Hrvaške; N = 138 (1).

Preglednica 2: Pogostost čezmejnih stikov in motivi obiska Hrvaške (1).

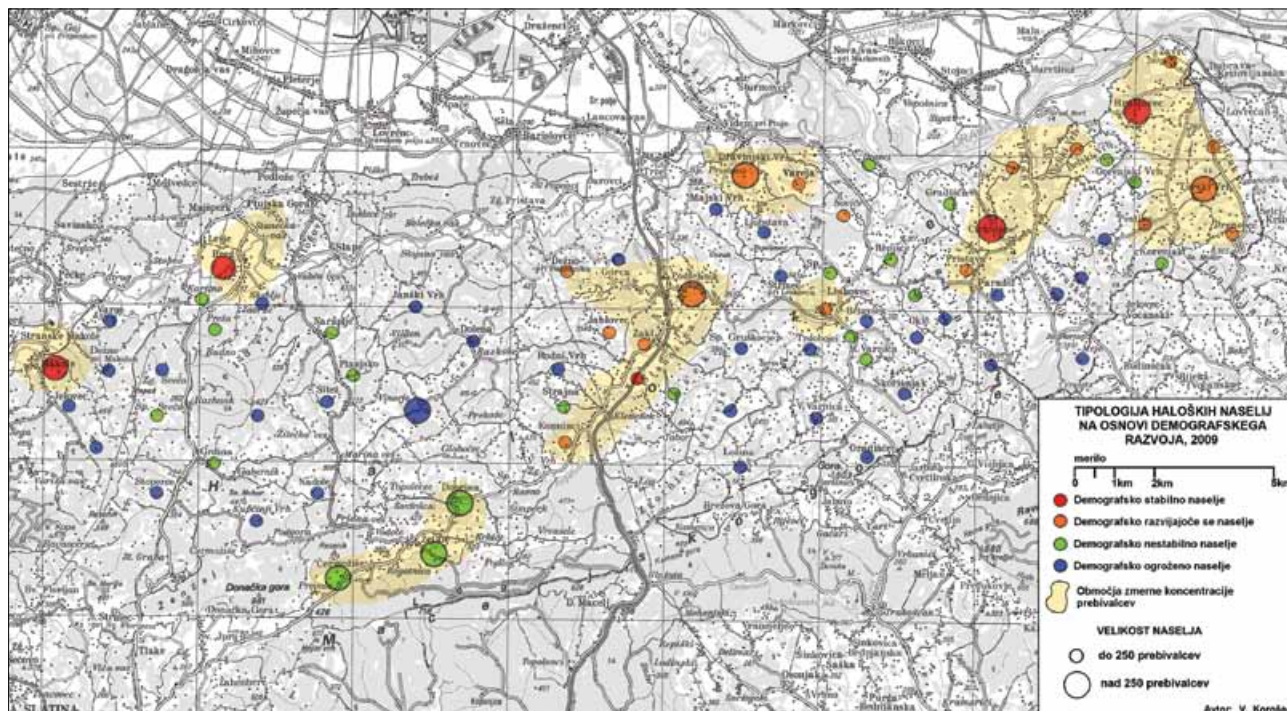
pogostost stikov	število	delež (%)	prevladujoč motiv
vsak dan	4	3,0	obdelava zemljišč
večkrat na teden	2	1,5	
enkrat na teden	7	5,3	obisk sorodnikov in prijateljev
večkrat na mesec	3	2,3	
enkrat na mesec	8	6,1	obisk sorodnikov in prijateljev, nakupi
večkrat na leto	18	13,6	izlet, dopust
enkrat na leto	36	27,3	izlet, dopust
nikoli	54	40,9	

najpomembnejših prometnih poti. Slabosti in nevarnosti obmejnega položaja so po mnenju anketiranih povezane predvsem s slabšanjem razvojnih možnosti: z nadaljnjim odseljevanjem mladih, staranjem prebivalstva, težavami s prisotnostjo policije in nelegalnim prečkanjem meje.

Odseljevanje prebivalcev?

Od druge svetovne vojne do danes se je število prebivalcev Haloz zmanjšalo za več kot tretjino. Do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja se je število prebivalcev zmanjševalo zaradi odseljevanja domačinov v bližnja industrijska središča in celo v tujino, medtem ko v zadnjem obdobju prebivalstveni razvoj ogroža negativen naravni prirast (4), ki je posledica staranja prebivalcev. Na minimalno rast števila prebivalcev po letu 2002 vpliva priseljevanje lastnikov počitniških bivališč in širitev zazidalnih zemljišč v nekaterih središčnih naseljih. Na statistične podatke o demografski strukturi Haloz vpliva tudi dejstvo, da je veliko prebivalcev v Halozah zgolj prijavljenih, prebivajo pa zunaj pokrajine (5).

Da postajajo Haloze zanimive za bivanje, dokazujejo tudi rezultati naše ankete. Od 138 anketiranih se jih je kar četrtina v Haloze priselila. Priseljeni so bodisi podedovali hišo in parcelo (39,5 % priseljenih) bodisi so hišo ali parcelo kupili (60,5 % priseljenih). Kupci nepremičnin v Halozah so se na to območje priselili v različnih časovnih obdobjih, skoraj polovica pred letom 1990. Prevladujoči motiv za priselitev je bila ohranjena narava. Ostali so se preselili po letu 1990, od tega četrtina po letu 2000. Priseljeni po letu 1990 so kupili hiše ali vikende (36,3 % priseljenih po letu

Slika 5: Demografski razvoj v Halozah: tipologija naselij (4).

Slika 6: Majšperk z industrijskim Bregom je bil pomembno zaposlitveno središče na obrobju Haloz. Zaradi deindustrializacije je večina industrije propadla, tudi tovarna obutve Planika. V eni od njenih opuščeni hal je zdaj trgovski center (foto: Simon Kušar).

1990), ki so zdaj namenjeni stalnemu prebivanju. Priselili so se predvsem iz širše okolice Maribora. Med motivi za nakup nepremičnine v Halozah prevladujejo ugodna cena nepremičnin, ohranjena narava in prijazni ljudje.

Za Haloze je značilen prostorsko izrazito neenakomeren prebivalstveni razvoj. Tako na eni strani število prebivalcev v prometno dostopnejših središčnih in dolinskih naseljih narašča (tudi zaradi priselitev), na drugi strani pa se nadaljuje odseljivanje prebivalcev in gospodarsko nazadovanje naselij v obmejnem pasu in težje dostopnih delih gričevja (4). Medtem ko je leta 1981 v središčnih in njim bližnjih naseljih živela dobra petina Haložanov, se je do leta 2010 njihov prebivalstveni delež povečal na eno tretjino.

Preglednica 3: Spodbujanje razvoja manj razvitih območij v Sloveniji v letih 1971–2011 (7).

občina	število delovno aktivnih prebivalcev (jan. 2012)	število delovno aktivnih prebivalcev: samo-zaposleni v kmetijstvu (jan. 2012)	število delovnih mest brez samo-zaposlenih v kmetijstvu (jan. 2012)*	indeks delovne migracije	tip občine
Cirkulane	892	102	222	28	izrazito bivalna
Majšperk	1640	156	497	34	izrazito bivalna
Makole	849	99	244	33	izrazito bivalna
Podlehnik	774	90	374	55	pretežno bivalna
Videm	2360	210	508	24	izrazito bivalna
Zavrč	522	56	133	29	izrazito bivalna
Žetale	555	96	95	21	izrazito bivalna
haloške občine skupaj	7592	809	2073	31	izrazito bivalna pokrajina

Opombi: Občini Majšperk in Videm obsegata tudi naselja zunaj območja Haloz;

* – število delovno aktivnih prebivalcev glede na občino zaposlitve.

Posledice depopulacije vplivajo na starostno, izobrazbeno in dejavnostno sestavo prebivalcev. Po statističnih podatkih iz leta 2007 je bilo v Halozah 13 % prebivalcev starih do 14 let, kar je manj od regijskega in državnega poprečja. Nizek delež mladih je v dobri polovici haloških naselij, od tega je v dvajsetih naseljih celo nižji od 10 %. Največ takšnih naselij je na območju Leskovca, Žetal in Majšperka (4). Pozitivnim demografskim spremembam sledimo v izobrazbeni sestavi, ki se najhitreje spreminja v naseljih, v katerih število prebivalcev narašča in se socialno ter gospodarsko razvijajo (3). Žal je stopnja izobrazbe Haložanov še vedno močno pod regijskim in republiškim poprečjem.

Malo možnosti za delo in oskrbo?

V Haloških občinah je malo delovnih mest (brez samozaposlenih na kmetijah). Največ jih imata občini Videm (508) in Majšperk (497), vendar je razmerje med delovno aktivnimi prebivalci, ki potrebujejo delo, in številom delovnih mest le 24 oziroma 34, kar pomeni, da sta občini kljub temu izrazito bivalni. V obeh občinah je približno desetina delovno aktivnih prebivalcev (samo)zaposlenih v kmetijstvu. Najmanjše število delovnih mest imata občini Zavrč in Žetale, vsaka manj kot 150 (10).

Vse haloške občine imajo 2073 delovnih mest (brez samozaposlenih v kmetijstvu), a kar 6783 delovno aktivnih prebivalcev, ki ne delajo na svojih kmetijah. To pomeni, da mora teoretično skoraj 70 % delovno aktivnih delati v občinah zunaj Haloz. S takšnim

razmerjem med delovno aktivnimi prebivalci in številom delovnih mest se Haloze uvrščajo med izrazito bivalne pokrajine.

Delovna mesta je mogoče najti predvsem v središčnih naseljih. Leta 2008 opravljena raziskava je na območju Haloz opredelila 8 središčnih naselij 1. ali 2. stopnje. Kot središčna naselja 1. stopnje so bila opredeljena Stoperce, Podlehnik in Zgornji Leskovec. Središčni naselji 2. stopnje sta Cirkulane in Videm pri Ptuju. V Halozah je tudi 6 naselij, ki si delijo funkcije središčnega naselja 2. stopnje. Ta naselja so: Breg-Majšperk, Žetale-Čermožiše in Zavrč-Goričak (8).

V mreži središčnih naselij v Halozah je v primerjavi z letom 1996 prišlo do velikih sprememb. Takratna raziskava je opredelila 7 središčnih naselij, vendar so bila vsa, z izjemo Majšperka, središčna naselja 1. stopnje (8). Reforma lokalne samouprave z ustanovitvijo majhnih občin, boljše možnosti samozaposlitve in spodbujanje podjetniškega razvoja so sistem središčnih naselij v Halozah v samo dvanajstih letih temeljito preoblikovali. Primerjava mreže središčnih naselij v Spodnjem Podravju v letih 1996 in 2008 kaže, da so največ sprememb doživela prav haloška središčna naselja (8).

Glede na rezultate ankete se Haložani z vsakodnevnimi potrebščinami oskrbujejo v bližnjih središčnih naseljih, v nekaterih naseljih pa kot središčno naselje 2. stopnje nastopa kar Ptuj. Ptuj je tudi naselje, ker se opravijo nakupi, značilni za naselja višje stopnje središčnosti.

Sklep

Haloze so manj razvito območje. To dokazujeta analiza izbranih razvojnih dejavnikov in izzivov, pa tudi analiza formalno opredeljenih manj razvitih območij v Sloveniji. V zadnjem času se je nazadovanje najbolj dostopnih območij v pokrajini zaustavilo. Tam je zaznati zaustavitev odseljevanja, priseljevanje prebivalcev, ki kakovostno bivalno okolje zaznavajo kot bivanjsko prednost, v manjši meri je opazen tudi razvoj gospodarskih dejavnosti, predvsem v središčnih naseljih, ki so okrepila svojo vlogo.

Kljub nerazvitosti imajo Haloze veliko razvojnih priložnosti. Domačini jih vidijo predvsem v kakovostnem naravnem okolju, naravnih vrednotah in neokrnjeni naravi, v manjši meri tudi v nižjih življenjskih stroških in možnostih za razvoj kmetijstva. Z izgradnjo avtoceste med Ptujem in slovensko-hrvaško mejo se bo dostopnost pokrajine močno izboljšala, kar bo lahko pomembna razvojna priložnost Haloz. Vprašanje pa je, če bodo Haložani znali in zmogli izkoristiti to veliko razvojno priložnost.

Spreminja se tudi splošno mnenje o Halozah. Anketa med študenti geografije (N = 65), ki je bila izvedena jeseni leta 2011, je pokazala, da Haloze niso več sinonim za nerazvitost. Prva in daleč najštevilčnejša asociacija v povezavi s Halozami je bila vino (tri četrtine odgovorov). Haloze torej že postajajo primer vinogradiške in bivalne pokrajine, kar sta kot razvojno priložnost Haloz izpostavila tudi Korošec in Pak (5).

Viri in literatura

1. Haloze: V središču, a na robu. Anketa za gospodinjstva, 2011.
2. Kermauner, T. 1969: Od Majšperka do Svetih gor. Siti in lačni Slovenci. Maribor.
3. Korošec, V. 2008: Raznolikost razvojnih priložnosti na območju Haloz. Haloze – pokrajina, ljudje in vino. Ptuj.
4. Korošec, V. 2010: Demografski razvoj Haloz po letu 1991 in možnosti regionalnega razvoja. Geografski vestnik 82-1. Ljubljana.
5. Korošec, V., Pak, M. 2010: Razvojni problemi Haloz na primerih katastrskih občin Gorca in Slatina. Dela 34. Ljubljana.
6. Kušar, S. 2003: Problemska regija kot element za zasnovo regionalnega razvojnega programa. Magistrsko delo. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
7. Kušar, S. 2005: Manj razvita območja kot element politike skladnejšega regionalnega razvoja v Sloveniji: pretekle izkušnje in prihodnji izzivi. Dela 24. Ljubljana.
8. Potočnik Slavič, I., Rebernik, D. 2011: Omrežje centralnih naselij in dnevna migracija. GeograFF 9. Ljubljana.
9. Predstavitev slovenskih meja in mejnih prehodov na zunanji schengenski meji. Medmrežje: <http://www.policija.si/index.php/component/content/article/119/526> (22. 3. 2012).
10. Statistični urad Republike Slovenije. SI-STAT podatkovni portal. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp> (29. 3. 2012).
11. Zupančič, J. 2011: Obmejni značaj spodnjega Podravja. GeograFF 9. Ljubljana.

Haloze pred izzivi prihodnosti

IZVLEČEK

Članek prinaša ključne ugotovitve o regionalni strukturi Haloz ter ponuja predloge in pobude za prihodnji razvoj pokrajine.

Ključne besede: Slovenija, Haloze, regionalna struktura, regionalni razvoj, regionalno planiranje.

ABSTRACT

Haloze and future challenges: findings, recommendations and initiatives

The article brings key findings on regional structure of Haloze hills and suggests recommendations and initiatives for the future development of the region.

Key words: Slovenia, Haloze, regional structure, regional development, regional planning.

Avtorji besedila:

MIRKO PAK, dr. geogr.

Pod vrbami 1, 1000 Ljubljana

E-pošta: mirko.pak@guest.arnes.si

VLADIMIR KOROŠEC, dr. geogr.

Proletarska ulica 14, 2325 Kidričevo

E-pošta: vladimir.korosec@guest.arnes.si

SIMON KUŠAR, dr. geogr.

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: simon.kusar@ff.uni-lj.si

Avtor fotografije:

VLADIMIR KOROŠEC

COBISS I.04 strokovni članek

Ugotovitve, predlogi in pobude

//

Haloze so tudi tista naša slovenska pokrajina, ki zaradi svoje obrobnosti, odročnosti za slovensko znanstveno središče ter ob skoraj popolnem pomanjkanju lastnega izobraženstva, če izvzamemo pokojnega dr. F. Žgeča, z družbeno-geografskega in tudi drugih vidikov doslej v podrobnem skoraj ni bila nič proučena" (1). Tako je v uvodnem odstavku svoje znanstvene monografije o Vinorodnih Halozah zapisal Vladimir Bračič. Njegovo pionirsko delo pri proučevanju Haloz je kasneje doživelo nadaljevanje, vendar tako popolne raziskave o Halozah in njihovih razvojnih problemih, kot jo je pripravil Bračič, ni bilo več.

V tej tematski številki Geografskega obzornika o Halozah smo avtorji strokovnih člankov želeli proučevanje omenjenega območja dopolniti z analizo najpomembnejših sodobnih razvojnih dejavnikov.

V tem, zadnjem strokovnem članku tematske številke Geografskega obzornika o Halozah poskušamo avtorji na osnovi analize stanja in razvojnih težen predstaviti temeljne ugotovitve o najpomembnejših razvojnih dejavnikih ter ponuditi svoje predloge in pobude za prihodnji razvoj pokrajine.

Demografski razvoj: temelj prihodnjega blagostanja pokrajine

Med letoma 1981 in 2007 se je število prebivalcev v Halozah zmanjšalo za 1689 ali za 12,5 %, od tega v Vinorodnih Halozah za 861 ali za skoraj 10 %, v Gozdnatih Halozah pa za 828 ali za več kot 17 %. Dolgoletna depopulacija je pripeljala do staranja prebivalstva in do pomanjkanja delovne sile za razvoj kmetijstva ter turizma, najbolj perspektivnih gospodarskih dejavnosti v pokrajini.

Za Haloze je značilna regionalno neenakomerna razporeditev prebivalstva. Na območjih rahle urbanizacije število prebivalcev zadnja leta celo narašča, v oddaljenih predelih pa še naprej nazaduje. Nizka izobrazbena raven Haložanov v primerjavi z regijskim in državnim povprečjem ne zagotavlja zadostnega števila nekmetijskih delovnih mest v regiji, hitrejšega razvoja podjetništva in hitrejšega regionalnega razvoja.

Po letu 1991 se pod vplivom višje izobrazbene ravni prebivalstva, socialnih sprememb, nove lokalne organiziranosti in višjega življenjskega standarda tudi v Halozah krepi socialni kapital, ki ga razumemo predvsem kot povezovanje in sodelovanje med ljudmi za uresničevanje skupnega namena (3). Socialni kapital na podeželju, ki se oblikuje v okviru društev, združenj, gospodarskih družb, zavodov, političnih strank in lokalne organiziranosti, obsega usposobljenost, znanje, informiranost in motiviranost prebivalcev za uveljavljanje družbenih in gospodarskih sprememb ter aktiviranje lokalnih razvojnih potencialov. Pomemben kazalnik razvitosti socialnega kapitala je vključenost prebivalcev v delovanje društev. V njih posamezniki ne uveljavljajo zgolj osebnih interesov, temveč so društva okolja za uresničevanje razvojnih ukrepov na lokalni ravni. Po podatkih za leto 2011 na območju Halož deluje 121 društev z več kot 4500 člani, kar pomeni, da je vsak tretji domačin vključen v eno izmed tovrstnih povezav. Samo v različnih sekcijah štirinajstih kulturnih društev deluje več kot 900 članov.

Predlagani cilji in ukrepi na področju doseganja skladnejšega demografskega razvoja:

- z ukrepi na področju gospodarskega razvoja zmanjšati odseljevanje;

- spodbujati znanje in izobraževanje mladih na različnih ravneh;
- povečati število delovnih mest v Halozah;
- vključiti prebivalce v programe in ukrepe spodbujanja skladnega regionalnega razvoja.

Kmetijstvo: na poti nazadovanja ali ponovnega oživljanja

Za Haloze je značilna močna deagrarizacija povezana z opuščanjem obdelave kmetijskih zemljišč, njihovim zaraščanjem in ogozdomanjem ter z neustrezno socioekonomsko sestavo kmečkih gospodinjstev.

Stagnacija vinogradništva se kaže v splošnem nazadovanju in ekstenzifikaciji obstoječih vinogradov ter zmanjševanju njihovega obsega. Poleg domačinov najemajo vinograde tudi nedomačini, ki so se usmerili v intenzivno tržno vinogradništvo, medtem ko tujci, ki prihajajo večinoma iz Avstrije, odkupujejo najboljše vinograde. Takšen proces je iz gospodarskega vidika sicer razumljiv, iz narodnogospodarskega pa ne. Glede na majhen slovenski vinski trg in slabo organizacijo prodaje vina bi bilo potrebno izdelati podrobno raziskavo tega procesa ter njegovih posledic v lastništvu, razvoju in socioekonomskih dejavnikih haloškega vinogradništva.

Ali je lahko proizvodno šibko haloško kmetijstvo ustrezen dejavnik regionalnega razvoja? Ali Haloze lahko oziroma morajo živeti od vinogradništva? Odgovor na razmeroma zahtevno razvojno vprašanje je preprost: Haloze lahko in morajo živeti tudi od vinogradništva in kmetijstva, vendar je uresničevanje zastavljenih razvojnih ciljev na področju kmetijstva zelo zapleteno, zahtevno in dolgotrajno. Poglavitni dejavniki, ki utemeljujejo predpostavko, da Haloze lahko živijo od kmetijstva in v vzhodnem delu od vinogradništva, so tradicija in kakovost vinogradniške pridelave, znanje, odlične vinogradniške lege, kakovost okolja ter v novejšem času lokalnim potrebam prilagojena komunalna infrastruktura.

Haloško kmetijstvo ne zagotavlja le osnovnega ali dopolnilnega dohodka maloštevilnim domačinom, temveč je to dejavnost, ki dolgoročno ohranja poseljenost, preprečuje zaraščanje, varuje kulturno pokrajino in spodbuja razvoj nekmetijskih ter s kmetijstvom povezanih dejavnosti.

Predlagani cilji in ukrepi na področju trajnostnega razvoja kmetijstva:

- z ukrepi kmetijske politike izboljšati posestno sestavo (povečati povprečno velikost posesti);
- okrepiti vinogradništvo (obnoviti stare vinograde) in druge naravnim razmeram prilagojene kmetijske dejavnosti;
- podpreti vinogradnike pri obnovi terasnih vinogradov in povečanju površine vinogradov;
- podpreti ponoven razvoj sadjarstva, poljedelstva in vrtnarstva;
- domačim tržnim pridelovalcem pod ugodnimi pogoji omogočiti nakup zemljišč;
- vzpostaviti učinkovito organizacijo tržnega kmetijstva, pridelave grozdja in prodaje vina;
- najbolj kakovostna kmetijska zemljišča zaščititi pred pozidavo.

Turizem: nova razvojna priložnost Haloz

Tako kot kmetijstvo se tudi turizem na območju Haloz v zadnjih dvajsetih letih ne more izvleči iz postopnega nazadovanja. Turistično najbolj zanimive lokacije Švabovo, Gorca ter gradova Borl in Štatenberg so zaprti: nimajo ne vsebine ne dolgoročnih razvojnih programov. Neizkoriščena sta promet po mednarodni prometni smeri med Mariborom in Zagrebom (veja X. koridorja) ter bližina milijonske zagrebške in nekoliko manjše graške aglomeracije, šibka je tudi mreža turističnih kmetij.

Haloški turizem je slabo organiziran. Temelji predvsem na lokalnih organizacijah in posameznikih, šibka je promocija naravnih in družbenih vrednot. Pri njegovem razvoju občine ne sodelujejo niti med seboj niti z drugimi organizacijami. Razlogi za takšno stanje so mnogovrstni. Zagotovo je med njimi tudi dvom v uspešnost investicij v gospodarsko razmeroma neaktivnem okolju.

Turizem in kmetijstvo sta v Halozah povezani dejavnosti, ki lahko dolgoročno le z vsebinskim in gospodarskim povezovanjem zagotavljata kakovosten regionalni razvoj.

Predlagani cilji in ukrepi na področju razvoja turizma:

- razvijati turistično ponudbo in druge dopolnilne dejavnosti na kmetijah (uporaba počitniških

- bivališč za turistične namene, domači ponudniki ob avtocesti skozi Haloze);
- povečati in izboljšati turistično ponudbo ter infrastrukturo;
- vzpostaviti ustrezno turistično organizacijo kot nosilko razvoja turizma v pokrajini;
- funkcionalno povezati haloško turistično ponudbo s Spodnjim Podravjem in Ptujem;
- dvigniti turistično promocijo na višjo raven.

Razvoj obrti in podjetništva

Po letu 1991 so globalne gospodarske razmere pospešile propadanje haloških industrijskih obratov, število delovnih mest pa se je zmanjšalo tudi v tradicionalnih zaposlitvenih središčih Haložanov. S preoblikovanjem Kmetijskega kombinata Ptuj se je močno zmanjšalo število delovnih mest v kmetijstvu. Razmeroma nizka izobrazbena raven prebivalcev in šibke socialne razmere ne omogočajo hitrejšega razvoja drobne obrti in podjetništva. V Halozah je kljub temu veliko neizkoriščenih naravnih in družbenih možnosti ter priložnosti, ki bi jih bilo mogoče izrabiti za razvoj različnih gospodarskih dejavnosti in zaposlitev domačinov.

Predlagani cilji in ukrepi na področju spodbujanja podjetništva in obrti:

- načrtno spodbujati in usposablјati mlade za razvoj podjetništva na področju storitvenih dejavnosti, oskrbe, turizma in predelave kmetijskih pridelkov;
- sistematično zagotavljati pogoje za razvoj javno-zasebnega partnerstva na področju obrti in podjetništva;
- spodbujati investicije na področju rabe obnovljivih virov energije;
- razvijati in uveljaviti skupno blagovno znamko "Haloze".

Preoblikovanje poselitvene strukture in kulturne pokrajine

Z ustanovitvijo novih občin leta 1995 in v naslednjih letih se je v Halozah načrtno gradilo in obnavljalo komunalno infrastrukturo, kar je izboljšalo kakovost bivalnega okolja, pospešilo urbanizacijo in vzpostavilo ustrezne razmere za gospodarski razvoj

na različnih področjih. V pokrajini je potekalo preoblikovanje poselitvene strukture z vračanjem odseljenih Haložanov, s prenavljanjem počitniških bivališč in njihovim spreminjanjem v stalna bivališča ter z gradnjo novih počitniških in stalnih bivališč, ki so jih premožnejši lastniki zgradili na privlačnih legah. Vse to je vplivalo na preoblikovanje tradicionalne kulturne pokrajine, ki jo na eni strani zaznamuje spremenjena raba kmetijskih zemljišč, zaraščanje in opuščanje malih vinogradov, na drugi pa propadanje arhitekturne in poselitvene dediščine ter vnašanje za Haloze netipičnih arhitekturnih in gradbenih prvin.

Predlagani cilji in ukrepi za skladni prostorski razvoj:

- sistematično usklajevati prostorske načrte znotraj poselitvenih območij med vsemi uporabniki (natančno opredeliti poselitvena območja in funkcije znotraj naselij);
- okrepiti središčne dejavnosti in infrastrukturo v občinskih središčih ;
- graditi cestno in drugo infrastrukturo, ki omogoča gospodarsko revitalizacijo območja;
- vzpostaviti sodelovanje med haloškimi občinami pri usklajevanju regionalnega razvoja;
- načrtno spodbujati ohranjanje arhitekturne dediščine in za to zagotoviti potrebna sredstva;
- usposobiti prebivalce za varovanje in revitalizacijo naravne in kulturne dediščine, posebno arhitekturne dediščine.

Sklep

Temeljni geografski analizi regionalno-razvojne problematike Halož avtorja Vladimirja Bračiča Vinorodne Halože in Gozdnate Halože (1, 2) kot najpomembnejše regionalne razvojne dejavnike v Haložah izpostavljata izredno razgibano površje s strmimi pobočji, pomanjkanje ravnih zemljišč za tržno kmetijstvo, neugodne prsti ter neugodno socialno in gospodarsko strukturo, obrobni in obmejni položaj, pomanjkanje kapitala in

prometno odmaknjenost, ob tem pa izredno ugodne razmere za vinogradništvo in sadjarstvo. Skozi Halože vodi ena od glavnih cestnih povezav med Srednjo in Zahodno Evropo ter Balkanom z milijonsko zagrebško urbano aglomeracijo v neposredni bližini.

Pol stoletja kasneje so za Halože značilni podobni razvojni procesi, ki so pokrajino, kljub nekaterim ugodnim razvojnim dejavnikom zlasti za razvoj kmetijstva in turizma, pustili na razvojnem obrobju. Ob poglobljanju nekaterih neugodnih razvojnih procesov, kot so opuščanje obdelave zemlje, nazadovanje in odtujevanje vinogradov, pomanjkanje ustrezne delovne sile za intenzivno kmetijstvo, nerazvita infrastruktura ter skromna rast turističnega prometa, so severno in vzhodno obrobje ter široke doline na območjih občinskih središč zajeli urbanizacija, širitev poselitve in rast števila prebivalcev.

Halože ali vsaj njihov večji del ne morejo dohajati bolj razvitih regij. Največji razvojni potencial imajo za razvoj turizma, saj ima izjemno obsežno, a žal gospodarsko šibko vplivno območje. Eden največjih problemov turizma je organizacija, kar bo vsaj do neke mere rešeno šele z oživitvijo najbolj znanih turističnih točk in ureditvijo turistične infrastrukture ob mednarodni prometnici. Za temi načrti morajo stati gospodarsko močni subjekti in ne le lokalne skupnosti, kot so doslej le malo uspešna ptujska regija ali z razvojnimi problemi otepajoče se Podravje. Podobno velja tudi za druge razvojne dejavnike, predvsem za nekdanje izredno kakovostno in daleč po Evropi znano vinogradništvo.

Avtorji člankov se za sodelovanje pri njihovem nastanku ter za pomoč pri proučevanju Halož zahvaljujemo županu Občine Podlehnik gospodu Marku Maučiču, mag. Ivanu Banu in gospodu Ludviku Maučiču iz Občine Podlehnik, gospodu Stanetu Napastu in študentom 2. letnika geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (enopredmetni in dvodisciplinarni študij) v študijskem letu 2010/2011.

Viri in literatura

1. Bračič, V. 1967: Vinorodne Halože. Maribor.
2. Bračič, V. 1982: Gozdnate Halože. Maribor.
3. Potočnik Slavič, I. 2009: Socialni kapital na slovenskem podeželju. Dela 31. Ljubljana.

(foto: Vladimir Korošec)

DERREG – Učinki globalizacije na razvoj evropskega podeželja

Pod vplivom globalizacije tudi evropsko podeželje doživlja številne in hitre spremembe. Le-te so razvidne v dinamiki načina življenja, pojavu novih dejavnosti na podeželju, pridobivanju novih funkcij podeželja, ustvarjanju novih odnosov in vrednot. Decembra 2011 se je končal triletni projekt DERREG (Developing Europe's Rural Regions in the Era of Globalization), ki se je osredotočil na opredelitev učinkov globalizacije na podeželje tako na gospodarskem (vpetost podeželskih podjetij v lokalno/regionalno/globalno gospodarstvo), kot na migracijskem področju (dinamika in učinki mednarodnih selitev na in s podeželja), pri spodbujanju trajnostnega razvoja in razvoju inovativnega modela "učehih regij" kot temelja za regionalni razvoj. Dokazuje, da se različna podeželska območja in skupnosti zelo raznoliko odzivajo na globalizacijske procese, je potrebno premišljeno uporabiti pri načrtovanju razvoja podeželja.

Pri projektu 7. okvirnega programa Evropske Unije so člani **Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani** sodelovali z osmimi partnerji. Obsežno terensko delo je potekalo na desetih podeželskih območjih: Övre Norrland na Švedskem, okrožje Roscommon na Irskem, okrožje Alytus v Litvi, Commarca de Verin v Španiji, Goriška in Pomurska statistična regija v Sloveniji, Jihomoravsko okrožje na Češkem, Westerkwartier na Nizozemskem, Posarje in okrožje Dresden v Nemčiji.

Oktobra 2011 je Oddelek za geografijo v Murski Soboti organiziral **mednarodno znanstveno konferenco z naslovom "Globalizacija evropskega podeželja; učinki, izzivi in priporočila"**. Na njej smo želeli predstaviti znanstvene dosežke projekta in različne primere delovanja domačih in tujih regionalnih deležnikov (javnih ustanov, nevladnih organizacij, podjetij).

Triletno skupno delo in druženje smo po konferenci zaključili s celodnevno ekskurzijo po Prekmurju, kjer smo gostom lahko pokazali zelo poseben in drugačen košček slovenskega podeželja.

Več o globalizacijskih procesih, evropskem podeželju, uporabljenih metodah in rezultatih projekta DERREG si lahko ogledate na spletni strani <http://www.derreg.eu/>.

Preberete lahko tudi podrobna fazna in končna poročila ter številne znanstvene prispevke, ki so nastali v času izvajanja projekta in so objavljeni v odmevnih evropskih znanstvenih publikacijah. Več kot uporabni sta tudi povezavi do krajših predstavitvenih filmov in portala dobrih praks.

Barbara Lampič, Irena Mrak, Irma Potočnik Slavič

Projekt se je končal z ekskurzijo po Prekmurju (foto: Irena Mrak).

Poročila o delu geografskih društev v letu 2011

Društvo mladih geografov Slovenije

V letu 2011 je bilo v društvo včlanjenih 180 članov. Dejavnosti smo bili na domačem in mednarodnem področju. Pri domačih dejavnostih prevladujejo ekskurzije, potopisna predavanja ter različni tabori. Pri mednarodnih dejavnostih prevladujejo tedenske izmenjave in EGEA kongresi.

Domače dejavnosti:

- 6. 1. 2011: potopisno predavanje Madagaskar;
- 13. 1. 2011: potopisno predavanje Armenija in Gruzija;
- 17.–21. 3. 2011: Geografsko – geološki tabor Vipavska dolina 2011;
- maj 2011: GEOMix letnik 17, št. 2 (500 izvodov);
- 9.–17. 7. 2011: 14. mladinski geografsko-raziskovalni tabor Žužemberk;
- 29. 10. 2011: kolesarska ekskurzija po Krasu;

- 8. 11. 2011: potopisno predavanje Kambodža;
- 13. 11. 2011: ekskurzija Kočevski Rog, kočevska Mala gora;
- 29. 11. 2011: potopisno predavanje o strokovni ekskurziji Oddelka za geografijo 2011: ZDA!
- december 2011: GEOMix, zimska številka.

Mednarodne dejavnosti:

- izmenjava z EGEA St. Petersburg (19.–25.2.2011), 7 udeležencev;
- izmenjava z EGEA Varšava (27.4.–3.5.2011), 8 udeležencev;
- regionalni kongres Zahodne regije (WRC): 1 udeleženeec;
- regionalni kongres Vzhodne regije (31. 3.–5. 4. 2011), 1 udeleženeec;
- regionalni kongres Severne in Baltske regije (20.–25. 4. 2011), 3 udeleženci;
- regionalni kongres Evromediterranske regije v Kranjski Gori (EMRC), 14 članov;
- letni kongres (AC), 4 udeleženci.

Ostale mednarodne dejavnosti:

- EGEA Ljubljana – Balkanijada 2011 (1.–5. 10. 2011): 7 udeležencev;
- pre-uromed 2011 (1.–3. 5. 2011): 1 udeleženeec;
- Groningen birthday party (3.–5. 6. 2011), 1 udeleženeec;
- cottage weekend 3.0 (25.–28. 8. 2011), 2 udeležence.

Miha Bajer

Geomorfološko društvo Slovenije

Geomorfološko društvo Slovenije je bilo ustanovljeno leta 1998. Kot društvo, ki deluje v javnem interesu na področju raziskovalne dejavnosti, se usmerja v:

- spodbujanje sodelovanja različnih strok, ki so neposredno ali posredno povezane z geomorfologijo (na primer geografija, geologija, gradbeništvo, arhitektura, krajinska arhitektura);
- sodelovanje članov društva v temeljnih raziskavah s področja geomorfologije, pri aplikaciji geomorfologije, izobraževalni funkciji in naravovarstveni funkciji – varovanje geomorfoloških vrednot;
- spremljanje in odzivanje na aktualne dogodke s področja geomorfologije tako v Sloveniji kot tudi po svetu.

Društvene dejavnosti v letu 2011 so bile namenjene v prvi vrsti aktiviranju večjega števila članov pri različnih dejavnostih, rednemu poslovanju društva ter izvedbi načrtovanih dogodkov, med katerimi je potrebno izpostaviti predavanja in ekskurzije, ki so neposredno povezane z geomorfologijo. Tako smo organizirali štiri predavanja:

- 23. 3. 2011: dr. Karel Natek, Oddelek za geografijo FF UL;

Društvo mladih geografov Slovenije v akciji (foto: arhiv Društva mladih geografov Slovenije).

Utrinek z ekskurzije "Kontaktni kras Matarskega podolja", 12.3.2011 (foto: Irena Mrak).

Geografsko društvo Gorenjske

- 28. 1.: predavanje o Muri in njeni energetski izrabi – Marjan Luževič, 28 prisotnih;
- 28. 1.: občni zbor, 28 prisotnih;
- februar 2011: priprave na strokovno ekskurzijo na Nizozemsko;
- 25. 3.: predavanje o Patagoniji – Marjan Luževič, 30 prisotnih;
- 23.– 30.4.: strokovna ekskurzija na Nizozemsko, 44 udeležencev;
- 25.6.: ekskurzija po Groharjevi poti v Sorico – Jožica Grohar, 20 udeležencev;
- 3. 9.: ekskurzija v dolino Mure od Tamswege do Judenburga – Marjan Luževič, 44 udeležencev;
- 27. 10.: predavanje o gozdovih na Slovenskem – dr. Jurij Diaci, 27 prisotnih;
- december 2011: priprave na strokovno ekskurzijo na Madžarsko.

Marjan Luževič

Ljubljansko geografsko društvo

I. Ekskurzije

V letu 2011 je Ljubljansko geografsko društvo organiziralo šest enodnevni ekskurzij. Spomladanske ekskurzije so nadaljevale večletni niz potepov po zamejskih pokrajinah Italije. Vse tri dobro obiskane ekskurzije (povprečno 50 udeležencev) je vodil geograf Andrej Bandelj.

Marca smo spoznavali Terske doline, aprila Rezijo in maja Karnijo. Tema septembrske ekskurzije je bila Dobroveljska planota, kamor nas je vodila Martina Pečnik Herlah, medtem ko smo oktobra z Aljažem Celarcem in Teo Erjavcem spoznavali odmaknjene dele Breginjskega kota. Zadnjo, novembrsko ekskurzijo po

"Geomorfološki vtisi s potovanja okrog sveta";

- 11. 5. 2011: dr. Maja Andrič, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU: "Poznoglacialna in holocenska vegetacija v Sloveniji – posledica klimatskih nihanj ali človekovega vpliva na okolje?";
- 1. 12. 2011 (predavanje v soorganizaciji s Slovenskim geološkim društvom): dr. Karl Krainer z Univerze v Innsbrucku: "Permafrost and rock glaciers of the Alps: distribution, dynamics and problems";
- 7. 12. 2011: dr. Jurij Kunaver: "Ledeniška erozija, splošno in posebej z ozirom na slovenske Alpe (pomen, pojavne oblike, učinki in problemi)".

Ekskurziji sta potekali v spomladanskem času:

- 12. 3. 2011: vodja dr. Andrej Mihevc, Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU: "Kontaktni kras Matarskega podolja";
- 9. 4. 2011: vodja dr. Mitja Prelovšek, Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU:

"Geomorfološke posebnosti območja med Radenskim poljem, Lučkim dolom in izvirov Krke".

V letu 2012 z našimi ustaljenimi dejavnostmi nadaljujemo, delovanje pa želimo obogatiti in nadgraditi še z vzpostavitvijo diskusijskih večerov, kjer bomo obravnavali različne tematike s področja geomorfologije. Naše članice in člani so dejavni tudi pri odzivih na morebitne aktualne dogodke, na primer naravne nesreče in posege v prostor. Velika večina članov sodeluje tudi na mednarodnih strokovnih in znanstvenih konferencah s področja geomorfologije.

Društveni dogodki so zelo dobro obiskani ne le s strani članov ampak se jih udeležujejo tudi študenti geografije, geologije in drugih sorodnih ved, prav tako pa tudi drugi ljubitelji geomorfologije. To pomeni, da so tematike zanimive in aktualne, z organiziranimi dogodki pa prispevamo k uveljavljanju stroke v širši javnosti.

Irena Mrak

krajih ob Kolpi (Kostel in Osilnica) je vodila Brigita Gregorčič.

Tudi leta 2011 smo v času prvomajskih praznikov izvedli tradicionalno večdnevno ekskurzijo v tujino. Tokratno ekskurzijo v Pakistan smo ponovno pripravili skupaj s Turistično agencijo Oskar in strokovno vodjo Ireno Mrak.

V zimsko-spomladanskem času smo izvedli tudi kratko ekskurzijo: Peter Krečič nam je ponovno razkazal Ljubljanske Žale.

2. Predavanja

Društvo lansko leto organiziralo sedem predavanj o različnih državah in območjih sveta. Prvo spomladansko predavanje je bilo posvečeno prečenju Grenlandije (vodil nas je Stane Klemenc), sledila je Irska v organizaciji Društva mladih geografov Slovenije (Nejc Trpin, Leni Ozis), marca Kalifornija (po poteh prvomajske ekskurzije sta nas vodila Blaž Repe in Robert Brus) in aprila Namibija (razkazal nam jo je Andrej Kranjc). Jesenski sklop predavanj se je začel s predstavitvijo nepalskih presežnikov (zabaval nas je Jani Kozina), nadaljeval novembra s tematskim predavanjem o Narodnih parkih v ZDA (Bojan Erhartič) in zaključil z decembrsko geografsko predstavitvijo Antarktike (Jurij Senegačnik).

3. Geografski večeri

Pomladanska geografska večera smo namenili pomembni temi – avtorskim pravicam. Pravni vidik nam je zelo razumljivo podal Jaka Repanšek (Avtorska pravica – med teorijo in prakso), Aleš Veršič pa bolj geografsko praktičnega (Prostorski podatki – kje, kako in zakaj). Osrednja tema jesenskega niza geografskih večerov je sovpadala z mednarodnim letom gozdov. Oktobra nam je Jurij Diaci predstavil razvoj gozdov in izzive

gozdarstva v Sloveniji v 21. stoletju, novembra pa nam je Klemen Jerina približal intimne podrobnosti življenja slovenskih medvedov kot jih razkrivajo sateliti.

4. Ponudba strokovnih ekskurzij

Ljubljansko geografsko društvo je tudi leta 2011 srednjim šolam v širši ljubljanski regiji ponudilo izvedbo strokovnih ekskurzij za dijake v okviru izbirnih vsebin. Strokovno vodenje so izvajali člani Ljubljanskega geografskega društva, prevoze in tehnično izvedbo pa je zagotavljalo podjetje Nered d.o.o.

5. Sodelovanje z drugimi društvi

V letu 2011 smo nadaljevali uspešno sodelovanje z Društvom mladih geografov Slovenije. Našim članom in članicam smo tako ponovno posredovali izvode prednovoletne številke glasila GEOmix ter v sodelovanju s študenti pripravili eno predavanje in eno ekskurzijo.

6. Založništvo

V letu 2011 smo izdali tri publikacije. V okviru zbirke društvenih vodnikov smo izdali vodnik Šrilanka avtorja Matjaža Napokoja. Domače ekskurzije smo strnili v že peti vodniček po Sloveniji (Slovenija V). Številni avtorji (Vesna Zagoda Peperko, Martina Pečnik Herlah, Rok Ciglič, Anton Zelenc, Franc Malečkar, Tanja Žnidaršič, Mateja Pirman in Lavinia Hočevar) predstavljajo različne slovenske pokrajine, od podeželja Koprškega primorja do Solčavskega in Rogaške Slatine. Na pobudo založnika je v lanskem letu izšel tudi ponatis vodnika Tržaško in Goriško, ki so ga spisali trije avtorji in strokovni vodje preteklih društvenih ekskurzij po obravnavanih območjih: Andrej Bandelj, Samo Pahor in Aldo Rupel.

7. Prireditve

V decembru 2011 je Ljubljansko

geografsko društvo s finančnim prispevkom ponovno podprlo novoletno srečanje geografov v organizaciji Alumni kluba geografov Univerze v Ljubljani.

8. Članstvo in obveščanje

V letu 2011 so potekale običajne akcije pridobivanja novih članov in članic ter obveščanja o delovanju društva. Tako še vedno vabimo k včlanitvi pod ugodnimi pogoji vse nove diplomantke in diplomante Oddelka za geografijo ljubljanske Filozofske fakultete. Z zadovoljstvom ugotavljamo, da se nam jih vsako leto nekaj pridruži, kar zagotavlja pomladitev društvenih vrst in spodbuja k nadaljevanju akcije. Vsak novo včlanjeni član prejme pismo dobrodošlice in darilo.

Člani so bili v preteklem letu o dejavnostih društva obveščeni s petimi rednimi obvestili, poslanimi preko elektronske ali navadne pošte. Neposredno po izidu so prejeli tudi vse številke revij Geografski vestnik in Geografski obzornik, dodatno pa še Geomix. Redno obveščanje članov poteka tudi preko prenovljenih društvenih spletnih strani ter objav na geolisti, v geografskih revijah in drugih medijih.

9. Delo Izvršnega odbora Ljubljanskega geografskega društva

Izvršni odbor Ljubljanskega geografskega društva se je sestajal vsak mesec, in opravil predvidenih 10 rednih sej. Poleg rednih mesečnih srečanj poteka stalna in obsežna komunikacija med člani Izvršnega odbora tudi po elektronski pošti. V letu 2011 nismo zabeležili posebnih težav pri usklajevanju in delovanju Izvršnega odbora, delo vseh članov in članic Izvršnega odbora pa ocenjujemo za uspešno in odgovorno ter v skladu z vsemi pravili in statutom društva.

Bojan Erhartič

Nova razvojna prizadevanja na območju Haloz in Dravinjske doline

Globalizacija je prizadela lokalne skupnosti predvsem z uničenjem tržišča lokalno pridelanih proizvodov. To je povzročilo izseljevanje s podeželja in izgubljanje vrednot povezanih z ohranjanjem naravnih virov. Lokalne skupnosti zato danes iščejo nove poti k razvoju. Želijo si trajnostnih oblik razvoja, pri katerih bodo lahko sodelovali predvsem mladi. Razvojne potenciale iščejo v tradiciji, preteklih izkušnjah in lokalnem znanju ter jih z veliko odgovornostjo in ob pomoči univerz prenašajo na mlade. S tem se krepi medgeneracijska solidarnost, znova se tudi utrjujejo vezi med lokalnimi skupnostmi.

V občini Poljčane v dolini Dravinje so pred tremi leti zažvelni učni poligoni za ekoremediacije in samooskrbo. Poligoni imajo pomemben vpliv na izobraževanje in osveščanje prebivalcev, saj številni mladi tukaj opravljajo obvezno prakso, raziskave, projektno delo, pouk v naravi in izvenšolske dejavnosti. Ta razvojni pristop je povezal prebivalce in spodbudil željo po novih razvojnih pristopih v tem delu Slovenije.

V letu 2010 in 2011 je poljčanski zgled sodelovanja lokalne skupnosti pri novih razvojnih pristopih (učne regije, obujanje tradicionalnih praks ohranjanja okolja, povezava kulturne in naravne dediščine v turistično

ponudbo in inovativni pristopi reševanja okoljskih problemov z ekoremediacijami) spodbudil tudi druge okoliške občine, da bi skupaj oblikovali nove inovativne razvojne programe. Od leta 2009 dalje zato na območju Haloz in Dravinjske doline potekajo številne dejavnosti, ki vodijo v oblikovanje funkcionalne regije. Ta naj bi zajemala občine Slovenska Bistrica, Poljčane, Makole, Majšperk, Rogatec, Žetale, Podlehnik, Videm, Hajdina, Cirkulane in Zavrč.

Vzporedno z oblikovanjem trajnostne regije se dogaja tudi kulturno prebujanje regije. V letu 2012 bo v okviru prireditve Evropske prestolnice kulture v Halozah in dolini Dravinje potekal festival "Terra Parzival". Organizirata ga ustanova Gandin fundacija in Idriart fundacija (na pobudo Miha Pogačnika). Potekal bo od 22. do 24. junija. Festival, ki združuje umetnost in gospodarstvo, za izhodišče uporablja zgodovinska dejstva. V devetem poglavju znamenitega srednjeveškega epa Parzival Wolframa von Eschenbacha so namreč zapisani geografski podatki o številnih dogodkih iz 9. stoletja na Štajerskem. Festival vpeljuje novo obliko lokalnega gospodarstva: mitični – ali "mytho" turizem. Leta 2013 bo festival potekal v okviru programa Maribor – Evropska prestolnica mladih.

Ker so novo smer razvoja prepoznali tudi domačini in ker so mladi na območju Haloz in Dravinjskih goric zainteresirani za nove dejavnosti, se za razvoj tega območja ni bati. Število prebivalcev, predvsem mladih, se povečuje. Novoustanovljena podjetja v povezavi z Razvojnim centrom narave in Mednarodnim centrom za ekoremediacije že uspešno izvajajo projekte za nov razvoj Dravinjske doline in Haloz.

V Halozah od iniciative pričakujejo nove razvojne ideje (foto: Vladimir Korošec).

Ana Vovk Koržec

Slovenija V

Vodniki Ljubljanskega geografskega društva. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 151 str.

Slovenija V je skupno sedemnajsti vodnik Ljubljanskega geografskega društva, deveti v skupini evropskih vodnikov in peti, ki opisuje ekskurzije po Sloveniji. Od drugih vodnikov se razlikuje po sveži grafični podobi, za katero je poskrbel Brane Vidmar skupaj s kartografom Rokom Cigličem. Vodilna še vedno ostaja zelena barva, vsebina vodnika je popestrjena s številnimi barvnimi fotografijami, zemljevidi in grafikoni.

Na 151 straneh formata A5 najdemo osem opisov opravljenih poti, po katerih bralca vodi večinoma mladi rod slovenskih geografov. Člani društva so imeli v obdobju med septembrom 2007 in junijem 2010 trikrat priložnost obiskati slovensko Primorje z zaledjem, se odpraviti na Kočevsko, Idrijsko, Solčavsko, v Rogaško Slatino in pohajkovati po planoti Golte. Še najbližje skupni temi ekskurzije je tematika zavarovanih območij ter celovit pristop k ohranjanju in oživiljanju kulturne dediščine.

Tokratni vodnik po Sloveniji sicer predstavlja znane slovenske kraje, vendar vsako poglavje bralcu odkrije tudi znamenitosti in zanimivosti, ki vsakdanjemu obiskovalcu največkrat ostanejo skrite. Vse ekskurzije vključujejo daljše ali krajše pohodne odseke, tiste po Solčavskem, Golteh in Miljskem polotoku pa so še posebej pohodniške in omogočajo poglobljeno zaznavanje pokrajine in njenih značilnosti.

Poleg uvodnega dela, v katerem so predstavljene temeljne geografske značilnosti obiskanega območja (lega, relief, podnebje, rastje, gospo-

darstvo in druge družbene značilnosti), je vsako poglavje razdeljeno na podpoglavja po točkah za postanke in temeljitejše ogleda, priporočene obiskovalcu.

V prvem poglavju nas Vesna Peperko Zagoda popelje v Rogaško Slatino in njeno okolico, tako da se bralec podrobneje seznanj z zdraviliško tradicijo kraja, hkrati pa spozna lokalne posebnosti, kot so zaščiteno območje narave Drevenik, izvire mineralne vode v Kostrevnici, lokalno vinogradništvo in uspešno orglarsko obrt v naselju Brestovec.

V drugem poglavju avtorica Martina Pečnik Herlah opisuje pohodniško pot po Solčavskem, ki vključuje Muzej Potočke zijalke, hribovsko vas Podolševa, Macesnikov plaz, Solčavsko tiso in obisk občine Solčava, ene od najmanjših slovenskih občin po številu prebivalcev. Ista avtorica je skupaj z Ido Jelenko vodila tudi pohodniško ekskurzijo po Golteh, bralcu pa predstavi teme, kot so turizem, značilnosti krajinskega parka Golte, planinsko pašništvo, problematiko upravljanja z divjadjo, kraške pojave in značilnosti alpske flore.

V četrtem poglavju Rok Ciglič opisuje pot po Kočevski, na kateri spoznamo Kočevsko Reko, Kostel, prostranosti kočevskih gozdov, Rudniško jezero, jamski sistem Željnske jame in regionalno središče Kočevje. Anton Zelenc je pripravil itinerarij za rudarsko obarvan sprehod po Idriji z okolico, v katerega je vključil Antonijev Rov, Kamšt, Rake, Divje jezero, Klavže in Topilnico.

Zadnja tri poglavja so namenjena obisku Primorske. V šestem poglavju ima bralec možnost, da se seznanj z značilnostmi Miljskega polotoka, ki ga obiskovalci največkrat izpušijo kot nekaj, kar je med Trstom in Koprom, čeprav skriva več ogleda vrednih znamenitosti. Pot se začne v Kaštelirju, nadaljuje po dolini potoka Fugnana in Kave, v Cereju in Pišolonu, Lovranu in Resselovem gaju, konča pa v (Starih) Miljah. Tanja Znidaršič in Mateja Pirman predstavi poselitvene značilnosti zaledja Koprškega Primorja in možnosti ponovne oživitve vaških naselij, kot so Abitanti, Truške, Lopar, pot pa zaključita z opisom oljkarstva in obiskom Debelega rtiča.

V zadnjem poglavju nas Lavinia Hočevnar seznanj z enim od najbolj obiskanih slovenskih turističnih krajev Piranom, v program pa je vključila še obisk Strunjana in Sečoveljskih solin, ki sta zaradi solinarstva s Piranom tudi neposredno povezana.

Vodnik Slovenija V je tako učiteljem geografije dobrodošel vir idej za šolske ekskurzije, druge, potepa željne bralce, pa seznanj z zanimivimi idejami za obisk izbranih slovenskih pokrajin, pojavi in procesi, ki v njih potekajo, ter znamenitostmi, ki so še posebej vredne ogleda.

Naja Marot

Blaž Repe in Robert Brus, 2012: Kalifornija

Vodniki Ljubljanskega geografskega društva. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 210 str.

Ljubljansko geografsko društvo je v sodelovanju z Založbo ZRC izdalo vodnik Kalifornija, ki sta ga napisala profesorja in raziskovalca dr. Blaž Repe in dr. Robert Brus. Nastal je na podlagi prvomajske strokovne ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva v Kalifornijo, ki je potekala od 24. aprila do 2. maja 2010. Bralec se lahko v njem seznanja z geografskimi značilnostmi ameriške zvezne države Kalifornije in priporočeno potjo s številnimi ogledi. Vodnik obsega 211 strani, ki so obogatene z nazornimi kartografskimi prikazi in velikimi barvnimi fotografijami. Vodniki Ljubljanskega geografskega društva izhajajo od leta 2002, ta pa je prvi iz zbirke, ki obravnava območje severnoameriške celine.

Vodnik je razdeljen na dva sklopa. Po uvodnem poglavju, v katerem avtorja bralca seznanita s stereotipi, ki jih ljudje povezujejo s Kalifornijo, in rekordi, s katerimi se lahko pohvalijo prebivalci te zvezne države, so v prvem sklopu predstavljene fizičnogeografske, zgodovinske in družbenogeografske lastnosti Kalifornije, tretje največje zvezne države Združenih držav Amerike (ZDA). Avtorja bralca na razumljiv in prijazen način predstavita lastnosti raznolike pokrajine in družbe. Rezultat velike geološke, reliefne, podnebne in pedološke raznolikosti je izjemna vrstna pestrost kalifornijskega rastlinstva. V Kaliforniji so padavine razporejene prostorsko zelo neenakomerno, zato lahko najdemo tu prav vse – od puščave do obsežnih

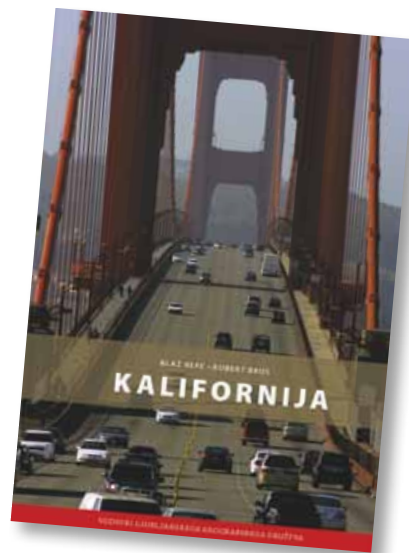
gozdov, kjer rastejo drevesni orjaki: mamutovci, obalne sekvoje in dolgoživi bori.

V drugem sklopu je predstavljena priporočena pot sedemdnevnega potovanja, ki je pripravljena tako, da omogoči celovit vpogled v najpomembnejše naravne in družbene lastnosti tega dela Severne Amerike. Pot po Kaliforniji se začne in sklene v San Franciscu. Avtorja predlagata ogled Armstrongovega državnega rezervata sekvoj, najstarejšega narodnega parka v ZDA Yosemite, narodnega parka Kings Canyon, narodnega parka Sekvoja, mesta Bakersfield, puščave Mojave, Doline smrti, Alabamskih gričev v neposredni bližini Lone Pina, jezera Topaz in Tahoe ter mesta Sacramento.

Kalifornija ima vzdevek Zlata država (Golden State). Čeprav to ime izhaja iz časa zlate mrzlice, je še vedno več kot upravičeno. Danes je gospodarska sestava izredno pestra in raznovrstna. K rasti števila prebivalcev je največ prispevalo priseljevanje. Vsak četrti prebivalec namreč prihaja zunaj meja ZDA. Kalifornija je od dvajsetih let prejšnjega stoletja svetovno središče zabavne industrije (Hollywood, Los Angeles).

Po mnenju avtorjev vodnika se je Kalifornija razvila v eno najbogatějšíh regij ne le Severne Amerike ampak celega sveta. Še vedno velja za deželo sanj in svetle prihodnosti. V prihodnosti pa se bo soočala s težavami z oskrbo z vodo, priseljenci, rastjo mest in posledično pomanjkanjem prostora ter prenaseljenostjo.

Če je v vas vsaj malo radovednosti, kaj obeta vodnik, vabljeni, da prelistate in preberete knjigo, ki je namenjena tako strokovni kot širši javnosti. V njej so zapisane zanimive informacije tako za popotnike in avanturiste

kot tudi za turiste, ki potujejo s turističnimi agencijami. Vodnik prinaša izčrpen geografski opis obravnavanega območja, ne zajema pa praktičnih in tehničnih nasvetov za potovanje, saj lahko slednje popotnik najde na svetovnem spletu. Vodnik je torej več kot uporaben za pripravo na potovanje in kot dobrodošel sopotnik na njem. K branju vabljeni tudi tisti, ki zaenkrat še ne razmišljate o poti na ameriški zahod, bi pa o njem radi izvedeli kaj več.

Lucija Lapuh

Diplomanti geografije v letu 2011

Leta 2011 je na vseh treh geografskih izobraževalnih organizacijah diplomiralo skupaj 138 študentk in študentov:

- Oddelek za geografijo Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem: 16 (star program) + 15 (prvostopenjski bolonjski program) diplomantov;
- Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: 64 (star program) + 9 (prvostopenjski bolonjski program) diplomantov;
- Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru: 25 (star program) + 9 (prvostopenjski bolonjski program) diplomantov.

Uredništvo Geografskega obzornika vsem diplomantkam in diplomantom iskreno čestita!

Oddelek za geografijo Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem

1. Diplomanti Geografije kontaktnih prostorov

CANKAR Sabina: Zavarovana območja v obalno-kraškem prostoru: stanje in perspektive. Mentor: Lovrenc Lipelj, somentor: Simon Kerma. COBISS.SI-ID 2404687

ČERMEJ Jelka: Burja in njeni pokrajinski učinki v Vipavski dolini. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512745856

DOPLIHAR Vesna in TRŠAR Špela: Koper – trenutno stanje, potenciali in možne perspektive v razvoju turizma. Mentor: Stanko Pelc. COBISS.SI-ID 512720256

GEORGIJEVIČ Kristina: Parenzana – pot povezovanja naravnih vrednot. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512771456

GULIČ Saša: Občina Sežana kot del geoparka na Krasu. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512771200

IVANŠEK Simon: Geografska analiza prostorskih potencialov in usmeritve za nadaljnji razvoj občine Hrastnik. Mentor: Marjan Ravbar. COBISS.SI-ID 512779904

KALAN Anja: Socialnogeografski odnosi ob slovensko-hrvaški meji v Istri. Mentor: Milan Bufon. COBISS.SI-ID 512776832

KANDUS Tomaž: Geografska problematika oljkarstva v Vipavski dolini. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512723328

KRAPEŽ Boštjan: Ocena tveganja onesnaženja kraškega izvira Rižana na vodovarstvenem območju znotraj Mestne občine Koper. Mentor: Gregor Kovačič. COBISS.SI-ID 512710016

MARKOČIČ Maruša: Geografsko-krasoslovno načrtovanje razvoja na Divaškem Krasu. Mentor: Tadej Slabe. COBISS.SI-ID 512783744

OVEN Aleš: Regionalni razvoj v Sloveniji v luči porabe proračunskih sredstev in razvojnega napredka posameznih lokalnih okolij. Mentor: Stanko Pelc. COBISS.SI-ID 512780160

PODGORNIK Jana: Geografski oris doline Tolminke. Mentor: Martin Knez. COBISS.SI-ID 687688

REMEC Metod: Geografski vidiki preobrazbe obalnega območja med Koprom in Izolo v luči načrtovanih prometnih ureditev. Mentor: Marjan Ravbar. COBISS.SI-ID 512692096

STANOJEVIČ Manuela: Ocena izbranih dejavnikov obremenjevanja okolja in vrednotenje njihovih vplivov v občini Sežana. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512733568

VILER Tjaša: Geografija državnosti: primerjava ZDA in Slovenije – izbrani primeri. Mentor: Anton Gosar. COBISS.SI-ID 512714624

ZUPANČIČ Matej: Madžarska manjšina v Republiki Sloveniji. Mentor: Milan Bufon. COBISS.SI-ID 512746112

2. Diplomanti Geografije (bolonjski dodiplomski študij)

BONBEK Taja: Raba obnovljivih virov energije v Sloveniji. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512781184

ČASL Maja: Kakovost reke Savinje in njenih pritokov med leti 1991 in 2010. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512780928

DE VIMI Sara: Vegetacija Krasa v preteklosti in danes. Mentor: Martin Knez. COBISS.SI-ID 512790656

GODLER Rok: Vode v občini Brežice. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512747904

GRLJ Aleš: Vpliv regulacij in zajezev na pretok reke Reke. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512780672

LEVIČ Jasmina: Razvoj turizma v jami Vilenici. Mentor: Tadej Slabe. COBISS.SI-ID 512781440

MARC Tina: Geografska analiza prostorskega razvoja mesta Ajdovščina med leti 2000 in 2010 na podlagi občinskega prostorskega načrta. Mentor: Marjan Ravbar. COBISS.SI-ID 512778880

MARINKO Primož: Analiza prebivalstvenih kazalcev na primeru Mestne občine Koper 1981 – 2002 s posebnim poudarkom na etničnih spremembah. Mentor: Anton Gosar. COBISS.SI-ID 512781696

PAVLIČ Dajana: Dejavniki obremenjevanja okolja v občini Komen. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512779136

PERKON Adrijana: Funkcija in stanje stavb v naselju Kal nad Kanalom. Mentor: Florinda Klevisser. COBISS.SI-ID 512724096

PETAN Janja: Ekološke kmetije v krški in brežiški občini. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512747648

SOKOLIČ Tea: Ponudba izbranih ekoloških kmetij in značilnosti potrošnikov ekološke hrane na območju Slovenske Istre. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512748160

ŠTEFANIČ Katja: Geografski informacijski sistemi kot orodje za prostorski prikaz krasoslovnih bibliografskih zapisov: primer Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU. Mentor: Tadej Slabe. COBISS.SI-ID 512790400

TRIPAR Martina: Spreminjanje gladin podtalnic na izbranih merilnih mestih v Sloveniji v obdobju 1971 – 2008. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512779648

VEBLE Diana: Zalivski tok, srčni utrip Atlantskega oceana. Mentor: Valentina Brečko Grubar. COBISS.SI-ID 512779392

Pripravlila: dr. Valentina Brečko Grubar

Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

V letu 2011 je na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani diplomiralo 64 študentov po starem programu. V tem letu je tudi prvih 9 študentov zaključilo prvo stopnjo bolonjskega študijskega programa.

Diplomska dela in zaključne seminarske naloge so katalogizirane v računalniškem katalogu COBIB v sistemu COBIBISS.SI in dostopne za citalniško uporabo v geografski knjižnici na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Digitalizirana besedila diplomskih del in zaključnih seminarskih nalog so dostopna na spletni strani Oddelka za geografijo v rubriki Knjižnica – Katalog pisnih del.

Diplomanti Oddelka za geografijo so za diplomska dela prejeli več nagrad. Manja Žebre je dobitnica Prešernove nagrade Univerze v Ljubljani, Jaroslav Obu in Jaka Ortar pa sta dobitnika Prešernove nagrade Filozofske fakultete. Diplomant Jaroslav Obu je za izredne študijske dosežke na področju

razvoja in uporabe geografskih informacijskih sistemov za diplome prejel nagrado ESRI za leto 2010/2011.

Priznanje Oddelka za geografijo za študente najboljših diplomskih del, zaključnih seminarskih nalog in seminarskih nalog so prejeli: Urban Furlan (zaključna seminarska naloga), Jure Letič (diplomsko delo), Ana Marinčič (diplomsko delo), Alja Pristovšek (diplomsko delo) in Jaka Šporn (diplomsko delo).

I. Diplomanti po starem programu (enopredmetni in dvopredmetni študij geografije)

BARBA Urška: Turizem v občini Hrpelje-Kozina in možnosti za njegov nadaljnji razvoj. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 46884450

BERGANT Janez: Relief kot pedogenetski dejavnik na krasu. Mentor: Blaž Repe, somentor: Borut Vrščaj. COBISS.SI-ID 45098338

BOHNEC Kogoj Maja: Raba tal in spreminjanje meje Mestne občine Ljubljana. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 46924386

BOŽIČ Bernardka: Pomen in možnosti razvoja turizma v občini Cerknica. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 45077858

BRAČKO Jerneja: Geografske možnosti rabe obnovljivih virov energije v občini Žalec. Mentorica: Metka Špes. COBISS.SI-ID 45696354

BREZNIK Barbara: Vpliv Festivala Lent na turizem Maribora. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 45708642

ČUFAR Natalija: Prostorsko planiranje na področju poplavne varnosti v občini Železniki. Mentor: Andrej Černe, somentor: Karel Natek. COBISS.SI-ID 46863970

ČEHIČ Mirela: Regionalno geografske značilnosti območja med Logaškim poljem in izviri Ljubljanice pri Vrhniki. Mentor: Uroš Stepišnik. COBISS.SI-ID 45150818

DURAKOVIČ Sebina: Obravnava izbranih družbenogeografskih vsebin pri pouku družboslovja. Mentorica: Tatjana Resnik Planinc. COBISS.SI-ID 46354018

GORUP Ivana: Analiza primerov vasi na območju predlaganega Krajinskega parka Dragonja. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45735522

GRUDNIK Darjan: Občina Šoštanj in njen turistični razvoj. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 45698146

GRUM Ana: Ogroženost zaradi poplav in zemeljskih plazov v občini Cerkno. Mentor: Karel Natek. COBISS.SI-ID 45706338

HOČEVAR Lavinia: Medpredmetno poučevanje geografije in francoskega jezika. Mentorici: Tatjana Resnik Planinc in Meta Lah. COBISS.SI-ID 46914402

INTIHAR Maja: Prostorske razvojne možnosti občine Loška dolina. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45736546

JERMAN Keli: Družbenogospodarski in prostorski vidiki oskrbe starejšega prebivalstva na koprskem podeželju. Mentor: Marijan M. Klemenčič, somentorica: Irma Potočnik Slavič. COBISS.SI-ID 45111394

JERMAN Teja: Prostorski razvoj v občini Vodice. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 46883682

JUREČIČ Anita: Rekreativna vloga počitniških bivališč v občini Brežice. Na primeru Gorjancev. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 44531554

KLISARIČ Nina: Geomorfološke značilnosti Dleskovoške planote. Mentor: Karel Natek. COBISS.SI-ID 46878562

KOBE Ana: Poplave v Pivški kotlini. Mentor: Uroš Stepišnik. COBISS.SI-ID 46339682

KODER Nuša: Prenova mestnega jedra Murske Sobotice. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45735010

KOKOT Gregor: Poplavna ogroženost Spodnje Savinjske doline ter njeno reševanje v luči načrtovanja prostorskega razvoja. Mentor: Andrej Černe, somentor: Karel Natek. COBISS.SI-ID 46915682

KRAJNC Matevž: Prostočasne in turistične navade prebivalstva na primeru izbranih regij. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 45739618

LETIČ Jure: Geografski vidik rabe energetskih virov v Spodnjem Podravju. Mentorica: Katja Vintar Mally. COBISS.SI-ID 44537698

LIPUŠČEK Vesna: Geografski in okoljevarstveni vidiki razvoja Tolmina. Mentor: Dušan Plut. COBISS.SI-ID 45697122

MARINČIČ Ana: Geografska analiza enklave Goražde. Mentor: Jernej Zupančič. COBISS.SI-ID 45732450

MARINKO Blanka: Vključevanje zgodovine v regionalno geografijo sveta. Mentorici: Tatjana Resnik Planinc in Danijela Trškan. COBISS.SI-ID 46359650

MESOJEDEC Nina: Razvojne možnosti Krajinskega parka Radensko polje. Mentorica: Metka Špes. COBISS.SI-ID 45099362

MIHIČINAC Miha: Možnost vzpostavitve mestne železnice na slovenski obali. Mentor: Matej Ogrin. COBISS.SI-ID 45109346

MILJEVIČ Andreja: Geografska analiza priseljevanja iz Afrike v Slovenijo. Mentor: Jernej Zupančič. COBISS.SI-ID 45738082

MIRKOVIČ Petra: Geografski pristop k večkriterijskemu vrednotenju nepremičnin na izbranih primerih. Mentor: Marko Krevs. COBISS.SI-ID 45741154

OBU Jaroslav: Prepoznavanje kraških kotanj na podlagi digitalnega modela višin. Mentor: Marko Krevs, somentor: Tomaž Podobnikar. COBISS.SI-ID 45077090

ORTAR Jaka: Tipizacija in regionalizacija slovenskih mrazišč. Mentor: Darko Ogrin, somentor: Matej Ogrin. COBISS.SI-ID 45709154

OVEN Anja: Prostorske razvojne možnosti Zgornje Savinjske doline. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45101154

OZIS Leni: Grafiti – prepoznaten element urbanega prostora na primeru mesta Celje. Mentor: Dejan Rebernik. COBISS.SI-ID 46342754

OŽIR Špela: Trajnostni mestni prometni načrt za mesto Celje. Mentor: Matej Ogrin. COBISS.SI-ID 44532066

PAJEK Mira: Potrjevanje učbenikov s področja geografije. Mentorica: Miha Kovač in Tatjana Resnik Planinc. COBISS.SI-ID 46534754

PETAN Marko: Kraška območja Luksemburga. Mentor: Uroš Stepišnik. COBISS.SI-ID 45703778

PILTAVER Uroš: Vinski turizem v vinorodnem okolišu Dolenjska. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 45697634

PINCOLIČ Alja: Divja odlagalnišča odpadkov v občini Kostanjevica na Krki. Mentorica: Katja Vintar Mally. COBISS.SI-ID 46340706

PIRNAT Teja: Ravnanje s komunalnimi odpadki v občini Domžale. Mentorica: Metka Špes. COBISS.SI-ID 45695330

PLANTAN Mirjana: Identiteta slovenskega prostora v popularni glasbi. Mentor: Jernej Zupančič. COBISS.SI-ID 46907490

POLANC Petra: Prostorske razvojne možnosti občine Ig. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45733474

PRISTOVŠEK Alja: Geografski prispevek k poznavanju subakvalnih prsti. Mentor: Blaž Repe. COBISS.SI-ID 45097570

RABZEL Alja: Geografija Dobrniške uvale z možnostmi nadaljnjegega razvoja. Mentor: Marijan M. Klemenčič. COBISS.SI-ID 46339426

RUDNIK Nina: Geografija in zunanje preverjanje znanja v osnovni šoli. Mentorica: Tatjana Resnik Planinc. COBISS.SI-ID 46354530

RUŽIČ Lea: Prostorsko načrtovanje in trajnostna mobilnost na primeru novega upravnega središča "Čukrarna". Mentor: Andrej Černe, somentor: Matej Ogrin. COBISS.SI-ID 45106274

SEČNIK Lipovec Vlasta: Prostorski dokumenti Mestne občine Ljubljana za območje četrtnih skupnosti Vič. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45737570

SEČNIK Metod: Vpliv upravljanja mobilnosti na kakovost zraka v mestih. Mentor: Matej Ogrin. COBISS.SI-ID 46358370

SEDLAR Anja: Širjenje urbanizacije na kmetijska zemljišča in zelene površine na primeru Mestne občine Novo mesto. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45078626

STOPAR Anja: Geografske ekskurzije v obsredozemske pokrajine. Mentorica: Tatjana Resnik Planinc. COBISS.SI-ID 45740130

STOPAR Janja: Ekoturizem v Sloveniji. Mentor: Dejan Cigale. COBISS.SI-ID 46885986

STOŠIČ Petra: Evropska identiteta v šoli. Mentorici: Tatjana Resnik Planinc in Alojzija Židan. COBISS.SI-ID 45149026

ŠADL Anja: Okoljevarstvena vloga Zdravilišča Radenci. Mentor: Dušan Plut. COBISS.SI-ID 45109858

ŠENIČAR Sandra: Prostorski razvoj Mestne občine Novo mesto s poudarkom na namenski rabi prostora. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 44541026

ŠIJANEC Kristina: Stanje in razvojne težnje v občini Brezovica. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 44539234

ŠIRCELJ Kristina: Bretanja – francoska periferna regija. Mentor: Dejan Rebernik. COBISS.SI-ID 46343266

ŠPORIN Jaka: Prostorsko spreminjanje količine padavin na profilu od Tuhinjske doline do Golt. Mentor: Darko Ogrin. COBISS.SI-ID 45710178

TOJNKO Karmen: Opredelitev stanovanjskih površin za četrtini skupnosti Moste in Golovec v prostorskem načrtu Mestne občine Ljubljana 2010. Mentor: Andrej Černe. COBISS.SI-ID 45734754

URBANČIČ Sandra: Slovenska vojska in varstvo okolja. Primer strelišča Bač in vadišča Poček. Mentor: Vladimir Prebilič, somentorica: Metka Špes. COBISS.SI-ID 45133410

VELE Jurij: Geoinformacijska podpora opredeljevanju primernosti območij za izvenletališki pristanek lahkega enomotornega letala. Mentor: Marko Krevs, somentor: Tadej Kosel. COBISS.SI-ID 46906466

VOLK Anja: Brkini v postindustrijski dobi. Mentor: Marijan M. Klemenčič. COBISS.SI-ID 44537442

VOLK Martina: Razvoj Turistične zveze Slovenije po letu 1991 s poudarkom na občini Brežice. Mentorja: Dejan Cigale in Božo Repe. COBISS.SI-ID 46364514

ZALOKAR Klementina: Divja odlagališča odpadkov v občini Laško. Mentorica: Katja Vintar Mally. COBISS.SI-ID 45077602

ŽEBRE Manja: Glaciokras Lovčena. Mentor: Uroš Stepišnik. COBISS.SI-ID 45704290

2. Diplomanti po bolonjskem programu (Prvostopenjski univerzitetni študijski program Geografija – enopredmetni)

FURLAN Urban: Sonaravno življenje Majev. Mentorica: Metka Špes. COBISS.SI-ID 46338658

KROŠELJ Tina: Vpliv gospodarskega središča Feniks na razvoj Spodnjeposavske statistične regije. Mentor: Andrej Černe, somentorica: Katja Vintar Mally. COBISS.SI-ID 46679138

LIPIČ Tjaša: Možnost uporabe Sončeve energije v izbranih območjih občine Šentilj. Mentorica: Metka Špes. COBISS.SI-ID 46679906

RAKUŠ Tina: Uporaba geografskih informacijskih sistemov pri načrtovanju nakupovalnih središč. Mentor: Blaž Repe. COBISS.SI-ID 46679650

REPANŠEK Veronika: Pedogeografske in biogeografske značilnosti Čemšeniške planine. Mentor: Blaž Repe. COBISS.SI-ID 46758242

SELČAN Anita: Hidrogeografija Avstralije. Mentorica: Tatjana Resnik Planinc. COBISS.SI-ID 46685282

TRPIN Jernej: Pleistocenska poledenitev na območju Snežnika. Mentor: Uroš Stepišnik. COBISS.SI-ID 46680418

VURUNIČ Suzana: Zasnova okoljske trajnosti kot prednostna naloga razvoja Celja. Mentor: Dušan Plut. COBISS.SI-ID 46686306

ŽOHAR Špela: Ekonomska preobrazba Celja. Mentor: Dejan Rebernik. COBISS.SI-ID 46688866

Pripravila: Janja Turk

Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru

1. Diplomanti po starem programu
(dvopredmetni študij geografije)

BARABA Marijana: Prsti v Mariboru. Mentor: Ana Vovk Korže.

BRDNIK Maja: Življenjski stili prebivalcev v blokovni soseski v Žalcu in soseski enodružinskih hiš v Podvinu. Mentor: Vladimir Drozg.

ČREŠNJAR Anja: Proces depopulacije v občini Slovenska Bistrica. Mentor: Uroš Horvat.

ČUČEK Jure: Značilnosti sezonskosti turističnega obiska v Sloveniji. Mentor: Uroš Horvat.

ČUK Barbara: Turizem v Celju s poudarkom na primerih tematskih poti po mestu. Mentor: Uroš Horvat.

ERŽEN Tomaž: Življenjski stili prebivalcev Sebeborcev. Mentor: Vladimir Drozg.

FRIDAU Sanja: Vključenost načel vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj v srednješolske učne načrte za geografijo. Mentor: Karmen Kolenc Kolnik.

HERIČ Katja: Turizem v občini Ruše. Mentor: Uroš Horvat.

HRANJEC Boris: Kvaliteta bivalnega okolja v izbranih blokovskih stanovanjskih soseskah v Mariboru. Mentor: Vladimir Drozg.

HRIBERŠEK Sabina: Ekosistemska analiza prsti in voda v občini Poljčane. Mentor: Ana Vovk Korže

LAMPRET Primož: Turistični razvoj Term Ptuj z bližnjo okolico. Mentor: Uroš Horvat.

MARTINEK Andrej: Turistični potencial Triglavskega narodnega parka. Mentor: Uroš Horvat.

NEMET Aleksandra: Vpliv regijskega centra za odpadke v Puconcih na prsti. Mentor: Ana Vovk Korže

PETERKA Mateja: Transformacija naselja Cankova. Mentor: Vladimir Drozg.

PEVEC Mojca: Geografska učna pot skozi Podčetrtek in Olimlje. Mentor: Karmen Kolenc Kolnik.

POJANEC Jasna: Učne težave zaradi pomanjkljive učne motivacije pri pouku geografije v osnovni šoli pri otrocih in mladostnikih s čustvenimi in vedenjskimi motnjami na primeru OŠ Veržej. Mentor: Karmen Kolenc Kolnik.

ŠIFRAR Sabina: Hudourniki Poljanske in Selške Sore. Mentor: Ana Vovk Korže.

ŠKRATEK Gregor: Delitev in upravno-teritorialna organiziranost slovenskega ozemlja od leta 1867 do leta 2010. Mentor: Lučka Lorber.

ŠMIT Natalija: Nekateri vidiki vrednotenja učbenikov za pouk geografije v 7. razredu osnovne šole. Mentor: Karmen Kolenc Kolnik.

TURK Tadej: Razvoj turizma v Mariboru. Mentor: Uroš Horvat.

VAČUN Monika: Svetlobno onesnaženje Savinjske ravnin. Mentor: Igor Žiberna.

VERBOTEN Jernej: Agrarno obremenjevanje okolja na Savinjski ravnini in Ložniškem gričevju. Mentor: Igor Žiberna.

ZVONAR Sandra: Uporaba labquesta na področju kakovosti voda za pouk geografije v srednji šoli. Mentor: Ana Vovk Korže, somentor: Karmen Kolenc Kolnik.

ŽERAK Janja: Vpliv turizma na razvoj rogaške Slatine v zadnjem desetletju. Mentor: Uroš Horvat.

ŽIŽEK Jasna: Zastopanost ekoremedij v Pomurju. Mentor: Ana Vovk Korže.

2. Diplomanti po bolonjskem programu

ANCELJ Bojana, DOBNIK Tanja, DVORNIK POLENIK Ivo, HOZJAN Karmen, KOSI Luka, SLEMNIK Matej, ŠPOLJAR Sandra, ŠTEFANE Manuela, ŽIKOVŠEK Darja

Pripravila: Jerneja Križan

Navodila za pripravo člankov

1. Dolžina prispevka: besedilo naj obsega 5 do 7 strani formata A4: vrsta *.doc, pisava Times New Roman, velikost pisave 12, enojni razmik med vrsticami, brez oblikovanja. Na spletni strani Geografskega obzornika <http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx> je kot pomoč pri oblikovanju besedila objavljena tiskna stran.

2. Sestavni deli strokovnega članka:

- naslov (v slovenskem in angleškem jeziku);
- izvleček (v slovenskem in angleškem jeziku) do 600 znakov s presledki;
- ključne besede (do pet; v slovenskem in angleškem jeziku) do 600 znakov s presledki;
- podatki o avtorju/avtorjih prispevka (ime in priimek, naziv, naslov, e-pošta);
- ime in priimek avtorja (avtorjev) grafičnih prilog;
- prispevek (uvod, naslovi poglavij, sklep) do 20.000 znakov s presledki oziroma 5-7 strani čistega

besedila (brez grafičnih prilog in preglednic);

- navedba virov in literature med besedilom s številko (ki se ujema z zaporedno številko navedenega vira ali literature v seznamu na koncu članka) – avtorji naj povzeto gradivo dosledno citirajo;
- seznam virov in literature (pripravljen na način, kot je to običajno za Geografski obzornik).

3. Sestavni deli poročil:

- naslov;
- kraj in datum dogodka/ekskurzije;
- poročilo (predvidoma 1 stran);
- podatki o avtorju/avtorjih prispevka (ime in priimek).

4. Prispevek naj vsebuje tudi preglednice (označba "preglednica, številka"), karte, grafikone, skice, modele (označba "slika, številka"). Sheme in grafiko- ni so lahko v sledečih vektorskih for-

matih: AI (Adobe Illustrator), CDR (Corel Draw), ali pa v spodaj naštetih oblikah za fotografije (le v primeru, če vektorski format ni na voljo). Če grafikon izdelate s pomočjo Excela, pošljite Excelovo datoteko (*.xls). Shem, grafik- onov in kart ne vstavljajte v besedilo.

5. Fotografije, ki so v digitalni obliki (format JPG), je potrebno:

- posredovati na zgoščenci ali poslati po elektronski pošti;
- pripraviti z ločljivostjo vsaj 300 dpi in velikost cca. 2.100 × 1.500 točk.

Fotografij ne vstavljajte v besedilo.

Avtorji prispevkov lahko uredništvu posredujejo tudi diapozitive ali razvi- te fotografije.

6. Prispevek pošljite po pošti na ure- dništvo Geografskega obzornika (Geografski obzornik, Filozofska fakul- teta, Oddelek za geografijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana), lahko pa tudi po

elektronski pošti na naslov: geografski. obzornik@gmail.com.

Informativni roki za oddajo člankov za prvo naslednjo številko revije so 15. marec (za junijsko številko), 15. junij, 15. september in 15. december:

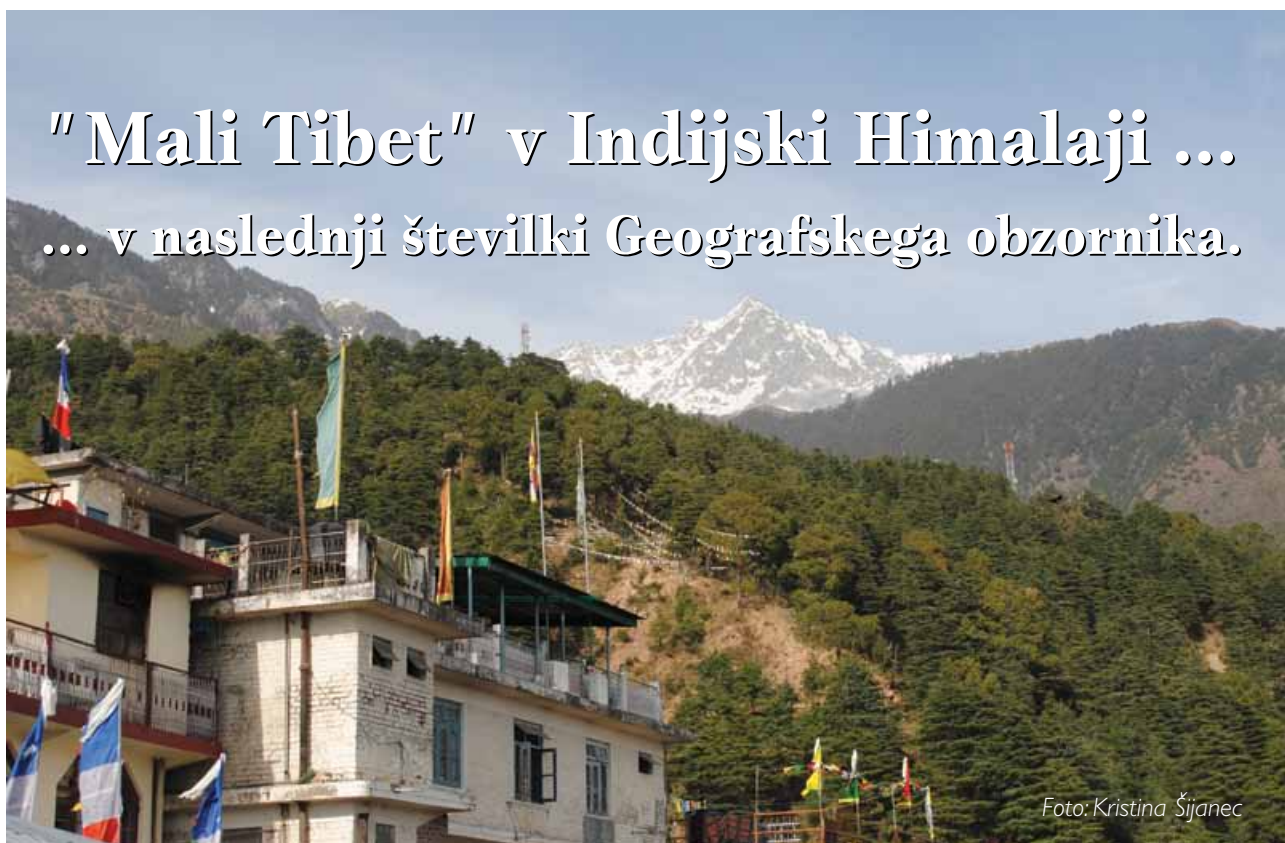
7. Prispevki so recenzirani. Če je po- trebno, se recenziran prispevek skupaj s priporočili vrne avtorju v popravek in/ali dopolnitev.

8. Avtorji sami poskrbijo za jezikovno in slogovno ustreznost besedila.

9. Prispevki, ki bodo bistveno odsto- pali od predloženih navodil, ne bodo objavljeni.

10. Članki in poročila niso honorirani.

11. Več informacij lahko dobite po elektronski pošti: geografski.obzornik@gmail.com.

Haloški utrinki

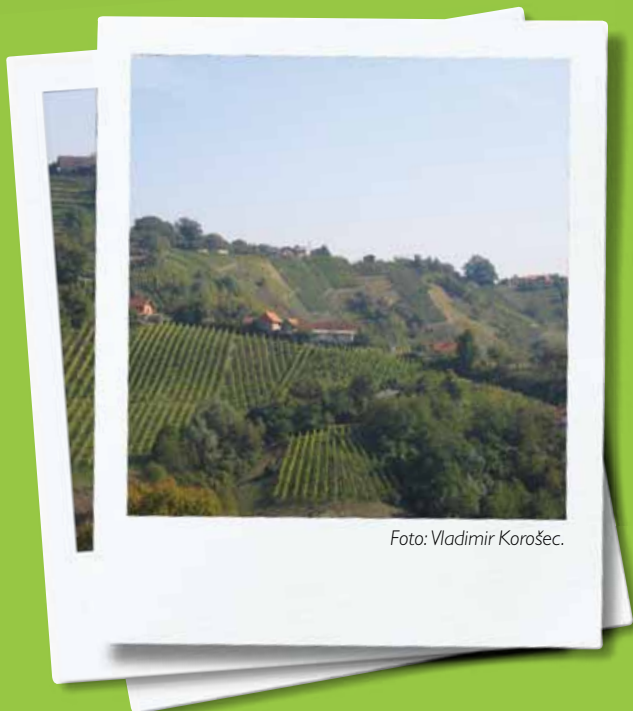
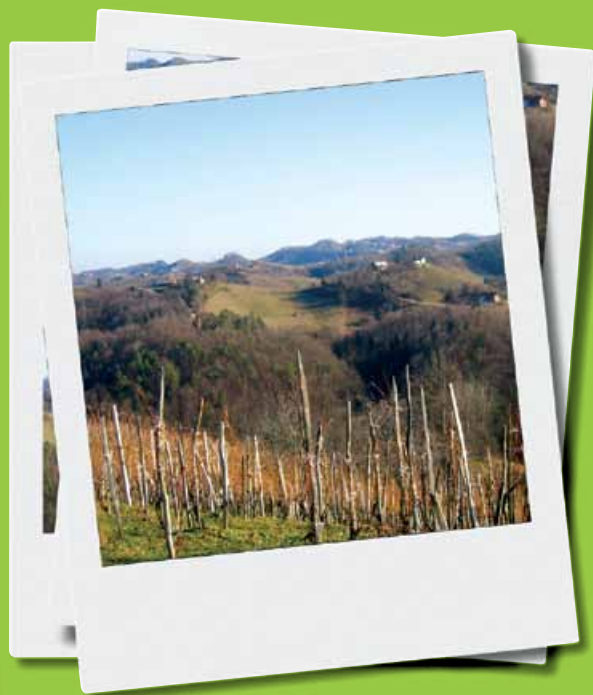

Foto: Vladimir Korošec.

